

รายงานการวิจัย
พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
ในมิติวิถีไทอีสาน

BUDDHIST INNOVATIONS FOR ENHANCING LIFELONG LEARNING
SKILLS OF THE ELDERLY IN THE ISAN WAY OF LIFE

จิราภรณ์ ผั่นสว่าง
พระครูกิตติวราทร
อมรรัตน์ ผั่นสว่าง

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย
พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
ในมิติวิถีไทอีสาน

BUDDHIST INNOVATIONS FOR ENHANCING LIFELONG LEARNING
SKILLS OF THE ELDERLY IN THE ISAN WAY OF LIFE

จิราภรณ์ ผั้นสว่าง
พระครูกิตติวราทร
อมรรัตน์ ผั้นสว่าง

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาลักษณะและรูปแบบพุทธรูปที่ เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน (2) ศึกษากระบวนการบูรณาการพุทธรูปกับกิจกรรมวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และ (3) ประเมินกระบวนการและผลการใช้พุทธรูปดังกล่าว การวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณคือผู้สูงอายุจำนวน 248 คน จากโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบในจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด และผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพจำนวน 18 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินกระบวนการและผลการใช้วัตรกรรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า (1) พุทธรูปที่เหมาะสมคือการบูรณาการหลักอริยฐาน 4 ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (2) กระบวนการบูรณาการมีความเป็นระบบ โดยใช้วัฒนธรรมและประเพณีอีสานเป็นฐานการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์และชุมชน และ (3) การประเมินผลชี้ว่าวัตรกรรมมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง ส่งผลเชิงบวกต่อความรู้ ทักษะ ทศนคติ และความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ องค์ความรู้จากการวิจัยคือโมเดลพุทธรูปเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในบริบทไทอีสาน ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบในการขยายผลสู่การจัดการศึกษาชุมชน และนโยบายสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: 1.พุทธรูป 2.ผู้สูงอายุ 3.การเรียนรู้ตลอดชีวิต 4.วิถีไทอีสาน

ABSTRACT

This research aimed to: (1) examine the characteristics and forms of Buddhist innovations appropriate for developing lifelong learning skills among older adults within the Isan (Northeastern Thai) way of life; (2) investigate the process of integrating Buddhist innovations with local cultural activities and traditions; and (3) evaluate both the process and outcomes of implementing such Buddhist innovations. The study employed a Research and Development (R&D) approach using a mixed-methods design. The quantitative sample consisted of 248 older adults from model elderly schools in Khon Kaen, Kalasin, Maha Sarakham, and Roi Et provinces. The qualitative data was obtained from 18 key informants. Research instruments included questionnaires, semi-structured interview guides, and evaluation forms assessing the process and outcomes of innovation implementation. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

The findings revealed that: (1) the most appropriate Buddhist innovation was the integration of the Four Determinations (*Adhiṭṭhāna 4*), comprising learning to know, learning to do, learning to live together harmoniously, and learning to be for a quality life; (2) the integration process was systematic, utilizing Isan culture and traditions as learning bases and emphasizing participation from monks and community members; and (3) the evaluation results indicated that the innovation was appropriate and practically applicable, yielding positive effects on the knowledge, skills, attitudes, and social relationships of older adults.

The new knowledge derived from this research is a Buddhist Innovation Model for developing lifelong learning skills among older adults in the Isan context. This model can serve as a prototype for further application in community-based education and for promoting sustainable policies in an aging society.

Keywords: 1.Buddhist Innovations 2.Elderly 3.Lifelong Learning
4.The Isan way of Life

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยญาณสังวรที่ได้สนับสนุนทุนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ และขอกราบนมัสการและขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ร่วมวิจัยทุกรูปท่าน ทั้งที่เป็นบรรพชิต และคฤหัสถ์ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย จำนวน 5 รูป/คน ดังนี้ 1) ด้านการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม คือ รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด 2) ด้านการนำหลักอริยฐาน 4 มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย คือ พระเทพวชิรวิมล, ดร. เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ) 3) ด้านทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ ว่าที่ร้อยโท จำนงค์ นนทะมาศ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดยโสธร และ นายสุรดี วิภักดิ์ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด 4) ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ คือ นางวนิดา สมานมิตร พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด ที่เป็นบุคคลสำคัญยิ่งในการร่วมกันดำเนินการวิจัยดังกล่าวให้บรรลุตามจุดประสงค์ด้วยดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เชี่ยวชาญในการให้คำชี้แนะเพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ ได้แก่ ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี และ ผศ.ดร.จำรัส บุคตาพงษ์

ขอขอบพระคุณ ผู้บริหาร ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลให้และความช่วยเหลือเป็นอย่างดีมาโดยตลอด ผู้วิจัยขอระลึกถึงผู้ที่เป็นเจ้าของแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงในงานวิจัยฉบับนี้

คุณค่าและประโยชน์ที่พึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบแด่บุพการี ครูบาอาจารย์ ผู้ประสิทธิ ประสาทวิทยาการและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน เพื่อนำไปต่อยอดและสามารถอ้างอิงในงานวิชาการเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุตามบริบทของพื้นที่ต่อไป

จิราภรณ์ ผันสว่าง
หัวหน้าโครงการวิจัย
สิงหาคม 2568

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 นิยามศัพท์	4
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธรวัตกรรม	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต	10
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน	20
2.4 การบูรณาการพุทธวิธีด้วยหลักอริยฐาน 4	27
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
2.6 กรอบแนวความคิดในการวิจัย	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาลักษณะและรูปแบบพุทธรวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน	38
3.2 ระยะที่ 2 ศึกษากระบวนการบูรณาการพุทธรวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	41
3.3 ระยะที่ 3 ประเมินกระบวนการใช้พุทธรวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน	41
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
4.1 สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล	43
4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล	43
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	44

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	56
	5.1 สรุปผลการวิจัย	56
	5.2 อภิปรายผลการวิจัย	58
	5.3 ข้อเสนอแนะ	60
	บรรณานุกรม	62
	ภาคผนวก	67
	ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย	68
	ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย	70
	ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	76
	ภาคผนวก ง เครื่องมือเพื่อการวิจัย	78
	ภาคผนวก จ ค่าดัชนีความสอดคล้องแบบสอบถาม (IOC) ของเครื่องมือวิจัย	87
	ภาคผนวก ฉ ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเพื่อการวิจัย	92
	ภาคผนวก ช เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ จว.0168/2567	95
	ประวัตินักวิจัย	97

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	ตารางประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
4.1	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ	44
4.2	ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน โดยรวมและรายด้าน	45
4.3	ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ	46
4.4	ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ	47
4.5	ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ	48
4.6	ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ	49
4.7	ผลวิเคราะห์แบบประเมินเกี่ยวกับการประเมินกระบวนการใช้พฤติกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์	53

สารบัญรูปร่างภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	37
3.2	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	42

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) ซึ่งหมายถึง สัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) ปัจจัยนี้ทำให้เกิดความท้าทายด้านคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะในมิติการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) จึงเป็นแนวทางสำคัญที่องค์การยูเนสโก เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในสังคม การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (UNESCO, 2016) โดยเฉพาะในภูมิภาคอีสานซึ่งมีบริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาและวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชน (เกษมศรี, 2564)

การประยุกต์ “พุทธนวัตกรรม” ซึ่งหมายถึง การใช้หลักธรรมและวิธีการในพระพุทธศาสนา ผสมผสานกับกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ (Pongwat, 2020) โดยเฉพาะเมื่อบูรณาการกับ “วิถีไทอีสาน” เช่น ประเพณี ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ การพึ่งเทศน์ การทำบุญประจำเดือน และการลงแขก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งเชิงปัญญา เชิงปฏิบัติ และเชิงจิตใจ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยหรือ “อีสาน” มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่ผูกพันอย่างลึกซึ้งกับพระพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางทั้งทางศาสนา การศึกษา และกิจกรรมสาธารณะ (เกษมศรี, 2564) วิถีชีวิตไทอีสานยังคงรักษาประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ การทำบุญ ประเพณี และการพึ่งเทศน์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และการอยู่ร่วมกัน

“พุทธนวัตกรรม” หมายถึง การประยุกต์ใช้หลักธรรมและแนวทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ร่วมกับวิธีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์หรือเทคโนโลยีใหม่ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคม (Pongwat, 2020) การนำพุทธนวัตกรรมมาบูรณาการกับวิถีไทอีสาน จึงมีศักยภาพในการเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม การนำกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ยังเป็นระบบยังมีข้อจำกัด เช่น ขาดรูปแบบกระบวนการที่ชัดเจน ขาดการใช้เทคโนโลยีหรือสื่อที่เหมาะสม และยังไม่มีการวิจัยเชิงลึกที่พัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมซึ่งตอบโจทย์ความต้องการและศักยภาพของผู้สูงอายุในบริบทอีสานอย่างแท้จริง แม้ว่าผู้สูงอายุในพื้นที่ภาคอีสานจะมีทุนทางวัฒนธรรมและศรัทธาในพระพุทธศาสนาสูง แต่การนำกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีมาพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังไม่เป็นระบบและขาดนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ขณะเดียวกันการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีทำให้วิถีดั้งเดิมบางส่วนลดบทบาทลง ส่งผลให้โอกาสในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุมีข้อจำกัด (สุรียนต์, 2565)

จังหวัดที่อยู่ส่วนของอีสานตอนกลาง ประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมหาสารคาม วิถีชีวิตด้านวัฒนธรรม และประเพณีการของชาวอีสานจะเป็นเอกลักษณ์ ในมิติของไทยอีสาน และก้าวสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างที่ไม่มีการก้าวอายุหรือหาญเถียง ถ้าเชื่อในโอวาทพระพุทธองค์ ยังประโยชน์ด้วยความไม่ประมาท ก็พึงเตือนสติตนด้วยความรู้เนื้อรู้ตัว สำคัญคือความพร้อมเราท่านเตรียมความพร้อมสู้วัย สว.กันหรือยังไม่ใช้ความพร้อมเฉพาะตัวบุคคลสอง กระจกแต่หน้าบาน แต่เป็นความพร้อมในระดับสังคมก้าวเดินสู่สังคมแห่งวัยสูงอายุแบบพลัง พลัง ก็คือพลังผู้เฒ่า หรือผู้เฒ่าที่ยังมีพลังอยู่ ในการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะภาครัฐเอกชน ภาคชุมชนสังคม มหาวิทยาลัยสถานการศึกษา รวมถึงเครือข่ายต่างประเทศ เรียกว่า จตุภาคี Quadruple Helix เพื่อให้ทุกช่วงวัยมีความสามัคคีอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม ชุมชนท้องถิ่นอย่างมั่นคง โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นประเทศที่มีการนับถือพระพุทธศาสนามีการบูรณาการหรือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีสติปัญญาธรรม จึงมีการนำ อธิษฐานธรรม เป็นธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ช่วยให้สิ่งต่างๆประสบความสำเร็จ อธิษฐานธรรมมี 4 อย่าง ได้แก่ปัญญา การรอบรู้ความรู้ หาได้ 3 ทาง คือ สุตมยปัญญา (ฟัง/อ่าน) , จินตามยปัญญา (คิด/ไตร่ตรอง) , ภวานามยปัญญา (อบรมจิตใจ) สัจจะ คือมีจิตใจแน่วแน่มั่นคงในการเพียรพยายามคือตั้งใจทำ จาคะ คือสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่จาคะ เช่น ความขี้เกียจ ความเสเพล ความเอาแต่ใจ อุปสมะ คือพยายามสงบใจจากสิ่งรบกวน เช่น หลีกเลี้ยงสถานที่เสียงดัง วุ่นวาย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2563)

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตสมัยใหม่ยังทำให้บทบาทของกิจกรรมชุมชนและประเพณีดั้งเดิมบางส่วนลดลง ส่งผลต่อโอกาสการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการของผู้สูงอายุ การออกแบบและพัฒนาพุทธนวัตกรรมที่บูรณาการกับวิถีไทยอีสานจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อบริบทจริงของผู้สูงอายุ ยังขาดการวิจัยเชิงลึกที่พัฒนารูปแบบหรือกระบวนการ “พุทธนวัตกรรม” ที่สามารถตอบโจทย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตและสอดคล้องกับวิถีไทยอีสานอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงลึกด้านนี้สามารถนำไปสู่การสร้างแบบอย่างการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์การบริหารในด้านต่างๆ ภายในองค์กร ให้มีความสอดคล้อง มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องสังคมสูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ และภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและสามารถขยายผลสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 ศึกษาลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไท้อีสาน

1.2.2 ศึกษากระบวนการบูรณาการพฤติกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

1.2.3 ประเมินกระบวนการและผลการใช้พฤติกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไท้อีสาน

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จำนวน 269 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 247 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 150 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 696 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2566)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จำนวน 269 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 247 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 150 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน รวม 248 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) สุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) แล้วเทียบสัดส่วนจากนั้นสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับฉลาก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อสัมภาษณ์และประเมินรูปแบบ โดยเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ 1) ด้านการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม รศ.ดร.สุเทพ เมยโรสง 2) ด้านการนำหลักอริยฐาน 4 มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย พระเทพชิริวิมล, ดร 3) ด้านทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ว่าที่ร้อยโท จ่านงค์ นนทะมาศ และนายสุรดี วิภักดิ์ 4) ด้านการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ นางวนิดา สมานมิตร

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไท้อีสาน ประกอบด้วย 1. ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ 2. ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3. ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข 4. ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ และการบูรณาการหลักอริยฐาน 4 ได้แก่ 1. ปัญญา 2. สัจจะ 3. จาคะ 4. อุปสมะ

1.4 นิยามศัพท์

1.4.1 พุทธนวัตกรรม หมายถึง การนำเอาหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดองค์ความรู้ หรือ สิ่งใหม่ที่ไม่เคยใช้มาก่อน ประดิษฐ์หรือพัฒนาขึ้นมาเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ ในขณะที่ นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีลักษณะหลากหลายรูปแบบ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา คุณภาพการจัดการศึกษาของผู้สูงอายุให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.4.2 การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้อุทิศชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่ ตอบสนองความต้องการให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ สูงสุด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากการ ประพฤติปฏิบัติจนกลายเป็นวัฒนธรรม กล่าวคือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงอายุ และทุกรูปแบบของ การเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนริเริ่มขึ้นอย่างตั้งใจ และมีเป้าหมายในการ พัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติสมรรถภาพ และพฤติกรรม ที่ครอบคลุมการเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคม ส่วน การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ในการจัดโครงสร้างและระบบการจัด การศึกษาเพื่อให้ บุคคลสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตจึงให้ ความสำคัญที่การจัดระบบโครงสร้างของการศึกษา

1.4.3 ผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน หมายถึง ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็น ช่วงปัจฉิมวัย หรือวัยที่ปลดเกษียณจากการทำงาน โดยยึดตามเกณฑ์ปฏิทินที่องค์การระหว่างประเทศตกลง กัน จึงเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายไปในทางเสื่อมถอย และยังคงพบกับความ เปลี่ยนแปลงทางด้าน จิตใจและสังคม ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุประสบกับปัญหาในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็น ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมถึงด้านเศรษฐกิจ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการ ช่วยเหลือดูแล ทั้งจากครอบครัว บุตรหลาน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดี ขึ้น ซึ่งวิถีชีวิตของคนอีสานมีความเป็นอยู่ที่พอเพียงชาวอีสานมีทัศนคติในการใช้ชีวิตว่า อยู่เป็นหมุ่ดีกว่าอยู่ โดดเดี่ยว เพราะขัดจำกัดทางกายภาพ และภูมิปัญญา การช่วยกันคิด ช่วยกันทำ การพึ่งตนเองและการ พึ่งกันเองน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด ทำอย่างไรการอยู่ร่วมกันจึงจะเกิดประโยชน์สุข

1.4.4 การบูรณาการพุทธวิธีด้วยหลักอริชฐาน 4 หมายถึง ความสำคัญต่อผู้สูงอายุเป็นอย่าง ยิ่ง เพราะเป็นธรรมที่มุ่งเน้น ให้คนเป็นคนที่มีความมั่นคงในชีวิต มีหลักยึด มีอุดมการณ์ที่แน่วแน่ เป็นไป เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและบุคคลอื่น ทำให้ ประสบความสำเร็จในชีวิต เมื่อทุกคนมีอริชฐานธรรมแล้ว ย่อมทำให้มีความมั่นคงในธรรม ทำให้ชีวิตไม่ตกไปสู่อบาย อริชฐานธรรม คือ ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ธรรม อันเป็นฐานที่มั่นคงในชีวิตของมนุษย์มีอยู่ 4 อย่างประกอบด้วย 1) ปัญญา ความรู้ชัด คือ หยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง - wisdom; insight กล่าวคือ ผู้สูงอายุควร อยู่ร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวโดยใช้ปัญญาเหนืออารมณ์ 2) สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นในความจริง ที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงจรรยาจนถึงปรมาตถสัจจะ - truthfulness กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรดำรงตนให้ มั่นคงอยู่ในความจริง และรักษาความจริงกับสมาชิกในครอบครัว 3) จาคะ ความสละ คือ สละสิ่งอันเคย ชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส - liberality renunciation กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรยินดีเสียสละความสุขสบายเฉพาะของตนได้ เพื่อความสุข ของครอบครัว 4) อุปสมะ ความสงบ คือ ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลาย

แล้ว ทำจิตใจให้สงบได้ - tranquility; peace กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรหาความสงบสุข รู้รสความสงบและสันติสุข รู้จักทำจิตใจให้ผ่องใส

1.4.5 พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน

หมายถึง การบูรณาการพุทธวิธีด้วยหลักอริชฐาน 4 เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน ประกอบด้วย

1) **ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ตามหลักอริชฐาน 4** หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้รับความรู้และมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ฝึกอบรมต่าง ๆ ในโรงเรียนผู้สูงอายุหรือในชุมชน แล้วสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ไปใช้ได้อย่างเข้าใจและถูกต้อง สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจที่ได้รับให้แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมหรือแก่ผู้อื่นได้ และสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมนั้นตรงตามความคาดหวัง พร้อมกับสามารถพัฒนาตนเองได้แม้จะอยู่ในช่วงบั้นปลายชีวิตก็ตาม และผู้สูงอายุมีการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้ตนเองเข้มแข็งที่จะรับปัญหาและแก้ไขได้ตลอดเวลา ผ่านการฝึกสมาธิและการปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อที่จะเสริมสร้างสุขภาพกายใจให้แข็งแรง การเข้าใจธรรมะเชิงลึกยิ่งช่วยลดความทุกข์ที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของผู้สูงอายุ เช่น การเจ็บป่วยและการเสื่อมสภาพของร่างกาย รวมถึงการเข้าร่วมกับสถาบันการศึกษาในชุมชนของท่าน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้ด้วยปัญญา มีการศึกษาทักษะกระบวนการคิดประกอบการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยเหตุและผล สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ

2) **ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริงตามหลักอริชฐาน 4** หมายถึง พฤติกรรมในการปรับตัวของผู้สูงอายุให้เข้ากับสถานการณ์หรือธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง เข้าถึงความจริงที่เกิดขึ้น มีการเข้าร่วมสมาคมหรือชมรมผู้สูงอายุ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความชำนาญในสาขาต่าง ๆ และทำประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้ สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในการหาความสุข สงบสบายใจให้กับตนเอง สามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันเช่น มีความรู้ชัดหยั่งรู้ในเหตุผล ความจริงดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา มีความเสียสละ และมีความสงบ เป็นต้น รวมถึงการนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตนพร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ให้กับตนเองได้ สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านหลักธรรมทางพุทธศาสนา ช่วยไม่หยุดเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การเข้าใจถึงความไม่แน่นอนของชีวิต การปล่อยวาง ทำให้สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีเหตุผล มีปัญญา มีความเสียสละ และรักความสงบ สามารถเลี้ยงตนเองได้ อย่างมีความสุข นำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

3) **ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขตามหลักอริชฐาน 4** หมายถึง พฤติกรรมของผู้สูงอายุในการเข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนของตนและมีความเสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับบุคคลวัยอื่น มีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกันและกับบุคคลวัยอื่นที่ไม่ใช่วัยเดียวกัน มีส่วนในการตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ โดยใช้ปัญญา และมีเหตุผล ในชุมชน การสร้างเครือข่ายในการให้คำปรึกษาด้านการศึกษา อบรม แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุให้แก่ทุกคน การมีจิตอาสาพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับผู้อื่น และมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุ

กับชุมชน ทำให้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและไม่ถูกทอดทิ้ง ท่านมีส่วนในการเชื่อมโยงวิถีชีวิตท้องถิ่นกับการปฏิบัติธรรมในวิถีไท้อีสาน เช่น การทำบุญหรือร่วมงานบุญ

4) **ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพตามหลักอริยฐาน 4** หมายถึง พฤติกรรมของผู้สูงอายุที่แสดงออกถึงความสนใจที่จะเรียนรู้วิธีการใช้จ่ายเงินจากรายได้ที่มีเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีเครือข่ายในการจัดหางานให้ผู้สูงอายุทำ เท่าที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ สามารถปรับรูปแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับรายได้ที่ลดลงกว่าตอนที่ยังทำงานประจำอยู่ และทำงานอดิเรกที่สร้างรายได้ เพื่อไม่ให้เสียเวลาเปล่า ชอบศึกษาหรือได้รับความรู้จากการศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง พุทธนวัตกรรมช่วยให้สามารถค้นพบเป้าหมายใหม่ ๆ ในชีวิต โดยเฉพาะในช่วงที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น การเกษียณ การสูญเสีย ทำให้สามารถอยู่กับความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นอย่างมีความหมายและสมดุล มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือทำงานด้วยตนเองและสามารถเลี้ยงตนเองได้ สามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้ รวมถึงการพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตนพร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ โดยการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ประโยชน์ทางด้านวิชาการ

ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎี จากนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการในการเพื่อพัฒนารูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไท้อีสาน ให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ซึ่งผลการวิจัยที่ได้มาจะเป็นการเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ทั้งยังเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนารูปแบบได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.5.2 ประโยชน์เชิงนโยบาย

การนำเสนอผลการวิจัยเพื่อพิจารณากำหนดเป็นนโยบายสำหรับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โรงเรียนผู้สูงอายุ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึง หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง

1.5.3 ประโยชน์ในการประยุกต์ใช้

1) ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไท้อีสาน และเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในกลุ่มผู้สูงอายุได้

2) ได้นำพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไท้อีสานไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยครั้งนี้ได้การศึกษาเกี่ยวกับ พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิตริวิถีสาน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย โดยมีหัวข้อดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิตริวิถีสาน
- 2.4 การบูรณาการพุทธวิธีด้วยหลักอริยฐาน 4
- 2.5 สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม

2.1.1 ความหมายของนวัตกรรม

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2544 (2544 : หน้า 565) ให้ความหมายของนวัตกรรมสรุปได้ว่า เป็นสิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลกไปจากของเดิม ซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรือ อุปกรณ์ เป็นต้น

บุญแก้ว ควรหาเวช (2542 : หน้า 13) กล่าวถึงนวัตกรรมโดยสรุปว่า เป็นการนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมวิธีการที่ทำอยู่เดิม เพื่อให้ใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ถวัลย์ มาศจรัส (2548 : หน้า 3) ให้ความหมายของนวัตกรรมสรุปได้ว่า หมายถึงความคิดรูปแบบ วิธีการ เทคนิค แนวทาง และผลิตผลที่ปรับปรุงประยุกต์ สร้างสรรค์ และพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ที่ ดีกว่าเดิม

ชัยเลิศ พิษิตพรชัย (2561 : ออนไลน์) ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม หมายถึง สิ่งประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งอาจเป็นสิ่งของผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี ความคิด วิธีการ และเป็นที่ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม หรือสร้างมูลค่าเพิ่ม

จากความหมายนวัตกรรม ดังกล่าวข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่านวัตกรรมคือวิธีการหรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากการนำของเดิมมาพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นไปกว่าเดิม จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาที่น่าเชื่อถือได้ เพื่อให้เกิดผลดีในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2.1.2. องค์ประกอบการพัฒนานวัตกรรม

นวัตกรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการพัฒนา โดยนักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนานวัตกรรม ได้ดังนี้

ชัยวัฒน์สุทธิรัตน์(2552 : หน้า 79) ได้กล่าวถึง การพัฒนานวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพได้ผลจริง ประกอบด้วย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัญหาปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กรส่งผลให้ไม่บรรลุเป้าหมาย ตามที่กำหนด

2. การกำหนดวางแผนนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา มีคุณลักษณะตรงกับปัญหาเพื่อให้สามารถ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้จริงโดยใช้เป็นนวัตกรรมที่ไม่ซับซ้อนและยากจนเกินไป ใช้ง่ายใช้สะดวก ไม่เสีย ค่าใช้จ่ายแพงจนเกินไป ไม่กระทบกระเทือนต่อบริบทมากนัก และเป็นนวัตกรรมที่ให้ผลในการแก้ปัญหา ชัดเจน

3. การพัฒนานวัตกรรมไปปฏิบัติใช้นวัตกรรมที่เหมาะสม ส่งเสริมทักษะกระบวนการตาม เป้าหมายที่ตั้งไว้

4. การประเมินนวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมเสร็จแล้ว ต้องมีการตรวจสอบจากผู้รู้ผู้มี ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมที่สร้างขึ้น

5. การทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาประสิทธิภาพนวัตกรรม โดยการนำนวัตกรรมนั้นไปทดลอง ใช้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ ก่อนนำไปใช้จริง

6. ขั้นตอนการใช้นวัตกรรมกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการพัฒนา การนำนวัตกรรมนั้นไปใช้ จริงกับ กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการใช้

7. การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

8. การนำเสนอผลการพัฒนานวัตกรรม สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์และคณะ (2553 : 30) ได้ กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนานวัตกรรม สรุปได้ดังนี้

1. การค้นหา (Searching) เป็นการตรวจสอบสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เพื่อตรวจจับสัญญาณของทั้งโอกาส และอุปสรรคสำหรับการนำไปสู่จุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงใน อนาคต

2. การเลือกสรร (Selecting) เป็นการตัดสินใจเลือกสัญญาณที่สำรวจพบเหล่านั้น เพื่อจะนำไป ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กรทั้งนี้การเลือกสรรจ าเป็นต้องมีความสอดคล้อง กับหลักกล ยุทธ์ขององค์กร

3.การนำไปปฏิบัติ (Implementing) เป็นการแปลงสัญญาณที่มีศักยภาพ ไปสู่การ สร้างสรรค์ สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น และนำสิ่งเหล่านั้นออกเผยแพร่สู่ตลาดทั้งภายใน และภายนอกองค์กรแต่ สัญญาณที่ว่าไม่ได้ เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้นหากแต่จะเกิดขึ้น ประยุกต์ใช้ด้วยการดำเนินงาน ขั้นตอนที่สำคัญอีก 4 ประการ ดังนี้

3.1 การรับ (Acquiring) คือ ขั้นตอนของการนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ ให้เกิด เป็นนวัตกรรมขึ้น เช่น การสร้างสรรค์สิ่งใหม่จากกระบวนการทางวิจัยและพัฒนา(R&D) การทำวิจัย ทางการตลาด รวมไปถึงการได้รับองค์ความรู้จากแหล่งอื่น ๆ โดยการถ่ายทอดทางเทคโนโลยี (Technology Transfer) หรือการค้นคว้าร่วมกันในเครือพันธมิตร (Strategic Alliance) เป็นต้น

3.2 การปฏิบัติ (Executing) คือ ขั้นตอนของการนำโครงการดังกล่าวสู่การปฏิบัติงาน ภายใต้อสภาพของความไม่แน่นอนต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการแก้ปัญหา (Problem-Solving)

3.3 การนำเสนอ (Launching) คือ การนำนวัตกรรมที่ได้ออกสู่ตลาด โดยอาศัย การจัดการ

อย่างเป็นระบบเพื่อให้นวัตกรรมนั้นสามารถเป็นที่ยอมรับจากตลาดได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงแรกของการนำออกสู่ตลาด

3.4 การรักษาสภาพ (Sustaining) คือ การรักษาสถานภาพการยอมรับจากตลาด ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป และคงอยู่ให้นานเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งอาจจะต้องนำนวัตกรรมนั้น ๆ กลับ ถูกพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น

4. การเรียนรู้ (Learning) เป็นสิ่งจำเป็นที่องค์กรควรที่จะศึกษา และเรียนรู้ในขั้นตอน ต่าง ๆ ของกระบวนการเผยแพร่วัตกรรมเพื่อก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่แข็งแกร่ง และสามารถ นำไปใช้พัฒนาวิธีการสำหรับการจัดการกับกระบวนการทางนวัตกรรมเหล่านั้นให้มีประสิทธิภาพ

ทิตานาแชมมณี(2554 : หน้า 423) ได้กล่าวถึงขั้นตอนองค์ประกอบการพัฒนานวัตกรรม การศึกษา ดังนี้

1. การระบุปัญหา (Problem) ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเริ่ม จากการมองเห็นปัญหา และต้องการแก้ไขปัญหานั้นให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Objective) เมื่อกำหนดปัญหาแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อจัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม

3. การศึกษาข้อจำกัดต่าง ๆ (Constraints) ผู้พัฒนานวัตกรรมทางการเรียนการสอนต้องศึกษาข้อมูลของปัญหา และข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ได้

4. การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม (Innovation) ผู้จัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมจะต้องมี ความรู้ ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งอาจนำของเก่ามาปรับปรุง ดัดแปลง เพื่อใช้ในการ แก้ปัญหา และทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจคิดค้นขึ้นมาใหม่ทั้งหมด นวัตกรรมทางการศึกษา มีรูปแบบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะ เป็นแนวคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิค หรือสิ่งประดิษฐ์ และ เทคโนโลยี เป็นต้น

5. การทดลองใช้ (Experimentation) เมื่อคิดค้นหรือประดิษฐ์นวัตกรรมทางการ ศึกษาแล้ว ต้องทดลองนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขผล การทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลนำมาใช้ในการปรับปรุง และพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้ นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีความมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น

6. การเผยแพร่ (Dissemination) เมื่อมั่นใจนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้ว ก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก รูปแบบการเผยแพร่ที่นิยมกันมี 4 รูปแบบ ดังนี้

6.1 การเผยแพร่ที่อิงการใช้อำนาจสนับสนุนจากเบื้องสูง (Authority Innovation Decision Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงให้ผู้มีอำนาจในระดับสูงเห็นความสำคัญในการใช้ นวัตกรรมนั้น และตัดสินใจสั่งการไปยังผู้ใช้ซึ่งอยู่ในระดับล่างให้ใช้นวัตกรรมนั้น

6.2 การเผยแพร่แบบใช้มนุษย์สัมพันธ์ (Human Interaction Model) เป็นการ เผยแพร่ โดยการชักจูงบุคคลที่จะใช้หรือเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมนั้นโดยการใช้ความรู้ความเข้าใจ และให้ความช่วยเหลือในการทดลองใช้

6.3 การเผยแพร่การใช้นวัตกรรม (User Participation Model) เป็นการเผยแพร่ถึงตัวผู้ใช้ นวัตกรรมโดยตรง คือ ครู

6.4 การเผยแพร่แบบผสม (Eclectic Processor Change Model) เป็นการเผยแพร่นวัตกรรมผ่านตัวกลาง ซึ่งเป็นหน้าที่เชื่อมระหว่างกลุ่มผู้ต้องการเผยแพร่นวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอนกับกลุ่มผู้ต้องการใช้นวัตกรรม ตัวกลางเผยแพร่รวมนวัตกรรม จากข้อมูลองค์ประกอบการพัฒนานวัตกรรมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนานวัตกรรม ต้องเริ่มต้นจากวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการของการค้นหาวิธีการที่จะ แก้ปัญหาโดยวางจุดมุ่งหมายของการพัฒนาอย่างชัดเจน มีการทดลองใช้อย่างเป็นระบบ และการเผยแพร่อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

กล่าวโดยสรุป พุทธนวัตกรรม คือ การนำเอาหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดองค์ความรู้หรือสิ่งใหม่ที่ไม่เคยใช้มาก่อน ประดิษฐ์หรือพัฒนาขึ้นมาเพื่อประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจ ในขณะที่นวัตกรรมการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งใหม่ ที่มีลักษณะหลากหลายรูปแบบ นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2.1 ความหมายของทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สาระในตอนนี้นำเสนอเกี่ยวกับความหมายของทักษะการเรียนรู้ โดยมีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

Cropley (1978 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547: 8-9) การเรียนรู้อตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นการตอบสนองความสำนึกของความตองการที่จะเรียนในสวนของผู้เรียนรู้อเอง และเป็นสำนึกและความพยายามของหน่วยงานทางการศึกษาที่จะจัด สถานการณ์เพื่อจะอำนวยความสะดวกให้กับการเรียนรู้ นั้น การเรียนรู้อตลอดชีวิตจะไม่รวมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิต

Peterson (1975 อ้างถึงใน สุมาลี สังขศรี, 2544 : 20) กล่าวว่า การเรียนรู้อตลอดชีวิตหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล การเรียนรู้อตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ชิวงชีวิตตั้งแต่แรกเกิดการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาไปจนถึงผู้สูงอายุเกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย

รุ่ง แก้วแดง (2543 : 78-79) กล่าวว่า การเรียนรู้อตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่รวมถึง การศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียน คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่ก่อนเกิดจนตาย เรียนรู้ได้ทั้งชีวิต ครอบคลุมถึงคนที่ศึกษาด้วยตนเอง คนในวัย ทำงาน ผู้สูงอายุฯลฯ

UNESCO (1968 อ้างถึงใน สุมาลีสังขศรี,2544:17) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นได้นำมาใช้ในเชิงของการใ้การศึกษาต่อเนื่อง แก่ผู้ออกจากโรงเรียนแล้วหรืออาจจะเรียกว่าผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่เป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันนี้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นครอบคลุมกว้างกว่า กล่าวคือ จะครอบคลุมกระบวนการ จัดการศึกษาในภาพรวมเป้นการจัดการศึกษาที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลและของกลุ่ม จะครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ อย่างเป็นทางการต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่ เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่าง

การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 2)

สุมาลี สังขศรี (2544 : 2) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของ การศึกษาทุกประเภทที่ เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและเป็นการศึกษา เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้ง การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

สุนทร สุนันทชัย (2543 : 10) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษา ทั้งหมดของชีวิตมนุษย์จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจ ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ

พิชริน วรณชัย (2547) ให้ความหมายว่า ทักษะการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถทางพฤติกรรม ของผู้เรียนในการหาวิธีการเรียนที่เหมาะสม โดยอาศัยการฝึกฝน ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัยในการเรียนที่ดี ทักษะการเรียนรู้หมายถึง ความสามารถในการแสวงหาความรู้ และเลือกใช้แหล่งข้อมูลด้วยวิธี การต่าง ๆ ได้เหมาะสมกับที่ต้องการ สามารถประมวลและสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามกรอบการเรียนรู้และ มาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย เป็นการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมที่นักศึกษาพัฒนาขึ้นในตนเองจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างศึกษา กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้บัณฑิตมีอย่างน้อย 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม (Ethics and Moral) หมายถึง การพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมี คุณธรรม จริยธรรม และด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตนและส่วนรวม ความสามารถในการปรับวิถีชีวิตใน ความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัยและการปฏิบัติตนตามศีลธรรม ทั้งในเรื่องส่วนตัวและสังคม

2) ด้านความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจ การนึกคิด และการนำเสนอข้อมูล การวิเคราะห์และจำแนกข้อเท็จจริงในหลักการ ทฤษฎีตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ และสามารถเรียนรู้ ด้วยตนเองได้

3) ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ และใช้ความรู้ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ ทฤษฎีและกระบวนการต่าง ๆ ในการคิดวิเคราะห์และการแก้ ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน

4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) หมายถึง ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงถึงภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ต่อ ตนเองและสังคม ความสามารถในการวางแผนและรับผิดชอบ ในการเรียนรู้ของตนเอง

5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis, Communication and Information Technology Skills) หมายถึง ความสามารถในการ

วิเคราะห์ เชิงตัวเลขความสามารถในการใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์และสถิติความสามารถในการสื่อสาร ทั้งการพูด การเขียน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

จากความหมายของทักษะการเรียนรู้ ดังกล่าว สรุปได้ว่า ทักษะการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถ ทางการเรียนรู้ที่ฝึกฝนให้เกิดความชำนาญโดยการปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์และแบ่งทักษะการเรียนรู้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสื่อสารด้วยคำพูด ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ด้านการแก้ปัญหา และด้านการใช้ เทคนิคสร้างสรรค์ผลงาน

1. ด้านการสื่อสารด้วยคำพูด หมายถึง ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม บอกเล่า แบ่งปัน นำเสนอชิ้นงาน ประสบการณ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

2. ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของนักศึกษาในการแสวงหาและยอมรับการช่วยเหลือร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นทีม โดยมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ และ สร้างสรรค์

3. ด้านการแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สาเหตุ ประเด็นของ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน และสืบค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาใหม่ ๆ ที่ไม่เคยประสบมาก่อน กล้าเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและแก้ไขปัญหาได้

4. ด้านการใช้เทคนิคสร้างสรรค์ผลงาน หมายถึง ความสามารถในการออกแบบ สร้างสรรค์ เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม มีความทนทาน และสวยงามในท้องถิ่น มาประยุกต์ชิ้นงานที่ดึงดูด ความสนใจ

องค์ประกอบทักษะการเรียนรู้ตามแนวคิดของกรมวิชาการ (2540) และวรรณฤดี พักหอม (2545) ประกอบด้วยประเด็นย่อย 5 ประเด็น ดังนี้

1. รู้แหล่งข้อมูล และมีวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลาย ผ่านสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ พฤติกรรม ที่แสดง ได้แก่ บอกแหล่งข้อมูลและวิธีการแสวงหาข้อมูลได้

2. มีทักษะในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การฟัง การอ่าน การสังเกต การบันทึก และการตั้งคำถาม พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ เลือกใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมได้ สามารถสังเกตข้อมูลที่กำหนดให้ได้

3. มีทักษะในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จำแนก จัดลำดับ สรุป แปรความ ขยายความ การจำ คาคณะเนนำไปใช้ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เก่ากับใหม่ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ สามารถวิเคราะห์ ข้อมูลได้ นำข้อมูลไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ แปรความหมายข้อมูลที่กำหนดให้ได้ คาคณะเน ข้อมูล ที่ กำหนดให้ได้ สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้ สรุปความจากข้อมูลที่กำหนดให้ได้

4. มีทักษะในการประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ บอกวิธีการประเมินตนเองได้ เลือกตัดสิน ระบุระดับความรู้ที่ตนเองควรไปให้ถึง บอกจุดเด่นและจุดบกพร่องของตนเองได้ กำหนด แนวทางในการพัฒนาตนเอง

5. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน สนใจใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นในการเรียน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ มีความกระตือรือร้น ชอบและสนใจในการแสวงหาความรู้ เมื่อมีเวลาว่างมักจะค้นคว้าหาความรู้

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ สูงสุด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากการประพฤติปฏิบัติจนกลายเป็นวัฒนธรรม กล่าวคือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงอายุ และทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนริเริ่มขึ้นอย่างตั้งใจ และมีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ สมรรถภาพ และพฤติกรรม ที่ครอบคลุมการเรียนเพื่อรู้การเรียนเพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคม ส่วนการศึกษาตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ในการจัดโครงสร้างและระบบการจัด การศึกษาเพื่อทำให้ บุคคลสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความหมายของ การศึกษาตลอดชีวิตจึงให้ความสำคัญที่การจัดระบบโครงสร้างของการศึกษา

2.2.2 แนวคิดด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564-2570 ได้กำหนด ยุทธศาสตร์ที่ด้านการพัฒนาศักยภาพคน (Capacity Building) โดยมุ่งเน้นด้านการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต (Lifelong Learning) เพื่อให้ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวผู้มีรายได้น้อย ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนผู้สูงวัย สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพสูง Commission of the European Communities (2000) การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้เรียนทุกกลุ่มช่วงวัย (life-long) ตั้งแต่เด็ก เยาวชน นักศึกษา ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ โดยแต่ละกลุ่ม อาจมีบริบทการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (life-wide) เช่น การเรียนรู้ ภายในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ชุมชน หรือสถานประกอบการ 47 รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตแบ่งออกได้ เป็น 3 แบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้ในระบบ (formal learning) ที่อยู่ในสถาบันการศึกษาหรือการ ฝึกอบรม และนำไปสู่คุณวุฒิทางการศึกษาที่ได้รับการยอมรับ 2) การเรียนรู้นอกระบบ (non-formal learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มีสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้เหมือนการเรียนในระบบ แต่ไม่ได้นำไปสู่การให้คุณวุฒิ และ 3) การเรียนรู้ ตามอัธยาศัย (informal learning) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยที่ผู้เรียน อาจไม่ได้ตระหนักถึง การสร้างความรู้และทักษะจากการเรียนรู้ดังกล่าวก็ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการ เรียนจากวิถีชีวิตแหล่งเรียนรู้เหตุการณ์และสถานการณ์มีความหลากหลายทั้งในด้านปัจจัยของการเรียนรู้ และวิธีการเรียนรู้สนองความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล มุ่งให้บุคคลสามารถปรับตัวและ แก้ไขปัญหาชีวิตได้ ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องได้รับการค้ำจุนจากเสาหลัก 4 เสาหลักที่เป็นรากฐาน ของการศึกษา ได้แก่

1. การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนา ตนเองได้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกสติ สมาธิ ความจำ ความคิด ผสมผสานกับสภาพจริง และประสบการณ์ในการปฏิบัติ

2. การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาความสามารถ และความชำนาญรวมทั้งสมรรถนะทางด้านวิชาชีพสามารถปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะปรับประยุกต์องค์

ความรู้ไปสู่การปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างความรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติงานที่เน้นประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม

3. การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to Live Together) หมายถึงการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุขมีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การแก้ปัญหาการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีมีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม

4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) หมายถึงการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งจิตใจและร่างกายสติปัญญาให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีความรับผิดชอบต่อสังคมสิ่งแวดล้อมศีลธรรมสามารถปรับตัวและปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ได้ผลต้องส่งเสริมผู้เรียน ให้เป็นผู้มีลักษณะเป็นผู้เรียนตลอดชีวิต ด้วยการสร้างแรงจูงใจในการที่จะเรียนรู้โดยการให้ความรู้ความเข้าใจเหตุผลและความจำเป็นในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความตั้งใจที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถในการเรียนรู้หรือการแสวงหาความรู้หรือวิธีการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตควรจะเป็นผู้ที่มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่เข้าใจและตระหนักในความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและการดำเนินชีวิต
2. เป็นผู้ที่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. เป็นผู้ที่มีความตั้งใจและมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
4. เป็นผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และเอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
5. เป็นผู้ที่มีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิความสามารถในการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ปฏิบัติได้จริง ความพร้อมที่จะเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น

ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถช่วยให้อายุยืนยาวหรือผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสม กับสภาพการดำเนินชีวิตและการทำงานอาชีพพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างเสมอภาคและ เท่าเทียมกันในทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนตาย เนื่องจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการการเรียนรู้กับชีวิตซึ่งบุคคลมีอิสระในการเรียนรู้การพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความรู้และทักษะชีวิตในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถพึ่งตนเองและนำตนเองได้ในการเรียนรู้และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงจน ทำให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตทั้งของตนเองบุคคลและสังคมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างอย่างยั่งยืน อีกทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังช่วยให้อายุยืนยาวหรือผู้ด้อยโอกาสได้รับการศึกษาให้กับบุคคลทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น และผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัย ซึ่งจะมีลักษณะและวิธีการในการเรียนรู้ตลอด

จากข้างต้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับบุคคลทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น และผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัย ซึ่งจะมีลักษณะและวิธีการในการเรียนรู้ตลอด

ชีวิตที่มีความแตกต่างกันออกไปตามช่วงอายุและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงวัยเป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีการเรียนรู้ที่แตกต่างจากวัยรุ่นและวัยเด็ก ดังนั้นการเรียนรู้สำหรับวัยผู้ใหญ่ (Adult learning) จึงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยหลักการเรียนรู้สำหรับวัยผู้ใหญ่ หรือ Andragogy นั้น มีการศึกษาค้นคว้ากันมานานตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 โดยมีงานวิจัย ทั้งในด้าน วิทยาศาสตร์และด้านศิลปศาสตร์ที่ออกมาสนับสนุนแนวคิดที่ว่าวัยผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ในรูปแบบที่ต่างจากเด็ก โดย Malcolm Knowles นักวิชาการด้านการศึกษาผู้ใหญ่เป็นผู้ใช้คำว่า Andragogy ในความหมายของศาสตร์ด้านการศึกษาผู้ใหญ่ที่แตกต่างจากเด็ก ซึ่งต่อมาก็เป็นที่นิยมและใช้กันทั่วไป Andragogy นั้น เป็นแนวคิดหรือความเชื่อเบื้องต้นสำหรับการจัดการเรียนรู้ให้กับวัยผู้ใหญ่ ซึ่ง Knowles (1978: 18) ได้กล่าวถึงศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ โดยมีความเชื่อเบื้องต้นที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ต่างจากเด็ก 4 ประการ ดังนี้

1. ความเข้าใจต่อตนเอง (Self-concept) เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากขึ้น ความรู้สึกรับผิดชอบต่อตนเองก็มีมากขึ้นตามลำดับ และถ้าหากบุคคลรู้สึกว่าคุณเองเจริญวัยและมีวุฒิภาวะถึงขั้นที่จะควบคุมและนำตนเองได้ บุคคลก็จะเกิดความต้องการทางจิตใจ โดยเปลี่ยนจากผู้ที่มีความต้องการที่พึ่งพาผู้อื่น ไปเป็นผู้พึ่งพาตนเองมากขึ้นเพื่อที่จะได้ควบคุมและชี้นำตนเองได้ (Self-directing)

2. ประสบการณ์ (Experience) บุคคลเมื่อมีอายุมากขึ้นก็ยังมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนได้รับจะเสมือนแหล่งทรัพยากรมหาศาลของการเรียนรู้ และจะสามารถรองรับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง การเรียนรู้ที่เหมาะสมจึงควรเป็นการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์เดิม ซึ่งผู้ใหญ่สามารถนำประสบการณ์ของตนมาเป็นแหล่งความรู้แลกเปลี่ยนกับผู้อื่นได้ และจะเกิดกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันจากการใช้ประสบการณ์

3. ความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Readiness to Learn) ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้ เมื่อเห็นว่าสิ่งที่เรียนไปนั้นมีความหมายและมีความจำเป็นต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้ใหญ่ เนื่องจากว่าผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่การงาน มีบทบาทในสังคมและพร้อมที่จะเรียนรู้เสมอ ถ้าหากสิ่งนั้นมีประโยชน์ต่อตนเอง

4. เป้าหมายในการเรียนรู้ (Orientation to Learning) เป้าหมายในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มีความแตกต่างจากของเด็ก เนื่องจากผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีหน้าที่บทบาทสถานภาพทางสังคม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที จึงเป็นการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นเป้าหมายในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่จะเกิดผลทันที (Immediacy) คือเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของเนื้อหาที่ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลาง หรือปัญหาในชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ (Problem-centered)

2.2.3 ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ข้างต้น จะเห็นว่าการเรียนจากระบบการศึกษาเพียงครั้งเดียวเพื่อใช้งานตลอดชีวิตจะไม่เพียงพอที่จะตอบโจทย์วิถีชีวิตใหม่ที่คนต้องทำงานหลายอาชีพ และความรู้มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว จึงต้องการระบบส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เอื้อให้คนได้พัฒนาทักษะอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายเศรษฐกิจ การคลัง แรงงาน เพื่อตอบโจทย์การเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน 49

นอกจากนี้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังสัมพันธ์กับการลด ระดับความเหลื่อมล้ำและความยากจนของสังคม ในภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมพัฒนาทักษะแบบ อาชีวศึกษาให้แก่ผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังแรงงาน มีความสัมพันธ์กับโอกาสการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น การได้รับค่าจ้างที่สูงขึ้น และยังสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลง ตัวเองในด้านสุขภาวะ การมองโลกในแง่ดี และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (perceived control)

Smith (2002 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547 : 6) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญ ของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุโรปเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด

1) ระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงและสามารถแข่งขันในระดับโลกได้ อันเนื่องมาจากการเรียนรู้ตลอด ชีวิตทำให้เกิดการจ้างงาน

2) ความเสมอภาค การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มั่นใจได้ว่าปัจเจกชนจะได้รับ การตอบสนองความต้องการทุกคน

3) การยึดเหนี่ยวกันในสังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้มั่นใจว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ชุมชนและสังคม เป็นแบบเป็นมิตร สงบสุขและเป็นสังคมที่เกิดการพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ตลอด ชีวิตที่จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนาศักยภาพ ของ บุคคล ครอบครัวชุมชนและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2543:13-26, สุมาลี สังข์ศรี, 2544:29-40, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2544 : 3-4 และอุดม เขยกิจวงศ์, 2544 : 125-126)

1) ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน

การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นมากในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สามารถประกอบ อาชีพได้ โดยเฉพาะในสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ดังเช่น ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน ในเรื่องของเศรษฐกิจ พบว่า หลายประเทศ โดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรมต้องการคนที่มีความรู้ มีทักษะเฉพาะด้านมากขึ้นเพื่อให้ทันกับความ เปลี่ยนแปลง ทันกับนวัตกรรมใหม่ ๆ มีการจ้างงานแบบไม่เป็นเวลามากขึ้นคือ จะจ้างเพียง 3-4 วันต่อ สัปดาห์เท่านั้น ทำให้เกิดคนว่างงานมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการแข่งขันในตลาดแรงงานสูงมาก สตรีต้อง เข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มขึ้นเพื่อแบ่งเบาด้วยฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องหันมาปฏิรูปการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางด้าน วิชาการต่าง ๆ และมีกิจนิสัยที่เหมาะสมเมื่อเข้าสู่ระบบการจ้างงาน และบุคคลนั้นก็ต้องได้รับการฝึกฝน จากนายจ้างอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้สิ้นสุดในระบบแต่ต้องการจัดเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอด ชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ปัญหาสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบ มีความแตกต่างในเรื่องของ กลุ่มคน คนจน คนรวย ประเพณีดั้งเดิมของประเทศต่าง ๆ หรือ อารยธรรมต่าง ๆ ถูกครอบงำอย่าง รวดเร็วโดยวัฒนธรรมใหม่ ๆ จึงจำเป็นต้องให้การศึกษากับประชาชน เพื่อให้รู้จักเลือกสรรสิ่งที่เป็น ประโยชน์แก่ตนเอง สังคมปัจจุบันมีการมองแบบแยกส่วนซึ่งเน้นความชำนาญเฉพาะด้านมากเกินไป ทำ ให้ไม่มองชีวิตอย่างบูรณาการ บุคคลจึงจำเป็นต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อรู้จักโลกกว้าง และรองรับ

กับบทบาทชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป มีการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้นตลอดเวลา ด้านวัฒนธรรมนั้น บุคคลต้องเรียนรู้วิธีการเลือกสรรและผสมผสานสิ่งที่มีอยู่กับสิ่งใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ให้กลมกลืนไปด้วยดี

3) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี

ความรู้วิทยาการและเทคโนโลยีมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก มีการผลิตเครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการประกอบอาชีพ การคมนาคมเจริญขึ้นการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารรวดเร็วขึ้น และทุกวันนี้มีการพัฒนาคิดค้น วิจัยองค์ความรู้ใหม่ตลอดเวลาส่งผลให้วิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมล้ำสมัย ด้วยบริบทดังกล่าวบุคคลจึงต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดอยู่ดีในสังคมไร้พรมแดน ต้องเรียนรู้ให้ได้เร็ว ให้ได้มาก ใช้เวลาสั้น แล้วปรับแนวคิดเชื่อมโยงกับแนวคิดต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อดำรงดำเนินชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตจึงเน้นการจัดการเรียนรู้ให้บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองตามความถนัดและความสะดวกของตนเองสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านสื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

4) ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและการปกครอง

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนในการปกครองประเทศและมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันประเทศต่าง ๆ จึงต้องปรับระบบการศึกษาของตนเองให้พร้อมที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนทุก ๆ คนในสังคมจึงมีความจำเป็นที่จะทำให้คนมีฐานะเท่าเทียมกัน ที่จะแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน สังคมที่เรียกว่าสังคมเสรีประชาธิปไตยนั้นต้องเน้นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับพลเมืองทุกคน จึงสามารถดำรงอิสระและใช้เสรีภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) ความเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตจะพบว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย การดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยกรอบของเวลา ความสัมพันธ์ของบุคคล ครอบครัว บุคคลในครอบครัวมีเวลาให้แก่กันน้อยลง มีความสัมพันธ์กันน้อยลง ตัวอย่างของประเทศไทยเห็นได้ชัด คือเมื่อก่อนเราอยู่แบบครอบครัวกลุ่มใหญ่ ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ความช่วยเหลือ ความพึ่งพาอาศัย ความร่วมมือต่าง ๆ ค่อนข้างจะน้อยลง ทุกคนต้องเผชิญสภาพต่าง ๆ ด้วยตัวเองช่วยตัวเองมากขึ้น เพราะปัจจุบันสังคมเน้นการผลิตและการบริโภคมากเกินไปเกินสมควร ค่านิยมของสังคมจึงอยู่ที่การมีอะไรมากกว่ากันทางวัตถุ จึงทำให้เกิดการชิงดีชิงเด่นกัน แทนที่จะทำให้ตนเองเกิดความรู้ ความจริงคุณค่าของชีวิต จึงมีผู้เสนอแนะให้สร้างสรรค์สังคมโดยการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือโดยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) เป็นสังคมที่สนใจต่อกิจกรรมของมนุษย์และใช้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจตัวมนุษย์และสร้างอารยธรรมที่ตงามขึ้น การศึกษาตลอดชีวิตจึงมุ่งสร้างคนใหม่ (New man) มีความอยากรู้ อยากเห็นตลอดชีวิตมีทักษะที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต มองเห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ ดำรงชีวิตอย่างผาสุกอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล มีจิตที่เป็นประชาธิปไตย

6) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

เมื่อก่อนประชากรในวัยเด็กจะมีจำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับพีระมิดก็จะเป็นส่วนฐานกว้าง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไป ฐานแคบลง แต่จะป่องตรงกลาง คือ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน แสดงว่า จำนวน

ผู้สูงอายุมากขึ้น เพราะคนอายุยืนยาวขึ้นการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างเช่นนี้ การศึกษาต้องเปลี่ยนทิศทางไป แทนที่จะมุ่งให้การศึกษาแก่เด็ก เราก็มุ่งให้การศึกษาแก่ประชากรในวัยแรงงาน แล้วก็มุ่งให้การศึกษาแก่คนที่จะสู่วัยเกษียณอายุ และการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น

7) ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ยังพบข้อจำกัดในเรื่องการศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก แม้ในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และสหรัฐอเมริกา ยังพบว่ามี 1 ใน 3 ของคนที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ไม่มีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการศึกษามากเลย จะเห็นว่า การศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อการศึกษาดลอดชีวิตเท่าที่ควร โอกาสของการได้รับการศึกษาของบุคคลยังไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหลักสูตรยังไม่สัมพันธ์กับสภาพการดำเนินชีวิตที่ต้องเผชิญกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ในขณะที่ตัวระบบการศึกษาก็ไม่สามารถเตรียมคนได้อย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อชีวิตในอนาคตและแนวโน้มของคนในสมัยนี้จะกลับมาศึกษาเล่าเรียนต่อแม้ว่าจะพ้นวัยเยาวชนแล้วก็ตาม ประกอบกับปัญหาสังคมมีมากมายและมีปัญหาใหม่ ๆ อยู่เสมอ มนุษย์จำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้และหาทางแก้ไข แนวโน้มเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าระบบการจัดการศึกษาแบบเดิมไม่สามารถจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองความต้องการดังกล่าว

จากความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถสรุปได้ว่า ความจำเป็นที่หลาย ๆ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้นำเอาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษานั้น เกิดจากปัจจัยด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่การดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อจำกัดของการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งประชาชนต้องมีการปรับบทบาทของตนเองให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อพร้อมรับกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะมาพร้อมกับความเจริญและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมกับการเผชิญหน้ากับปัญหาดังกล่าว

2.2.4 เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Kemp (1998 : Online) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายที่ผลการเรียนรู้ที่เพิ่มพูน มีประโยชน์แก่ประชากรทุกคน โดยการพยายามหาแนวทางที่เป็นไปได้ในการตอบสนองความต้องการทางการศึกษาและการฝึกอบรมของแต่ละบุคคล ลูกจ้าง และของชุมชนที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์ที่สุด ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

Marra, et al. (1999 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547 : 17) ให้ความสำคัญของเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปที่กระบวนการทำให้คนมีเครื่องมือในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดย กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การทำให้คนมีเครื่องมือ ได้แก่ทักษะและสมรรถภาพที่ต้องการเพื่อการศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง หลังจากสำเร็จการศึกษาในระบบโรงเรียน

วิชัย ต้นศิริ (2539 : 12) และสุนทร สุนันท์ชัย (2543 : 33) กล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งคำว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความหมายแตกต่างกัน

ตามค่านิยมของสังคม ขึ้นอยู่กับระบบการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตที่ดี ความคิดความเชื่อและประเพณีของสังคม สภาพเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆอีกหลายประการถึงแม้จะมีความแตกต่างกันเช่นนั้นก็ตาม ซึ่งปัจจุบันแม้หลายประเทศจะมีความมั่งคั่งร่ำรวยคุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้นแต่สิ่งที่ทุกประเทศต้องการร่วมกัน คือ ความสงบสุข การป้องกันมลภาวะ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ฯลฯ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องเข้ามามีบทบาทช่วยแก้ไข โดยให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ “พัฒนามนุษย์ให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต” ให้เข้าใจสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความร่วมมือที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตขึ้นได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 88) และสุมาลี สังข์ศรี (2544 : 200) ได้สรุปเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของไทยที่ได้จากการศึกษาประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ 6 ประเทศไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตของคนไทยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้การศึกษามสกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาบุคคลในทุกช่วงอายุทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม สติปัญญา ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตให้มีความรู้พื้นฐานเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ให้มีความรู้และทักษะในการคิด วิเคราะห์ การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ การแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมมีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเลือกรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารและนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ในทุกช่วงวัย รวมทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การพัฒนาบุคคลให้มีเครื่องมือ ที่สำคัญในการดำรงชีวิตในโลกอย่างมีความสุข สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้แก่ความรู้ ทักษะ และคุณสมบัติหรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตเพื่อการพัฒนาตน และสังคมโดยรวมจากผลการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนขึ้น

2.2.5 โรงเรียนผู้สูงอายุการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรมกิจการผู้สูงอายุ (2559) อธิบายว่า “โรงเรียนผู้สูงอายุ” เป็นรูปแบบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการเรียนรู้ทักษะใหม่ รวมถึงเป็นพื้นที่สำหรับเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพถ่ายทอดองค์ความรู้และความสามารถให้แก่ชุมชนและคนในสังคม เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาตนเอง การคุ้มครองดูแลสิทธิการสนับสนุนสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคม การสนับสนุนคุณค่าภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และคุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยมีองค์ประกอบหลักในการจัดตั้งและบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุเรียกว่า หลัก 5 ก ประกอบด้วย กลุ่มหรือแกนนำ กรรมการ กติกาหรือข้อตกลงร่วมกัน กิจกรรม และกองทุน โดยโรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่งจัดตั้งในอาคารเรียนเก่าตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุวัด บ้านของผู้ก่อตั้งหรือ ศูนย์รวมทำกิจกรรมของพื้นที่ในชุมชน

จากการศึกษาข้างต้น พอสรุปค่านิยมของโรงเรียนผู้สูงอายุได้ว่า เป็นรูปแบบของการจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุรูปแบบหนึ่งเพื่อพัฒนาศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มี

ความมั่นคงในการดำรงชีวิต สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมปัจจุบันได้ภายใต้แนวความคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2.6 การเรียนรู้ตลอดชีวิตผู้สูงอายุ (Lifelong Learning)

Peterson (1979) อธิบายว่า การเรียนตลอดชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ตลอดช่วงชีวิตของผู้คน อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา และสังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่ แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ช่วงชีวิตตั้งแต่แรกเกิด ไปจนถึงสูงอายุ หรือตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งสอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554) และ สุนทร สุนันท์ชัย (2532) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การรับรู้ความรู้ทักษะ และเจตคติตั้งแต่ เกิดจนตาย จากบุคคลหรือสถาบันใด ๆ โดยสามารถจะเรียนรู้ด้วยวิธีเรียนต่าง ๆ อย่างมีระบบหรือไม่มีระบบ โดยตั้งใจหรือโดยบังเอิญก็ได้ทั้งนี้สามารถทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาด้านตนเองตลอดชีวิต มีการจัดและ ไม่จัดตั้ง อาจมีการวางแผนและไม่มีการวางแผน แต่ถ้าต้องการที่จะเรียนรู้อย่างเป็นกิจจะลักษณะและเกิดผลจริงจึงควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องดังนั้น การวางแผนการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมควรเป็นไป ตามแผนที่ได้ตั้งไว้ทำให้เกิดความต่อเนื่องในประสบการณ์การเรียนรู้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ และการศึกษาของ สุบิน ไชยยะ และคณะ (2558) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดของแต่ละบุคคลตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย โดยการเรียนรู้เกิดจากการ ผสมผสานระหว่างการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีรูปแบบ หลากหลายและมีความต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะ ใน การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งจะดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ และปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Cropley and Dave (1978) ที่อธิบายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็น การศึกษาที่มีการผสมผสานกันสองมิติคือ 1) มิติแนวตั้ง เป็นมิติที่มองว่าบุคคลควรได้รับการศึกษาทุก ช่วงเวลาตลอดชีวิตของเขา การเรียนรู้จากภายนอกโรงเรียนจึงมีความสำคัญแก่บุคคลมาก และควรจะใช้ วิธีการที่หลากหลาย ส่วนมิติที่ 2 มิติแนวนอน เป็นมิติที่มองว่าการศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ดังนั้น การเรียนรู้ควรจะประสานกันหลาย ๆ ส่วน ทั้งในโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ซึ่งแหล่งการ

จากการศึกษาเรื่องการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในวัดเขตตำบล แม่กา อำเภอมะเอย จังหวัดพะเยา (ประยงค์จันทร์แดง, 2562) พบว่า รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามแนว พระพุทธศาสนา ใช้หลักของแนวทางไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิปัญญา เข้ามาเป็นหลักคิดในการดูแล ทั้ง ด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ศาสนาพุทธเป็นศาสนา ที่คนไทยส่วนมากนับถือกระจายอยู่ทั่วประเทศ จึงส่งผลให้เกิดการกระจายรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ ตาม แนวพระพุทธศาสนา ผ่านกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุและวัดบางแห่งมีสถานที่ที่พร้อมต่อการเป็น ศูนย์ทาง สังคมที่ก่อให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุอีกด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน

2.3.1 ความหมายผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ชรา” หมายถึง แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมนักโดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและในกลุ่ม นักวิชาการ

เพราะคำนี้ก่อให้เกิดความหดหู่และถดถอยสิ้นหวัง ดังนั้นที่ประชุมคณะอาวุโส โดยมี พล.ต.ต.หลวงอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เป็นประธาน ได้กำหนดคำให้เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้นแทน ตั้งแต่ วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่ชราภาพว่าเป็นผู้ ที่สูงทั้งวัยวุฒิและประสบการณ์

อาชัญญา รัตนอุบล (2559) นิยาม “ผู้สูงอายุ” คือผู้ใหญ่ตอนปลายที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีระดับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย และจิตใจที่เสื่อมโทรมลงทุกด้าน และยังได้อธิบายถึง “พัฒนาการของผู้สูงอายุ” ว่าเป็นสิ่งที่นำเข้ามาใช้อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย 11 จิตใจ และสังคมของผู้สูงอายุ เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในช่วงสูงวัยเป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ต่อสภาพและลักษณะของบุคคล โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาการด้านร่างกาย คือ ร่างกายของผู้สูงอายุมีการพัฒนาในลักษณะที่ถดถอย หรือ เสื่อมโทรม ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงของร่างกายทั้งภายใน ไปจนกระทั่งภายนอก 2) พัฒนาการทางด้านอารมณ์คือ การพัฒนาการอารมณ์เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์ กับการเปลี่ยนทางร่างกาย โดยเฉพาะการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนภายในร่างกาย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของผู้สูงอายุยังเกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางอารมณ์ทางลบ มากกว่าทางบวก ได้แก่ความรู้สึกเหงา และความรู้สึกว่าตนเองโดดเดี่ยว 3) พัฒนาการทางด้านสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมมีความแตกต่างกัน ทางด้านพัฒนาการแบ่งออกเป็นรูปแบบของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จในชีวิตจะมีพัฒนาการทางสังคม ที่ก้าวหน้ามากกว่าผู้สูงอายุที่ล้มเหลวในชีวิต เนื่องจากมีความมั่นใจ และความพึงพอใจในชีวิตตัวเอง ส่งผลให้มีการมีส่วนร่วม หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในสังคม 4) พัฒนาการทางด้านสติปัญญา คือ พัฒนาการในด้านนี้จะส่งผลมาจากการพัฒนาการทางร่างกายโดยตรง โดยเฉพาะสมอง ทั้งนี้เมื่อสมองของผู้สูงอายุเกิดความเสื่อมโทรม ส่งผลให้เกิดอาการสมองฝ่อ ส่งต่อข้อจำกัดในเรื่องความสามารถของการจำและสติปัญญา จากการศึกษาข้างต้นพอสรุปได้ว่า “นิยามของผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่เข้าสู่วัยชรา หรือบุคคลที่มีอายุมาก ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ที่สามารถมองเห็นได้เช่น ผมขาว ผิวหนังเหี่ยวย่น เป็นต้น และสามารถอธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุคือ คำที่ใช้ เรียกบุคคลที่อยู่ในช่วงวัยที่มีอายุตามเกณฑ์ตัดสิ้นความชราว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยระยะสุดท้ายของชีวิต และ “ความหมายของผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่เข้าสู่ภาวะความสูงอายุหรือภาวะความชราภาพ ซึ่งจะ เห็นได้จากความชราภาพที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เช่น การเสื่อมโทรม ของอวัยวะของร่างกาย และความชราภาพ ที่เกิดจากการที่บุคคลสร้างขึ้น โดยเกิดจากการใช้ร่างกายหนักจนเกินกำลังหรือการปฏิบัติพฤติกรรมที่ไม่เป็นผลดีต่อร่างกาย เช่น ดื่มสุรา พักผ่อนไม่เพียงพอ หรือ การเกิดโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น และสามารถอธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุหรือบุคคลที่อยู่ในความชราภาพซึ่งเป็น ช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพและลักษณะของบุคคล จึงมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีสัญชาติไทยและมีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งนี้ผู้สูงอายุไม่ได้มีลักษณะเหมือนกันหมด แต่จะมีความแตกต่างกันไปตามช่วงอายุ โดยแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้ (กลุ่มการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ สำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ, 2553 : เว็บไซต์)

1. ผู้สูงอายุตอนต้น อายุ 60 - 69 ปี เป็นผู้สูงอายุที่ยังมีกำลังช่วยเหลือตนเองได้
2. ผู้สูงอายุตอนกลาง อายุ 70 - 79 ปี เป็นผู้สูงอายุที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย ร่างกายเริ่มอ่อนแอ มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง

3. ผู้สูงอายุตอนปลาย อายุ 80 ปีขึ้นไป เป็นผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยบ่อยขึ้น อวัยวะเสื่อมสภาพ และอาจมีภาวะทุพพลภาพ

การจำแนกกลุ่มผู้สูงอายุตามศักยภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ประยุกต์เกณฑ์การประเมินความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดัชนีบาร์เธลเอดีแอล (Barthel ADL Index) ดังนี้ (อัญชิษฐา ศิริคำเพ็ง และภักดี โพธิ์สิงห์, 2560 : 238)

กลุ่มที่ 1 ติดสังคม ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม ชุมชนได้ สามารถเดินขึ้นบันไดเองโดยไม่ต้องช่วยเหลือ เดินออกนอกบ้านได้ เดินตามลำพังบนทางเรียบได้ รับประทานอาหารด้วยตนเองได้ดี ใช้สุขาด้วยตนเองได้อย่างเรียบร้อย

กลุ่มที่ 2 ติดบ้าน ผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้าง ไม่สามารถเดินตามลำพังบนทางเรียบได้ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือ ต้องการความช่วยเหลือขณะรับประทานอาหาร ต้องการความช่วยเหลือพาไปห้องน้ำ

กลุ่มที่ 3 ติดเตียง ผู้สูงอายุที่ป่วยและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ พิกัด/ทุพพลภาพไม่สามารถย้ายตนเองขณะนั่งได้ ไม่สามารถขยับได้ในท่านอน การรับประทานอาหารกลืนลำบาก แม้ว่าผู้ดูแลจะป้อนอาหารให้ ต้องขยับภายในท่านอนหรืออยู่บนเตียง สวมใส่ผ้าอ้อมตลอดเวลาต้องเปลี่ยนผ้าอ้อมประจำ

เจมส์และเรนเนอร์ (อ้างถึงใน เพ็ญผกา กาญจนภาส, 2541 : 8-9) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาในสิ่งมีชีวิตและได้แบ่งระดับของความสูงอายุออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การสูงอายุดำเนินวัย (Chronological Aging) หมายถึง การสูงอายุดำเนินปีปฏิทินโดยนับจากปีที่เกิดเป็นต้นไป

2. การสูงอายุดำเนินสภาพร่างกาย (Biological Aging) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและกระบวนการหน้าที่ที่ปรากฏขณะที่มีอายุเพิ่มขึ้น

3. การสูงอายุดำเนินสภาพจิตใจ (Psychological Aging) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในหน้าที่ของการรับรู้ แนวความคิด ความจำ การเรียนรู้ เซอวรณ์ปัญญาและลักษณะที่ปรากฏในระยะต่าง ๆ ของแต่ละคนที่มีอายุเพิ่มขึ้น

4. การสูงอายุดำเนินสภาพสังคม (Sociological Aging) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่สถานภาพของบุคคลในระบบสังคม เช่น ครอบครัว หน้าที่การงาน รวมถึงความสำคัญในฐานะผู้ที่มีประสบการณ์

ผู้สูงอายุที่จะประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตในสังคม คือผู้ที่มีศักยภาพที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) เป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์ (Productive Ageing) 2) เป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful Ageing) (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2549 : 103-104) และที่สำคัญคือ เป็นผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้และสามารถเป็นที่พึ่งของคนในครอบครัวและบุคคลอื่น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพที่มีมาสร้างประโยชน์ให้กับ สังคม และครอบครัว ตามภูมิปัญญา ทักษะ ประสบการณ์ ตลอดจนผู้สูงอายุต้องทำด้วยความเต็มใจ จึงเป็นภารกิจที่คนในชุมชนจะต้อง ช่วยกัน ดังที่ระบุไว้ในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ที่กล่าวว่า “ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มิใช่บุคคลด้อย โอกาสหรือเป็นภาระต่อสังคม และ ถึงแม้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งจะประสบความทุกข์ยาก และต้องการ การเกื้อกูลจากสังคมและรัฐ แต่ก็

เป็นเพียงบางช่วงเวลาของวัยสูงอายุเท่านั้น” และผู้สูงอายุที่มีคุณค่าและศักยภาพสมควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีส่วนร่วมเป็นประโยชน์ต่อสังคม” (วิพรรณ ประจวบเหมาะ, 2552 : 43)

กระบวนการผู้สูงอายุเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของช่วงชีวิต ซึ่งมีอยู่ 2 ระยะที่เกิดพร้อม ๆ กันคือ ระยะแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงก่อนอายุ 40 ปีซึ่งหมายถึงการมีกระบวนการไปในทางเจริญงอกงามมากกว่ากระบวนการเสื่อมโทรม และเมื่อมีความเจริญเติบโตมากจนถึงขั้นสูงสุด กระบวนการเสื่อมโทรมก็จะเริ่มมากขึ้นเหนือกว่า และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระยะที่ 2 เมื่อ หลัง อายุ 40 ปีขึ้นไป ผู้สูงอายุเป็นคำที่ใช้แทนความหมายของคำว่า “คนแก่หรือคนชรา” โดยการประชุม ผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 เพื่อสื่อความหมายถึงการให้เกียรติและยกย่อง นับถือ สำหรับการเปลี่ยนแปลงลักษณะการลดอัตราความเจริญงอกงามลงไปสู่ความเสื่อมถอยไป จนหมด อายุขัยนั้น

อวย เกตุสิงห์ (2523) ได้ให้ความหมายของความสูงอายุแบ่งความสูงอายุออกเป็น 4 รูปแบบคือ

1. แก่โดยอายุ คือ แก่เพราะเกิดมานาน
2. แก่โดยสังขาร คือ แก่ตามสภาพร่างกาย
3. แก่โดยจิตใจ คือ แก่ไปตามความคิด
4. แก่โดยสังคม คือ แก่ด้วยสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์

Matteson & McConnell (1988) ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้ดังนี้ 1. ผู้สูงอายุแต่ละครอบครัวและแต่ละบุคคลจะเป็นระบบแบบเปิด สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน 2. ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการพัฒนาทางด้านสติปัญญา มีทักษะในการกระทำมีแรงจูงใจในการดูแลตนเอง และเป็นผู้ได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัว 3. การพัฒนาของผู้สูงอายุต้องการข่าวสารและการดำรงไว้ซึ่งภาวะสิ่งแวดล้อมที่ต้อง ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ในแต่ละช่วงของชีวิต

วาสนา ทองจันทร์ (2550 : 9) ได้ให้ความหมายของผู้สูงอายุว่า หมายถึงผู้สูงอายุทั้ง ชายและหญิง ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดูไม่มี ที่อยู่อาศัย หรืออยู่ร่วมกับครอบครัวไม่มีความสุขและได้รับการช่วยเหลือจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการโดยรับตัวเข้าอยู่ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อให้การอุปการะเลี้ยงดู

ณัฐสินี ปพนไววัฒน์ (2550 : 5) ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุพ.ศ. 2546

มัลลิกา มัตโก และคณะ (อ้างถึงใน พระสุรชัย อยู่สาโก, 2550, หน้า 14) กล่าวไว้ว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสุขภาพแข็งแรง เป็นวัยที่ทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่พึ่งตนเองและมีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ส่วน “คนแก่” คือ บุคคลที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป มีสุขภาพและบทบาทที่ลดลงตามความสามารถของกำลังหรือความแข็งแรงของร่างกาย เป็นกลุ่มสังคม ที่เริ่มถดถอยตามสถานภาพที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ สำหรับคำว่า “ชรา” คือ ผู้ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป ต้องพึ่งพาบุตรหลานในทุก ๆ ด้าน

พระสุรชัย อยู่สาโก (2550 : 17) สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป มีสภาพร่างกายและจิตใจเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมถอย มีโอกาสเกิดโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย สมควรได้รับการดูแลช่วยเหลือและยังถือว่าเป็นวัยที่ปลดเกษียณจากการทำงาน ซึ่งยึดตามเกณฑ์ที่ องค์การระหว่างประเทศได้ตกลงกัน โดยนับตามอายุปฏิทินเป็นมาตรฐานสากลในการเป็นผู้สูงอายุ

วันเพ็ญ ปันราช (2552 : 9) ได้สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ เป็นการกำหนดความหมาย จากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจและสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุเอง โดยมีการเชื่อมโยงกับ บรรทัดฐานทางสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเข้ามาเป็นเกณฑ์การพิจารณาด้วย

สุรพล ชยภพ (2552 : 26) ได้สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปที่มีชีวิตอยู่ในช่วงปัจฉิมวัย ซึ่งมีสมรรถภาพด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอยู่ในภาวะเสื่อมถอยตามสังขาร และมากด้วยประสบการณ์ มีคุณธรรมประจำใจ เป็นบุคคลที่สมควรได้รับการเคารพกราบไหว้ และควรได้รับการดูแลจากครอบครัว บุตรหลาน และชุมชนเป็นอย่างดี

พรรณี สมเทศน์ (2552 : 9) ได้สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ คือ มนุษย์หรือบุคคลที่ ดำเนินชีวิตในช่วงสุดท้ายของชีวิต ตามที่สังคมได้กำหนดเกณฑ์แห่งวัยความสูงอายุ คือ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป

สุพรรณษา วังศิริ (2552 : 8) ได้สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่อยู่ในวัยช่วง สุดท้ายของชีวิต เป็นผู้ที่มีความค่าและได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมเป็นระยะ ยาวนาน การ กำหนดให้บุคคลเป็นผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมแต่ละสังคม

เสาวภา รัตนพันธ์ (2553 : 8) ได้สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจไปสู่ความเสื่อมซึ่งอาจมีความอ่อนแอหรือ ความเจ็บป่วยขึ้นอยู่กับพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม ภาวะโภชนาการ และโรคภัยของแต่ละบุคคล และ เป็นวัยเกษียณอายุราชการหรือออกจากงานที่ทำประจำ

จินตนา รอดอารมย์ (2554 : 17) สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของวัย สภาพร่างกาย จิตใจและสังคม และมี กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กัน ผู้สูงอายุแต่ละคนก็จะมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่าง กันตามปัจจัยแวดล้อมของแต่ละบุคคล

สมพล นะวะกะ (2555, หน้า 8) สรุปความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และจิตใจไปในทางเสื่อมลง มีบทบาททางสังคมและกิจกรรม ในการประกอบอาชีพลดลง

กล่าวโดยสรุป ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงปัจฉิมวัย หรือวัยที่ปลดเกษียณจากการทำงาน โดยยึดตามเกณฑ์ปฏิทินที่องค์การระหว่างประเทศตกลงกัน จึงเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกายไปในทางเสื่อมถอย และยังคงต้องพบกับความ เปลี่ยนแปลงทางด้าน จิตใจและสังคม ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุประสบกับปัญหาในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็น ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมถึงด้านเศรษฐกิจ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการ ช่วยเหลือดูแลทั้งจากครอบครัว บุตรหลาน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.3.2 การเปลี่ยนแปลงวัยผู้สูงอายุ

การเปลี่ยนแปลงวัยในผู้สูงอายุได้มีผู้ศึกษาและอธิบายถึงสภาพของการเปลี่ยนแปลงวัยผู้สูงอายุ ที่มีผลจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายจิตใจอารมณ์และสังคมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเสื่อมโทรมของร่างกายทั้งนี้ วันเพ็ญวงศ์จันทร์ (2539 : 10) ได้เสนอสภาพปัญหาของผู้สูงอายุที่มีผลจากการเปลี่ยนแปลง 3 ประการใหญ่ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายจำแนกออกตามระบบของร่างกายได้ดังนี้

1.1 ระบบผิวหนังหนังบางลงเพราะเซลล์ผิวหนังมีจำนวนลดลงเซลล์ที่เหลือเจริญช้าลง อัตราการสร้างเซลล์ใหม่ลดลง

1.2 ระบบประสาทและระบบสัมผัสเซลล์สมองและเซลล์ประสาทมีจำนวนลดลงระบบกล้ามเนื้อและกระดูกจำนวนและขนาดเส้นใยของเซลล์กล้ามเนื้อลดลงมีเนื้อเยื่อพังพืดเข้ามาแทนที่มากขึ้น

1.3 ระบบการไหลเวียนโลหิตหลอดเลือดมีขนาดใหญ่ขึ้นความยืดหยุ่นของเนื้อปอดลดลง

1.4 ระบบทางเดินอาหารฟันของผู้สูงอายุไม่แข็งแรงเคลือบฟันเริ่มบางลงเซลล์สร้างฟันลดลงฟันผุง่ายขึ้นผู้สูงอายุไม่ค่อยมีฟันเหลือต้องใส่ฟันปลอมทำให้การเคี้ยวอาหารไม่สะดวกต้องรับประทานอาหารอ่อนและย่อยง่าย

1.5 ระบบทางเดินปัสสาวะและระบบสืบพันธุ์ผู้สูงอายุมีขนาดของไตลดลงการไหลเวียนโลหิตในไตลดลงในเพศชายต่อมลูกหมากโตขึ้นทำให้ปัสสาวะลำบากต้องถ่ายบ่อยลูกอัณฑะเหี่ยวเล็กลงและผลิตเชื้อสperm ได้น้อยลงส่วนในเพศหญิงรังไข่จะฝ่อเล็กลงปีกมดลูกเหี่ยวมดลูกมีขนาดเล็กลง

1.6 ระบบต่อมไร้ท่อต่อมไธสมองจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างและทำงานลดลงผู้สูงอายุจะเกิดอาการอ่อนเพลียเบื่ออาหารและน้ำหนักลดลง

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์จะมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเนื่องจากความเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายการสูญเสียบุคคลใกล้ชิดการแยกไปของสมาชิกในครอบครัวและการหยุดจากงานที่ทำอยู่เป็นประจำเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องประสบภาระหน้าที่และบทบาทของผู้สูงอายุจะลดลง มีข้อจำกัดทางร่างกายทำให้ความคล่องตัวในการคิดการกระทำการสื่อสารสัมพันธ์ทางสังคมมีขอบเขตจำกัดความห่างเหินจากสังคมมีมากขึ้น ความมีเหตุผลและการคิดเป็นไปในทางลบเพราะสังคมมักจะประเมินว่าความสามารถในการปฏิบัติลดลงถึงแม้ว่าจะมีผู้สูงอายุบางคนแสดงให้เห็นว่าความมีอายุมากมิได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินบทบาทและหน้าที่ทางสังคมก็ตาม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541 : 37-38) ได้นำเสนอข้อมูลการเปลี่ยนแปลงวัยของผู้สูงอายุ ดังนี้

1. ด้านร่างกาย เซลล์ในร่างกายมนุษย์มีการเจริญและเสื่อมโทรมตลอดเวลา โดยในผู้สูงอายุมีอัตราการเสื่อมโทรมมากกว่าการเจริญ ทั้งนี้ การเสื่อมโทรมทางจิตจะทำให้มีความรู้สึกที่โดดเดี่ยวอ้างว้าง

2. ระบบหายใจเสื่อมสภาพลงเพราะ อวัยวะในการหายใจเข้า-ออก ลดความสามารถในการขยายตัว ปอดเสียความยืดหยุ่น ผนังหลอดเลือดเปลี่ยนแก๊สลดน้อยลง ปอดรับออกซิเจนได้น้อยลง

3. ระบบการไหลเวียนเลือด หัวใจ หลอดเลือด มีเนื้อเยื่ออื่นมาแทรกมากขึ้น ทำให้การสูบฉีดเลือดของหัวใจไม่แข็งแรงเหมือนเดิม มีปริมาณสูบฉีดลดลง หลอดเลือดแข็งตัว และแรงดันเลือดสูงขึ้น ส่งผลให้เลือดไปเลี้ยงอวัยวะลดปริมาณ

4. สติปัญญาของผู้สูงอายุสติปัญญาเริ่มเสื่อมถอย เชื่องช้า ต้องใช้เวลาในการคิดวิเคราะห์ ทบทวนนานกว่าจะตัดสินใจได้ การตอบโต้ทางความคิดไม่ฉับพลันทันที แต่มีเหตุผลและประสบการณ์เป็นข้อมูลพื้นฐานในการคิดและตัดสินใจ แต่บางครั้งไม่กล้าตัดสินใจอะไร

5. การเรียนรู้ของผู้สูงอายุการเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ หรือเทคโนโลยีใหม่ของผู้สูงอายุเป็นไปได้จำเป็นต้องใช้เวลาเรียนรู้มากกว่าที่จะรู้ ปรับเปลี่ยนความคิด และการกระทำได้แต่การเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับประสบการณ์เดิม และความรู้เดิมที่มีอยู่จะสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็ว

6. พฤติกรรมและธรรมชาติของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

6.1 ถ้าไม่มีกิจกรรมอะไรทำอยู่ว่าง ๆ จะรำคาญ และคิดฟุ้งซ่านหรืออาจจะบ่นพึมพำ

6.2 บางช่วงจะหลง ๆ ลืม ๆ

6.3 สายตาไม่ดี อ่านหนังสือที่มีขนาดอักษรตัวเล็กเกินไปไม่ได้และอ่านได้ไม่นาน

6.4 ชอบอ่าน ฟัง ดูข่าว ความก้าวหน้าและความเป็นไปของบ้านเมืองมากกว่าบันเทิงหรือตำรา

วิชาการ

6.5 มีช่วงเวลาของความสนใจยาวนาน และมีสมาธิ ถ้ามีความตั้งใจจะทำได้

จากข้อมูลที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงวัยสูงอายุข้างต้น สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงวัยสูงอายุเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายเริ่มเสื่อมลงไปตามอายุของผู้สูงอายุซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ความสนใจต่อสิ่งแวดล้อมตลอดจนบทบาทหน้าที่ และสัมพันธ์ภาพทางสังคมลดลงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อการเกิดภาวะสุขภาพที่เจ็บป่วยของผู้สูงอายุหากไม่มีวิธีป้องกัน และการจัดการภาวะสุขภาพที่เหมาะสม

2.3.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับมิติวิถีไทอีสาน

ภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ เพราะมีพรมแดนอยู่ติดกับหลายชาติ อีกทั้งมีการอพยพของประชาชนจากถิ่นอื่น ๆ ทั้งในและนอกประเทศมาตั้งรกรากอยู่ภาคอีสานเป็นเวลานาน บวกกับประชากรที่อาศัยอยู่เดิมที่มีความหลากหลายมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษแล้ว ทำให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ประชากรที่ของภาคอีสานมีหลายเผ่าพันธุ์ ที่มีมากที่สุดก็คงเป็นชาวไทยอีสาน คือ ชาวคนอีสานที่พบได้ทั่วไป ในอดีต หมายถึง ชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในเมืองหรือชุมชนใหญ่ ๆ และพบมากที่สุดก็ในภาคอีสานเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินอีสาน ชาวผู้ไทเดิมมาจากคำว่า พูไท หรือ วูไท ซึ่งหมายถึง ถึงคนเผ่าไทกลุ่มหนึ่งที่มีอยู่ในแคว้นสิบสอง วูไท และอาณาจักรล้านช้างมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในภาคอีสานหลายครั้งและจากที่ต่าง ๆ กันและแยกย้ายกันไปอาศัยอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของพื้นดินอีสาน(ส่วนใหญ่เป็นอีสานตะวันออกเฉียง) แถบจังหวัดสกลนคร นครพนม (ที่เด่นมากคือ ผู้ไทเรณู) และจังหวัดมุกดาหาร และชาวอีสานเผ่าอื่น ๆ อีกมากมายที่พบในเขตภาคอีสานซึ่งมีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

2.3.4 วิถีชีวิตชาวอีสาน

ดินแดนอีสาน มีวัฒนธรรม ประเพณี เฉพาะตน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่เรียบง่าย ท่ามกลางความแร้นแค้น ชาวอีสาน มีความเป็นอยู่เช่นไร ใช้ชีวิตอยู่เช่นไร สร้างศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีเช่นไร ขึ้นมา แต่ละจังหวัด แต่ละสถานที่อาจมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันตามลักษณะพื้นที่หรือธรรมชาติที่มีอยู่ แต่อย่างไรก็ตามทั้งหมดล้วนคือวิถีชีวิตแห่งชาวอีสาน การสร้างบ้านของชุมชนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยโบราณมักเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ตามที่ราบลุ่มที่มีแม่สำคัญ ๆ ไหลผ่าน เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำสงคราม ฯลฯ รวมทั้งอาศัยอยู่ตามริมหนองบึง ถ้าตอนใดน้ำท่วมถึงก็จะขยับไปตั้งอยู่บนโคกหรือเนินสูง ดังนั้นชื่อหมู่บ้านในภาคอีสานจึงมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "โคก โนน หนอง" เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้นมักจะอยู่รวมกันเป็นกระจุก ส่วนที่ตั้งบ้านเรือนตามทางยาวของลำน้ำนั้นน้อย ผิดกับทางภาคกลางที่มักตั้งบ้านเรือนตามทางยาว ทั้งนี้เพราะมีแม่น้ำลำคลองมากกว่าหมู่บ้านชาวอีสานเมื่อแต่งงานกันแล้ว ตามปกติฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านพ่อตาแม่ยาย ต่อเมื่อมีลูกจึงขยับขยายไปอยู่ที่ใหม่เรียกว่า "ออกเฮือน" แล้วห้กล้างถางพงหาที่ทำนา ดังนั้น ที่นาของคนชั้นลูกชั้นหลานจึงมักไกลออกจากหมู่บ้านไปทุกที และเมื่อบริเวณเหมาะสมจะทำนาหมดไป เพราะพื้นที่ราบที่มีแหล่งน้ำจำกัด คนอีสานชั้นลูกหลานก็มักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่อีก หรือถ้าที่ราบในการทำนาบริเวณใดกว้างไกลไปมาลำบาก ก็จะชักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่ใกล้เคียงกับนาของตน ทำให้เกิดการขยายตัวกลายเป็นหมู่บ้านขึ้น

2.3.5 คุณลักษณะและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนสานหรือไทอีสาน

1. ลักษณะเรือนไทย
2. ผ้าไทยอีสาน
3. อาหารพื้นเมืองอีสาน
4. ความเชื่อในการตั้งหมู่บ้าน
5. ฤกษ์ยามในการปลูกเรือน ฤกษ์เดือน
6. เครื่องจักสาน
7. เครื่องปั้นดินเผา
8. การทำนาการลงแขก

กล่าวโดยสรุป วิถีชีวิตของคนอีสานมีความเป็นอยู่ที่พอเพียงชาวอีสานมีทัศนะในการใช้ชีวิตว่าอยู่เป็นหมู่ดีกว่าอยู่โดดเดี่ยว เพราะขีดจำกัดทางกายภาพ และภูมิปัญญา การช่วยกันคิด ช่วยกันทำการพึ่งตนเองและการพึ่งกันเองน่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด ทำอย่างไรการอยู่ร่วมกันจึงจะเกิดประโยชน์สุข ผู้ฉลาดจึงร่วมกันกำหนดฮีตบ้าน คลองเมือง เช่น ฮีตสิบสอง-คลองสิบสี่ กฎหมายท้องถิ่น วรรณกรรม คำสอน นิทาน บทเพลงและคตินิยม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง แม้บางส่วนอาจไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ต้องมีการเปลี่ยนแปลง แต่กระบวนการทางสังคมหลายส่วน ยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ใน สภาพสังคมปัจจุบัน

2.4 การบูรณาการพุทธวิธีด้วยหลักอริชฐาน 4

2.4.1 หลักอริชฐาน 4

อริชฐาน หรือ อริชฐานธรรม 4 (ธรรมเป็นที่มั่น, ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคงของบุคคล, ธรรมที่ควรใช้เป็นทีประดิษฐานตน เพื่อให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายไว้ได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด และไม่เกิดสิ่งมัวหมอง หมักหมมทับถมตน, บางทีแปลว่า ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ - foundation; foundations on which a tranquil sage establishes himself; virtues which should be established in the mind)

1. ปัญญา ความรู้ชัด คือ หยั่งรู้ในเหตุผล พิจารณาให้เข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง - wisdom; insight กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรอยู่ร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวโดยใช้ปัญญาเหนืออารมณ์

2. สัจจะ ความจริง คือ ดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจาจนถึงปรมาตถสัจจะ - truthfulness กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรดำรงตนให้มั่นคงอยู่ในความจริง และรักษาความจริงกับสมาชิกในครอบครัว

3. จาคะ ความสละ คือ สละสิ่งอันเคยชิน ข้อที่เคยยึดถือไว้ และสิ่งทั้งหลายอันผิดพลาดจากความจริงเสียได้ เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส - liberality renunciation กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรยินดีเสียสละความสุขสบายเฉพาะของตนได้ เพื่อความสุขของครอบครัว

4. อุปสมะ ความสงบ คือ ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้ว ทำจิตใจให้สงบได้ - tranquility; peace กล่าวคือ ผู้สูงอายุควรหาความสงบสุข ไร้ความสงบและสันติสุข รู้จักทำจิตในผ่องใส

พระไตรปิฎก เล่มที่ 11 ทั้ง 4 ข้อนี้ พึงปฏิบัติตามกระทั้ดังนี้

1. ปณญ์ นปมชุเขยย (ไม่พึงประมาทปัญญา คือ ไม่ละเลยการใช้ปัญญา - not to neglect wisdom)

2. สจจ อุนรุกเขยย (พึงอนุรักษ์สัจจะ - to safeguard truthfulness)

3. จาค อุนพรุเหยย (พึงเพิ่มพูนจาคะ - to foster liberality)

4. สนตี สิวกเขยย (พึงศึกษาสันติ - to train oneself in tranquility)

2.4.2 องค์ประกอบของหลักอริชฐาน 4

“การอริชฐาน” องค์ประกอบของ “การอริชฐาน” ปรากฏในหลักอริชฐานธรรม 4 ถือเป็นหลักธรรมสำคัญ ที่สนับสนุน “การอริชฐาน” ให้สำเร็จได้ เนื่องจากเป็นคำสอนที่ระบุรายละเอียดถึงสิ่งที่พึงปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 11, 2539, น. 290) กล่าวถึง อริชฐานธรรม หรือธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ มี 4 ประการ ดังนี้

1. ปัญญาธิชฐาน ปัญญาธิชฐาน ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือปัญญา เพราะปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐที่ทำให้ รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่าง ๆ ปัญญาเป็นสิ่งล้ำค่าที่สามารถใช้คิด วิเคราะห์และพิจารณาเพื่อรู้และพัฒนาความคิด และจิตใจได้อย่างชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ในแง่ของการอริชฐานหรือการตั้งมั่นมุ่งหวังกระทำบางสิ่งบางอย่างให้สำเร็จ ปัญญาคือหัวใจสำคัญที่จะนำความตั้งใจนั้นไปสู่ความสำเร็จได้ ดังตัวอย่างคำสอนที่พบในธาวุวิมังคสูตร พระสุตตันตปิฎก

ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา จึงเป็นผู้ปราศจากกิเลส เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น เธอเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด จึงรู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด’ เมื่อเสวย เวทนามีชีวิตเป็นที่สุด จึงรู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด’ รู้ชัดว่า ‘หลังจากตายไป เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’

ภิกษุ เปรียบเหมือนตะเกียงน้ำมันติดอยู่ได้ เพราะอาศัยน้ำมัน และไส้ ตะเกียงน้ำมันนั้น ย่อมหมดเชื้อดับไป เพราะหมดน้ำมัน และไส้และเพราะไม่เติมน้ำมัน และไส้ใหม่ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด จึงรู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกาย เป็นที่สุด’ เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด จึงรู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด’ รู้ชัดว่า ‘หลังจากตายไป เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลินจักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’ เพราะเหตุนี้ ภิกษุ ผู้เพียบพร้อมแล้วอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วย

อธิษฐานธรรมคือปัญญาอันยอดเยี่ยมนี้ เพราะว่าปัญญาอันประเสริฐยอดเยี่ยมนี้ คือความรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 14, 2539, น. 411-412)

พระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีอธิษฐานธรรมคือปัญญาอันยอดเยี่ยมนั้น ถือเป็นสิ่งประเสริฐที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งในการดับทุกข์ หรือหนทางสู่ความจริงอันประเสริฐสูงสุดคือนิพพานได้ โดยยกตัวอย่างเรื่องเวทนาหรือการเสวยอารมณ์ (ความรู้สึก) ซึ่งเกิดจากผัสสะหรือการสัมผัสผ่านอายตนะทั้งหลาย แบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ สุขเวทนา การเสวยอารมณ์ที่เป็นความสุขทางกาย หรือใจ, ทุกขเวทนา การเสวยอารมณ์ที่เป็นความทุกข์ทางกายหรือใจ และอทุกขมสุขเวทนา หรือ อุเบกขาเวทนา การเสวยอารมณ์ที่เป็นการวางเฉย หรือ ไม่สุข และไม่ทุกข์ แม้ว่าอทุกขมสุขเวทนา จะดูเหมือนเป็นสิ่งที่ดี เพราะไม่รู้สึกรู้หาย แต่แท้จริงแล้ว กลับเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความทุกข์ได้มาก เช่นกัน เพราะความรู้สึกเฉย ๆ อันมิใช่สุขหรือทุกข์นั้น มักเกิดจากอวิชชาหรือความไม่รู้และนำไปสู่ความคิดที่ฟุ้งซ่านได้ ตัวอย่างเช่น หากเราออกไปข้างนอก และพบคนที่เรารู้จักใคร่ โยมนเกิด ความรู้สึกดีใจ เป็นสุขเวทนา แต่หากเจอผู้ที่เกลียดชัง โยมรู้สึกไม่สบายใจ หรือไม่พอใจ เป็นทุกขเวทนา ส่วนคนทั่วไปที่เราไม่ได้รู้จัก มักจะรู้สึกเฉย ๆ ไม่นิยมยินดีร้าย เป็นอทุกขมสุขเวทนา แต่ด้วยความไม่รู้แห่งอทุกขมสุขเวทนานี้ อาจนำไปสู่ความคิดปรุงแต่งหรือฟุ้งซ่าน เช่น รูปร่างหน้าตา ของคนเหล่านั้นสวยหล่อหรือไม่ หรือการแต่งตัวเป็นอย่างไร จนนำไปสู่ความทุกข์ได้ในที่สุด ฉะนั้น การที่จะกลายเป็นผู้ปราศจากเวทนาได้โดยแท้จริงก็คือต้อง “รู้ชัด” ว่าเวทนาทั้งปวงเป็นสิ่งที่ “ไม่น่าเพลิดเพลิน” หรือต้องมีปัญญาในธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้ที่จะสามารถไปสู่เป้าหมายอัน เป็นที่สิ้นสุดได้สำเร็จ เปรียบเสมือนพระภิกษุเป็นตะเกียงน้ำมันที่ติดไฟอยู่ได้เพราะน้ำมัน และไส้ เช่นเดียวกับการเสวยเวทนาต่าง ๆ แต่เมื่อหมดน้ำมัน และไส้และเพราะไม่เติมน้ำมัน และไส้ใหม่ หรือการเสวยเวทนาเหล่านั้น ก็จะนำไปสู่การสิ้นสุดแห่งความทุกข์ ปัญญาอธิษฐานจึงเป็นหลักสำคัญ ที่จะนำไปให้ความตั้งใจของผู้ปฏิบัติธรรมไปสู่การรู้แจ้ง และประสบผลสำเร็จได้

2. สัจจาธิษฐาน สัจจาธิษฐาน หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัตยาธิษฐาน ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ คือ สัจจะ หรือความสัตย์จริง กล่าวคือการตั้งมั่นที่ประกอบด้วยความตั้งใจจริง ไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงไปตาม กาลเวลา จนสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้สำเร็จได้ ดังตัวอย่างคำสอนที่พบในธาดูวิมังคสูตร พระสูตรต้นตปิฎก

ความหลุดพ้นของภิกษุ นั้น เป็นอันตั้งอยู่ ไม่กำเริบในสัจจะ เพราะว่าสิ่งใดมี ความเลอะเลือน เป็นธรรมดา สิ่งนั้นเป็นของเท็จ สิ่งใดไม่มีความเลอะเลือนเป็นธรรมดา สิ่งนั้นเป็นของจริงคือนิพพาน เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เพียรพร้อมแล้วอย่างนี้ จึงชื่อว่าเป็น ผู้ประกอบด้วยอธิษฐานธรรมคือสัจจะอันยอดเยี่ยมนี้ เพราะสัจจะนี้เป็นบรมอริยสัจ คือนิพพานอันไม่มีความเลอะเลือนเป็นธรรมดา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 14, 2539, น. 412)

ความหลุดพ้นของพระภิกษุสงฆ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความสัตย์จริงเป็นที่ตั้ง โดยเที่ยงแท้แน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา หากสิ่งใดเลอะเลือนหรือเปลี่ยนไปถือว่าเป็นความเท็จ ไม่ใช่ ความจริง และความมุ่งมั่นที่ตั้งอยู่ในความจริงนี้เองจะนำไปสู่ “บรมอริยสัจ” หรือนิพพานอันเป็น ความจริงอันประเสริฐสูงสุด ดังตัวอย่างจากการบำเพ็ญเพียรขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อสั่งสม บุญบารมีมาอย่างยาวนานหลายภพชาตินับ 4 อสงไขย แสนกัป กว่าจะมาประสูติในชาติของเจ้าชาย สิทธัตถะ และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งการเข้าถึงนิพพานหรือความจริงสูงสุดนี้ แตกต่างจาก การบรรลุเป้าหมายของปุถุชนทั่วไป ยกตัวอย่างเปรียบเทียบได้ว่า หากเรามีเป้าหมายในการเรียน ที่จะสอบให้ได้คะแนนมากที่สุดเป็นอันดับ 1 และสามารถทำได้สำเร็จ ขณะนั้นถือว่าความปรารถนาได้ กลายเป็นความจริง แต่ปีถัดไป

อาจสอบไม่ได้ที่ 1 เหมือนเดิมหรือมีคนทำคะแนนได้สูงกว่า หรือถึงแม้ ได้คะแนนที่ 1 เหมือนเดิม แต่ในท้ายที่สุดก็ย่อมต้องมีคนเป็นที่ 1 ของปี ถัด ๆ ไปมาแทนที่อยู่เสมอ ความจริงนี้จึงเป็นเพียงระดับสามัญทั่วไป ไม่เที่ยงแท้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา แตกต่าง จากความจริงระดับปรมาตม์ หรือความจริงอันประเสริฐอย่างการบรรลุนิพพานของพระพุทธเจ้า หรือ การบรรลุอรหัตต์ของพระสาวก ซึ่งเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ไม่แปรเปลี่ยน เป็นจริงเช่นนั้นอยู่ตลอดเวลา

3. จาคาธิชฺฐาน จาคาธิชฺฐาน ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือจาคะ หรือการสละ โดยเป็นการตั้งใจมั่นที่จะ กระทำเป้าหมายให้สำเร็จได้โดยรู้จักสละสิ่งที่ไม่จำเป็น สิ่งที่รบกวนหรือขัดขวางให้เราอาจรู้สึกหวั่นไหวในระหว่างเส้นทางของการไปสู่เป้าหมายนั้น อาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น รูปลักษณ์ ทรัพย์สิน เงินทอง และนามธรรม เช่น ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง เป็นต้น ดังตัวอย่างคำสอนที่พบในธาคูวักกสูตร พระสุตตันตปิฎก

อนึ่ง อุบัติทั้งหลายของภิกษุผู้ไม่รู้แจ้งในกาลก่อนนั้นนั่นแล เป็นอันเธอสมาทาน ให้บริบูรณ์แล้ว เธอละอุบิเหล่านั้นได้แล้ว ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดราก ถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เพียบพร้อม แล้วอย่างนี้ จึงชื่อว่า เป็นผู้ประกอบด้วยอุบิชฺฐาน ธรรมคือจาคะอันยอดเยี่ยมนี้ เพราะว่า จาคะอันประเสริฐ ยอดเยี่ยมนี้ คือความสละคืนอุบิทั้งปวง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 14, 2539, น. 412-413)

พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า หากภิกษุสามารถสละอุบิได้เหมือนต้นตาลที่ถูก “ถอนราก ถอนโคน” ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อีก จึงจะเรียกได้ว่าเป็นผู้ที่ประกอบด้วยจาคาธิชฺฐาน โดยคำว่า อุบิ ทั้งหลายในที่นี้ หมายถึง มูลเหตุแห่งทุกข์มี 4 ประการ เรียกว่า อุบิ 4 ประกอบด้วย อุบิคือขันธ เพราะขันธทั้งหลายไม่เที่ยง มีเกิด แก่ เจ็บ และตายเป็นธรรมดา, อุบิคือกิเลส เพราะกิเลสคือ ความอยากความใคร่นำไปสู่ความทุกข์ไม่สิ้นสุด, อุบิคืออกิสังขาร เพราะเป็นสภาพปรุงแต่งของบุญ และบาปอันเป็นเหตุให้เกิดวิบาก และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และอุบิคืออกามคุณ 5 เพราะ กามคือส่วนที่นำใคร่ปรารถนา 5 อย่าง ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และโณภูมัพพะ (สิ่งที่กายสัมผัส) อุบิ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยซึ่งเป็นที่อาศัยแห่งทุกข์หรือเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์ทั้งสิ้น หากสละสิ่งทั้ง ปวงนี้ ทางแห่งการบรรลุสัจธรรมก็ย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะการจะมุ่งกระทำสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้ให้สำเร็จ ได้ ต้องอาศัยความเด็ดเดี่ยว แน่วแน่ หากยังไม่สำเร็จก็จะไม่ละทิ้งความพยายาม โดยยอมสละสิ่งที่เป็น อุปสรรคหรือถ่วงไม่ให้ไปถึงจุดหมายทุกอย่างอย่าง ไม่ใช่การสละเพียงบางส่วนหรือบางอย่างเท่านั้น แต่จะต้องสละได้แบบ “ถอนรากถอนโคน” ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส จึงจะเป็นธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือ จาคะโดยแท้จริง

4. อุปสมาธิชฺฐาน อุปสมาธิชฺฐาน ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคืออุปสมะ หรือความสงบ กล่าวคือ การทำให้จิตใจ ที่มุ่งมั่นนั้นเป็นไปด้วยความสงบ ระวังจากอกุศลกรรมต่าง ๆ เช่น โลภะ โทสะ และโมหะ สามารถควบคุม หักห้ามจิตใจให้ไม่ไปวุ่นวายกับความโลภ ความโกรธ และความหลงที่จะทำให้หลุดออก จากความตั้งใจ ที่เรามีมาแต่เดิมได้ ดังตัวอย่างคำสอนที่พบในธาคูวักกสูตร พระสุตตันตปิฎก

อนึ่ง อภิขณา คือ ความพอใจ ความกำหนดยินดีของภิกษุผู้ไม่รู้แจ้งในกาลก่อนนั้นนั่นแลมีอยู่ เธอละอภิขณา คือ ความพอใจ ความกำหนดยินดีได้แล้ว ตัดรากถอนโคน เหมือน ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ความอาฆาต คือ ความพยาบาท ความคิดประทุษร้ายของภิกษุผู้ไม่รู้แจ้งในกาลก่อนนั้น นั่นแลมีอยู่ เธอละความอาฆาต คือ ความพยาบาท ความคิด

ประทุษร้ายนั้นได้แล้ว ตัดราก ถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไป ไม่ได้

อวิชชา คือ ความหลง งามายของภิกษุผู้ไม่รู้แจ้งในกาลก่อนนั้นนั่นแลมีอยู่ เธอละอภิชมา คือ ความหลง งามายนั้นได้แล้ว ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นภิกษุผู้เพียบพร้อมแล้วอย่างนี้จึงชื่อ ว่าเป็นผู้ประกอบด้วยอริชฐานธรรม คืออุปสมะอันยอดเยี่ยมนี้ ความสงบระงับปราคะ โทสะ โมหะ นี้เป็นความสงบระงับอันประเสริฐยอดเยี่ยม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 14, 2539, น. 413

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุทั้งหลายควรระงับซึ่งอภิชมา หรือความกำหนัดยินดี ซึ่งมีต่อความโลภ (โลภะ), ความอาฆาต หรือความโกรธ (โทสะ) และอวิชชา หรือความหลง (โมหะ) ต้องระงับให้สิ้นเหมือนการ “ถอดรากถอนโคน” ต้นตาลไม่ให้สามารถเกิดขึ้นได้อีก จึงจะเรียกได้ว่าเป็นผู้ที่ประกอบด้วยอุปสมะอริชฐาน คือความสงบอันปราศจากความโลภ ความโกรธ และความหลง โดยแท้จริง ข้อนี้บ่งว่าเป็นข้อสำคัญอีกเช่นกันเพราะหัวใจของการอริชฐานคือจิตที่สงบ ไม่วุ่นไหวต่อ สิ่งเร้าที่เข้ามาเป็นอุปสรรคขัดขวางหรือล่อลวงให้หลุดออกนอกเส้นทางที่ตั้งใจไว้

อริชฐานธรรมทั้ง 4 ประการ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องปฏิบัติไปพร้อมกันจึงจะ ทำให้อริชฐานนี้สมบูรณ์ได้ดังที่พระพุทธองค์กล่าวว่า “บุรุษไม่พึงประมาทปัญญา พึงตามรักษาสังขจะ พึงเพิ่มพูนจาจะ พึงศึกษาแต่ทางสงบเท่านั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย เล่ม 14, 2539, น. 405) กล่าวคือ ผู้ที่มีปัญญาอันประเสริฐเป็นที่ตั้ง ไม่ประมาท มีความ ตั้งใจจริงอยู่เสมอ รู้จักสละสิ่งไม่จำเป็น และทำจิตใจให้สงบจากสิ่งเร้าได้ จึงจะเรียกได้ว่าเป็น “มุณีผู้สงบ” คือผู้ที่ก้าวล่วงความกำหนดหมายทั้งปวงไปแล้ว ย่อมไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ไม่กำเริบ และ ไม่ทะเยอทะยานอีกต่อไปแล้ว ในทางธรรม หลักธรรมนี้จึงเป็นหนึ่งในบารมีสำคัญในพุทธการกรรม 10 หรือธรรมที่บำเพ็ญเพื่อทำให้เป็นพระพุทธเจ้าได้ 10 ประการ แต่หากพิจารณาในทางโลก หลักการ อริชฐานนี้เป็นสิ่งที่สามารถปรับให้เข้ากับการทำเป้าหมายให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอ่อนวอน สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพึ่งพาผู้อื่น เพราะปัญญา สังขจะ จาจะ และอุปสมะนั้นล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ต้องตั้งให้เกิดขึ้นในจิตใจ และประกอบกันเข้าเพื่อทำสิ่งที่มุ่งหวังให้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง ของมนุษย์ปุถุชน การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายเสมอไป และอาจนำหลักอริชฐานมาใช้ ในรูปแบบที่ต่างออกไป เช่น การใช้สัจยอริชฐานในรูปแบบของการกล่าวสัตย์ปฏิญาณเพื่อพิสูจน์ ความจงรักภักดีในหน้าที่ เป็นต้น เป็นเหตุให้เรื่องอริชฐานมีอิทธิพล และกลายมาเป็นความเชื่อสำคัญ ประการหนึ่งของพุทธศาสนิกชนคนไทยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สิรินธร สิ้นจินดาวงศ์ และ ผุสดี กลิ่นเกสร (2563) ได้ศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงวัย ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดของแต่ละบุคคล ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตายที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีรูปแบบหลากหลายและมีความต่อเนื่องในชีวิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลุ่มบุคคลผู้สูงวัยให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะชีวิตในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งจะดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้ตลอดชีวิตสา

หรับผู้สูงวัยจึงเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้นานที่สุดและสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยมีการนำหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ (Adult learning) มาเป็นศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้ผู้สูงวัยได้เรียนรู้ โดยผู้ใหญ่จะมีการเรียนรู้ที่ต่างจากเด็ก 4 ประการ ได้แก่ 1) ความเข้าใจต่อตนเอง (Self-concept) 2) ประสบการณ์ (Experience) 3) ความพร้อมที่จะเรียนรู้ (Readiness to Learn) และ 4) เป้าหมายในการเรียนรู้ (Goal to Learning) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงวัยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

กุลธิดา กุลประทีปญญา และนิพนพภัทร สิ้นทรัพย์ (2564) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยอีสาน ผลของการวิจัยพบว่า (1) ผลการวิเคราะห์ภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยอีสาน พบว่า ภาวะสุขภาพจิตของผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์เท่ากับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติร้อยละ 43.20 รองลงมาร้อยละ 31.00 อยู่ในเกณฑ์ดีกว่าเกณฑ์มาตรฐานทั่วไป แต่มีถึงร้อยละ 25.80 ที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน (2) การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ประกอบด้วย มิติที่ 1 สุขสนุก กิจกรรม รำเชิงสุขใจ มิติที่ 2 สุขสบาย กิจกรรมแกว่งแขนเรียกพลัง มิติที่ 3 สุขสว่าง กิจกรรมมือสลับขยับสมอง มิติที่ 4 สุขสงบ กิจกรรมสมาธิบำบัด มิติที่ 5 สุขสง่า กิจกรรมเปิดใจสู่การกอด (3) ประสิทธิภาพของโปรแกรม จากผลการเปรียบเทียบระดับสุขภาพจิตของผู้สูงอายุก่อนและหลังเข้าร่วมส่งเสริมสุขภาพจิตด้วยโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ พบว่าค่าเฉลี่ยก่อนได้รับโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ เท่ากับ 48.27 และหลังได้รับโปรแกรมสร้างสุข 5 มิติ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 55.65 ซึ่งผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตหลังได้รับโปรแกรม สูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สรุปว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นในภาพรวมมีคุณภาพ มีความเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทั้งนำมาใช้เป็นข้อมูลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนด้านการดูแลผู้สูงอายุของนักศึกษาพยาบาลให้สอดคล้องกับปัญหาในสถานการณ์จริง

ชวลิต ขอดศิริ, วชิรา เครือคำอ้าย และ ดารณีย์ พยัคฆ์กุล (2566) ได้ศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า การก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสง่างามและมีศักยภาพเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนถึงการบริหารจัดการในระดับนโยบายของประเทศและเป็นบทบาทการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคม เนื่องจากสถานการณ์สังคมสูงวัยกลายเป็นประเด็นสำคัญของประเทศและมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น การจัดการศึกษาในรูปแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงวัยจึงเป็นหลักชัยของสังคม โดยนำแนวคิดสำคัญที่มาจากการศึกษาผู้สูงวัยขององค์การอนามัยโลกที่มุ่งเน้นการมีสุขภาพที่ดี มีหลักประกันในชีวิตและการมีส่วนร่วม โดยมีแนวทางจัดกิจกรรมการศึกษา 3 ประเภท ประกอบด้วย 1. การศึกษาความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 2. กิจกรรมการฝึกอาชีพเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งตนเอง 3. กิจกรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยตระหนักถึงความสอดคล้องกับโลกยุคการเปลี่ยนแปลงฉับพลันทางดิจิทัลเพื่อนำมาสู่การประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตสำหรับผู้สูงวัยและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันก่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความเป็นองค์กรวมที่แสดงออกถึงความอยู่ดีมีสุข ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ มีความมั่นคงในชีวิตและมีส่วนร่วมในสังคมที่สอดคล้องบริบทของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน องค์ความรู้ใหม่ คือ ด้านการเรียนการสอน มีการใช้หลักสูตรออนไลน์ผสมผสานกับห้องเรียนเสมือน

จริง และด้านการพัฒนาหลักสูตรออนไลน์ มีหลักสูตรฐานสมรรถนะที่เชื่อมโยงสู่โลกของการทำงานจริง เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกช่วงวัย

สุมาลี สังข์ศรี (2565) การพัฒนาระบบและกลไกส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 ได้ศึกษา การพัฒนาระบบและกลไกส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยในด้านกรอบนโยบายพบว่าทั้งประเทศไทยและต่างประเทศมีกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับ และมีกลไกนำสู่การปฏิบัติแตกต่างกัน สำหรับประเทศไทยในสภาพปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติแต่ยังพบปัญหาบ้างด้านความทั่วถึงและการสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ด้านสภาพที่พึงประสงค์ผู้สูงอายุเน้นให้จัดบริการอย่างทั่วถึง จัดอย่างต่อเนื่องและให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมสำหรับระบบและกลไกส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุที่สังเคราะห์ขึ้นประกอบด้วยระบบและกลไกในการขับเคลื่อนใน 15 ประเด็น ได้แก่ กำหนดนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้เป็นนโยบายระดับชาติ การพัฒนาแผนส่งเสริมการเรียนรู้จากความต้องการของผู้สูงอายุ การบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วนในระดับท้องถิ่น เป็นต้น ผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ผู้สูงอายุทั่วประเทศเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในสภาพสังคมปัจจุบัน

จันทร์ศรี สิมสินธุ์, ภูษิต บุญทองเถิง และ ทศนีย์ นาคคุณทรง (2559) ได้ศึกษานวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านการศึกษา ทักษะการทำงาน การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงปัญหาความต้องการของคนในชุมชน นำมาสู่การสร้างกระบวนการการเรียนรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เกิดความตระหนักในการเรียนรู้ ยอมรับการเรียนรู้ใหม่ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงาน ทักษะการดำเนินชีวิต ดังนั้นการเรียนรู้ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแค่นี้ในระบบเท่านั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเป้าหมายที่ควรได้รับการส่งเสริม กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มคนสามวัย กลุ่มวัยเด็กและเยาวชน วัยผู้ใช้แรงงาน และวัยผู้สูงอายุ บ้านโพธิ์เมือง ตำบลโพธิ์เมือง อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสมวิธี คือ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นรอง และประยุกต์ใช้วิธีวิทยา (Methodology) ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research) ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสำรวจชุมชน การเปิดเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่มย่อย ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ภูมิสังคม การเสวนาทางวิชาการ การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากผลการศึกษาพบว่า 1.การพัฒนาวัตกรรมการที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ โดยคนสามวัยสามารถที่จะร่วมกิจกรรมในนวัตกรรมชุมชนได้อย่างไม่แบ่งแยก เรียนรู้ร่วมกันเกิดทักษะในการดำเนินชีวิต นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้ 2. การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของคนสามวัยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ต้องมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเอง ปรับวิธีคิด นำมาปฏิบัติและพัฒนาต่อยอดจากหลากหลายความคิดร่วมกัน และ 3. คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทุกด้าน โดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมหลักในการเรียนรู้ร่วมกันใน 3 ช่องทางคือ 1) เรียนรู้ร่วมกันในชุมชน 2) การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น และ 3) ชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกับนวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ซึ่งต้องต่อเนื่องตลอดชีวิต

วีรวัฒน์ เข้มแข็ง, คณิต เขียววิชัย และ นรินทร์ สังข์รักษา (2561) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบ การจัดการความรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญา ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่มีรูปแบบเฉพาะในการค้นหา และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากทุนทางปัญญา ของแต่ละชุมชน โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม อาชีพ บริบทในการดำเนินชีวิต ประชาชนผู้รู้ในชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นั้นเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ รอบชุมชน คอยเอื้อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ รูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญาในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มี องค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบคือ 1) การค้นหาทุนทางปัญญา S (Search for Intellectual Knowledge) มีหน่วยย่อย ประกอบด้วย (1.1) การสร้างโอกาส เพื่อเอื้อให้เกิดการพบปะพูดคุยกันของ กลุ่มผู้สูงอายุ (Socialization) (1.2) กระบวนการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่น่าสนใจ อันเกิดจากประสบการณ์ วิธีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพผ่านกิจกรรมสนทนากลุ่ม (Externalization) (1.3) การค้นหาและรวบรวมองค์ความรู้เฉพาะ ที่น่าสนใจจากประสบการณ์ของผู้สูงอายุรายบุคคล ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่มีมิติ ลุ่มลึก รวบรวม กลั่นกรอง เพื่อจัดทำเป็นสารสนเทศของทุนปัญญา (Combination of Intellectual Capital) 2) ชั้นจัดการศึกษาตลอดชีวิต L (Learning Life Long Education) คือการนำสารสนเทศของทุนทาง ปัญญามาวិเคราะห์จัดทำเป็นหลักสูตรระยะสั้น และนำไปจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ กลับสู่คนในชุมชนและบุคคลที่สนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายของการถ่ายทอดเพื่อส่งเสริมทักษะขั้นพื้นฐานใน การดำเนินชีวิต ได้แก่ทักษะในการประกอบอาชีพ (Occupational skills), ทักษะในการดำเนินชีวิต (Life skills), ทักษะเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน (Development and community skills) 3) ชั้นสะท้อนกลับ การเรียนรู้ R (Reflection) ใช้การวัดผลตามจุดมุ่งหมายที่คาดหวังในการเรียนรู้ ได้แก่ทักษะขั้นพื้นฐานใน การดำเนินชีวิต ประกอบด้วย 1) ทักษะชีวิต 2) ทักษะในการพัฒนาอาชีพ 3) ทักษะเพื่อพัฒนาสังคมและ ชุมชน ซึ่งการสะท้อนกลับการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นตลอดในทุกขั้นตอนของรูปแบบ เพื่อให้เกิดการ ปรับปรุง พัฒนา ให้ตรงกับความต้องการเรียนรู้และการนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของผู้เรียน

ธีระศักดิ์ สร้อยศิริ และ อัจฉรา ปุราคม (2562) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมบทเรียน ออนไลน์ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ (Development of Innovation Digital Learning with lifelong learning Model for the Elderly) ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบนวัตกรรมบทเรียนออนไลน์เพื่อ การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยบูรณาการหลักการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือนวัตกรรมทางการศึกษา เทคโนโลยีบทเรียนออนไลน์และทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสมรรถนะการเรียนรู้เทคโนโลยี ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการ และปัจจัยผลผลิตมีผลการ ประเมินความเหมาะสมรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.42$) และมีประสิทธิภาพจากการ นำไปทดลองใช้อยู่ที่ระดับดีขึ้นไป ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ส่วนผลการประเมินสมรรถนะของ ผู้สูงอายุจากการใช้รูปแบบนวัตกรรมบทเรียนออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาพรวม พบว่า ผู้สูงอายุมีสมรรถนะสูงขึ้น โดยพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านความรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มผู้สูงวัยที่เรียนโดยใช้รูปแบบนวัตกรรมบทเรียน ออนไลน์ สูงกว่าก่อนเรียนรู้พัฒนาสมรรถนะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) ด้านทัศนคติการใช้ เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มผู้สูงอายุที่เรียนด้วยรูปแบบนวัตกรรมบทเรียนออนไลน์เพื่อการ

เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทัศนคติสูงมากขึ้น โดยเฉพาะความรู้สึเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีช่วยทำให้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การใช้สมาร์ทโฟน ช่วยในการติดต่อสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีทำให้เรียนรู้จากสื่อที่หลากหลาย และการเรียนรู้เทคโนโลยีทำให้เข้าใจคนสมัยใหม่มากขึ้น 3) ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการประเมินด้านทักษะพบว่าผู้สูงอายุที่เรียนรู้โดยใช้รูปแบบนวัตกรรมบทเรียนออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูงกว่าก่อนเรียนรู้ โดยเฉพาะทักษะใช้สมาร์ทโฟน สูงที่สุดถึงร้อยละ 81.3

จิราวัฒน์ จันทสิทธิ์ และคณะ (2561) ได้ศึกษา กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่นชัย ผลการวิจัย พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากกลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่น ประกอบด้วย กลยุทธ์หลัก 7 กลยุทธ์ ประกอบด้วย 1) ส่งเสริมการบริหารจัดการนโยบายจัดการศึกษาผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่การปฏิบัติ 2) ส่งเสริมการใช้งบประมาณในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อคุณภาพชีวิตและสามารถดำรงชีวิตในชุมชน 4) ส่งเสริมสถานที่และสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการจัดการศึกษา 5) พัฒนาการใช้เทคโนโลยีเพื่อกระบวนการเรียนรู้ 6) พัฒนาศักยภาพบุคลากรสำหรับการจัดการศึกษาผู้สูงอายุและ 7) ยกระดับคุณภาพการประเมินผลการจัดการศึกษา

ปัทมาพร เย็นบำรุง และคณะ (2562) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบการบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัย พบว่า 1) หน่วยงานบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านพัฒนาทางสังคม ด้านส่งเสริมการเรียนรู้ และด้านส่งเสริมสุขภาพ โดยดำเนินกิจกรรมบริการสารสนเทศ 4 ประเภท ได้แก่ บริการตอบคำถาม บริการการสอนหรือบริการแนะนำ บริการชี้แนะแหล่งสารสนเทศและบริการเผยแพร่สารสนเทศ เนื้อหาสารสนเทศที่ให้บริการสอดคล้องตามพันธกิจของหน่วยงานและสภาพปัญหาของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ 2) พฤติกรรมสารสนเทศของผู้สูงอายุเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการสารสนเทศเกี่ยวกับสุขภาพ โดยการแนะนำของผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด ช่องทางการแสวงหาสารสนเทศ คือ สื่อมวลชน หน่วยงานบริการสารสนเทศ และแหล่งสารสนเทศออนไลน์ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้สารสนเทศเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล 3) รูปแบบการบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ (1) ปัจจัยพื้นฐานการบริการสารสนเทศ ครอบคลุมนโยบายการบริการสารสนเทศ เครือข่ายบริการสารสนเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร งบประมาณ การประชาสัมพันธ์ และสภาพแวดล้อม (2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ครอบคลุมผู้ให้บริการ บุคคลใกล้ชิด และผู้สูงอายุ (3) เนื้อหาสารสนเทศที่ให้บริการ ครอบคลุมสารสนเทศที่บันทึกไว้ในรูปสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และกิจกรรม และ (4) ลักษณะการบริการสารสนเทศครอบคลุมการบริการภายในหน่วยงาน และการบริการภายนอกหน่วยงาน ผลการวิเคราะห์ความเข้ากันได้ระหว่างรูปแบบที่พัฒนาขึ้นกับเกณฑ์การประเมินคุณภาพฯ พบว่า มีความเข้ากันได้โดยเฉพาะในองค์ประกอบลักษณะการบริการสารสนเทศ

มาลี ไชยเสนา และพจน์ ไชยเสนา (2561) ได้ศึกษา แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยควรมีดังนี้ 1) ด้านสุขภาพกาย ควรส่งเสริมเรียนรู้จากการร่วมปฏิบัติงานกับทีมบุคลากรด้านสุขภาพ การเรียนรู้เรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพจากสื่อ

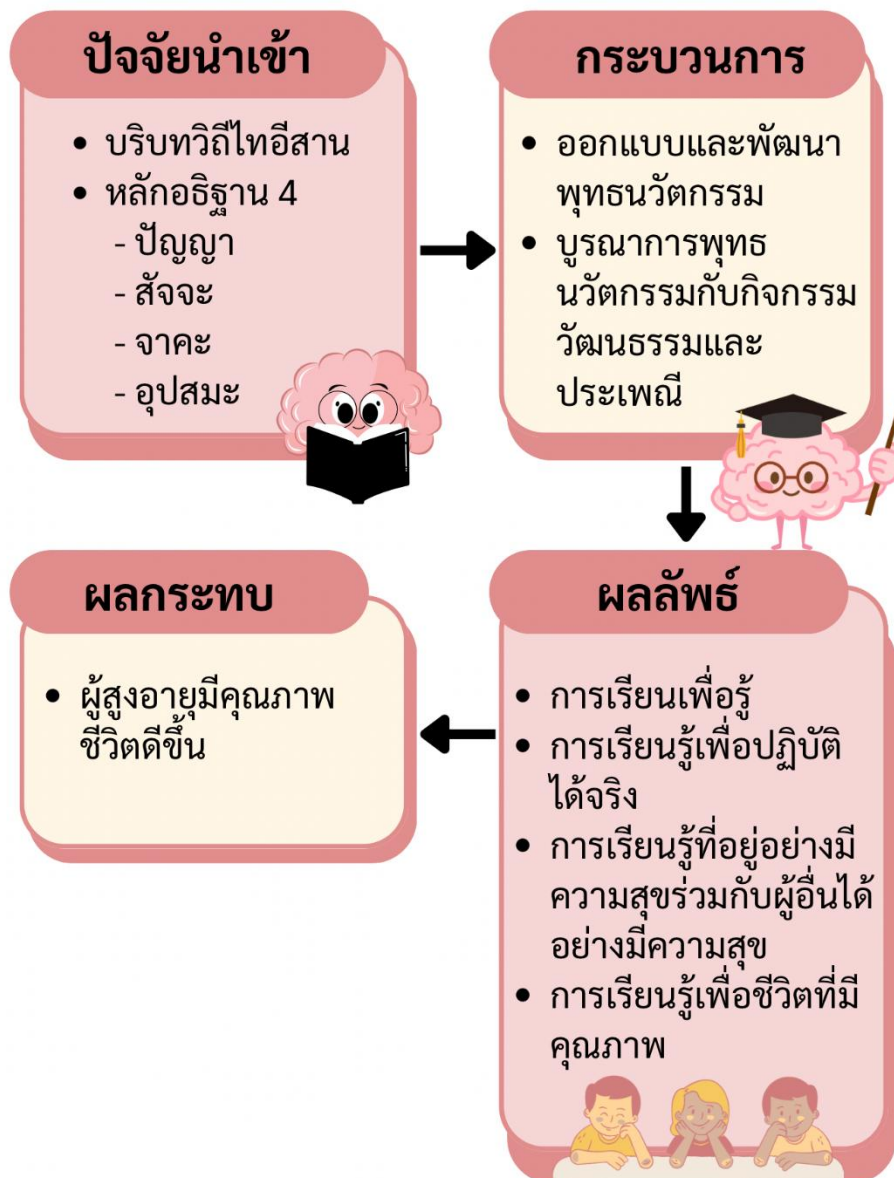
ประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ การจัดกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการดูแลสุขภาพตนเองแบบ การแพทย์ทางเลือก 2) ด้านจิตใจ ควรจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ และทัศนศึกษาดูงานของผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมการเรียนรู้มีลักษณะบูรณาการแบบสอดแทรกความบันเทิง ได้รับความรู้เพิ่มขึ้นด้วย จัด กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่เน้นหนักด้านวิชาการมากเกินไป ควรเน้นการพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมที่ช่วยคลายความเหงา ความโดดเดี่ยว ความเบื่อ ควรต้องเน้นเรื่องจิตใจเป็นสำคัญผ่านทาง การศึกษาตามอัธยาศัย 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ควรจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานการจัดการศึกษาใน ระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยแบบบูรณาการ จัดกิจกรรมการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งเสริมเรื่องการมีภาคีเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มและ ส่งเสริมให้มีแกนนำผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ควรใช้หลักการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในชุมชนร่วมกันดูแลสมาชิกในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุ 4) ด้าน เศรษฐกิจและรายได้ ควรจัดให้มีการเรียนรู้เรื่องสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ สิทธิ พื้นฐานของผู้สูงอายุ กองทุนผู้สูงอายุและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับรู้ องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มีโครงการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลคุณภาพชีวิตทางด้านเศรษฐกิจของ ผู้สูงอายุ จัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในลักษณะที่เป็นหลักสูตรประกอบอาชีพระยะสั้น หรือลักษณะที่เป็นการศึกษาเรียนรู้เพื่อเสริมรายได้ได้อย่างอิสระตามความสนใจ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางการเพิ่มพูนและเสริมรายได้

พระครูพิสุทธิปัญญาวิวัฒน์ และคณะ (2565) ได้ศึกษา การพัฒนารูปแบบและเครือข่ายการ จัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของผู้สูงอายุ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ และ 3) เสริมสร้าง เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี โดยการแจกแบบสอบถามที่มี ค่าความเชื่อมั่น .895 กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 240 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูป ของเครซี่และมอร์แกนสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จากประชากรที่เป็นนักเรียนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเครือข่ายพื้นที่การขับเคลื่อนงานศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) วิทยาลัยผู้สูงอายุ ปีงบประมาณ 2561 และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน และ สันทนาการกลุ่มเชิงวิพากษ์กับผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินรูปแบบ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบประเมินและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) พฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ผู้สูงอายุ 3 กลุ่มวิชาคือวิชาชีวิต กลุ่มวิชาชีพและกลุ่มวิชาการ 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ โรงเรียนผู้สูงอายุพบว่า โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุวิทยาลัยผู้สูงอายุ กิจกรรม ภายใต้อาคารให้ความรู้ด้าน นันทนาการ ฝึกอาชีพ ถ่ายทอดภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม สมุนไพรฯ ภายนอกโรงเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนาประเพณี อาสาสมัคร เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุฯ โดยมีคณะกรรมการ ดำเนินงาน 5ก ตามหลักสูตรวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร ความจำเป็นในการดูแลผู้สูงอายุในสังคมไทย การสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ การมีบทบาทต่อกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ การจัดการ ความเครียดและอารมณ์ ความมั่นคงแห่งชีวิตและสวัสดิการของผู้สูงอายุ เศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ 3) การเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ อบจ.พิจิตร ได้อนุมัติให้จัดทำโครงการ

ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมผ่านวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร เป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการร่วมกันผ่านหน่วยงานของจังหวัดพิจิตร

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน โดยนำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน นำมาบูรณาการสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องพุทธรูปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development) เพื่อสร้างพุทธรูปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ระยะที่ 1 ศึกษาลักษณะและรูปแบบพุทธรูปวัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จำนวน 269 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 247 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 150 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 696 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2566)

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จำนวน 269 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 247 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 150 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน รวม 248 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) สุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) แล้วเทียบสัดส่วนจากนั้นสุ่มอย่างง่ายด้วยวิธีจับฉลาก ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
โรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น โรงเรียนผู้สูงอายุนบ้านฝาง (170) โรงเรียนผู้สูงอายุ (ชราบาล) (99)	269	96
โรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ โรงเรียนชมรมพัฒนาผู้สูงวัยโฮมสุขรัตตัญญูวิทยา (65) โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวนาคำ (182)	247	88
โรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม โรงเรียนผู้สูงอายุเหล่าดอกไม้ (150)	150	53
โรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลดงลาน (30)	30	11
รวม	696	248

3) เครื่องมือที่ใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลสำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน มีลักษณะมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ตามหลักวิธีการของลิเคิร์ต (R.A. Likert) โดยการแบ่งระดับในการวัดออกเป็น 5 ระดับ โดยกำหนดค่าระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด
- 4 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

4) การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเสนอลักษณะของเครื่องมือ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ตามลำดับ ดังนี้

1) ลักษณะของเครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 โดยพิจารณาเครื่องมือที่มีผู้วิจัยมาก่อน และคำนึงถึงความสอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะที่กำหนดไว้ในบทที่ 1 แบบสอบถาม ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามระดับพุทธรวัตกรรมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน เป็นแบบมาตราประเมินค่า (rating scale) 5 ระดับ ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพุทธรวัตกรรมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน

2) การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) นั้น ใช้เทคนิค IOC (index of item - objective congruence) หรือดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ แล้วคัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปมาทดลองใช้เกณฑ์ของ Cox and Vagars (1996) Bernnan (1972) และ Berk (1980, อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2550) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาว่า ข้อความเกี่ยวกับพุทธรวัตกรรมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน ซึ่งเป็นข้อคำถามที่ตรงกับสิ่งที่ต้องการศึกษา มีความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดไว้เป็นนิยามศัพท์เฉพาะหรือไม่ ซึ่งกำหนดให้มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และตรวจสอบการใช้ถ้อยคำภาษาที่มีความเหมาะสมและสื่อความหมายที่ตรงกับสิ่งที่ต้องการจะสอบถาม

3) การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability) เป็นการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ โดยนำไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach (1970) ผลการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อถือได้ของเครื่องมือวัดตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัย ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) ขออนุญาตขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เพื่อขออนุญาตและขอความอนุเคราะห์จากผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการ

2) ส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือ และความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามส่งถึงผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและส่งทางไปรษณีย์โดยขอความอนุเคราะห์ให้ตอบกลับภายใน 3 สัปดาห์

6) การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการ

ประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลความหมายค่าเฉลี่ยโดยเทียบกับเกณฑ์ดังนี้ (Best, 1978 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด ,2545)

คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.51 – 5.00 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ อยู่ในระดับมากที่สุด
 คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 3.51 – 4.50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ อยู่ในระดับมาก
 คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.51 – 3.50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ อยู่ในระดับปานกลาง
 คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 1.51 – 2.50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ อยู่ในระดับน้อย
 คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 1.00 – 1.50 หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.2 ระยะที่ 2 ศึกษากระบวนการบูรณาการพุทธวัตกรรมการศึกษากับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และผลที่เกิดขึ้นต่อทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

สร้างคู่มือสัมภาษณ์เชิงกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) สัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 5 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด จำนวน 8 คน รวมเป็น 13 คน เลือกแบบเจาะจง เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการพุทธวัตกรรมการศึกษากับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และผลที่เกิดขึ้นต่อทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ครอบคลุมหัวข้อ แนวคิด การออกแบบพุทธวัตกรรมการศึกษา บูรณาการกับประเพณี ขั้นตอนปฏิบัติ อุปสรรค ผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และตัวชี้วัดความสำเร็จ โดยเลือกแบบเจาะจง บันทึกเสียง/ถ่ายเทปสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

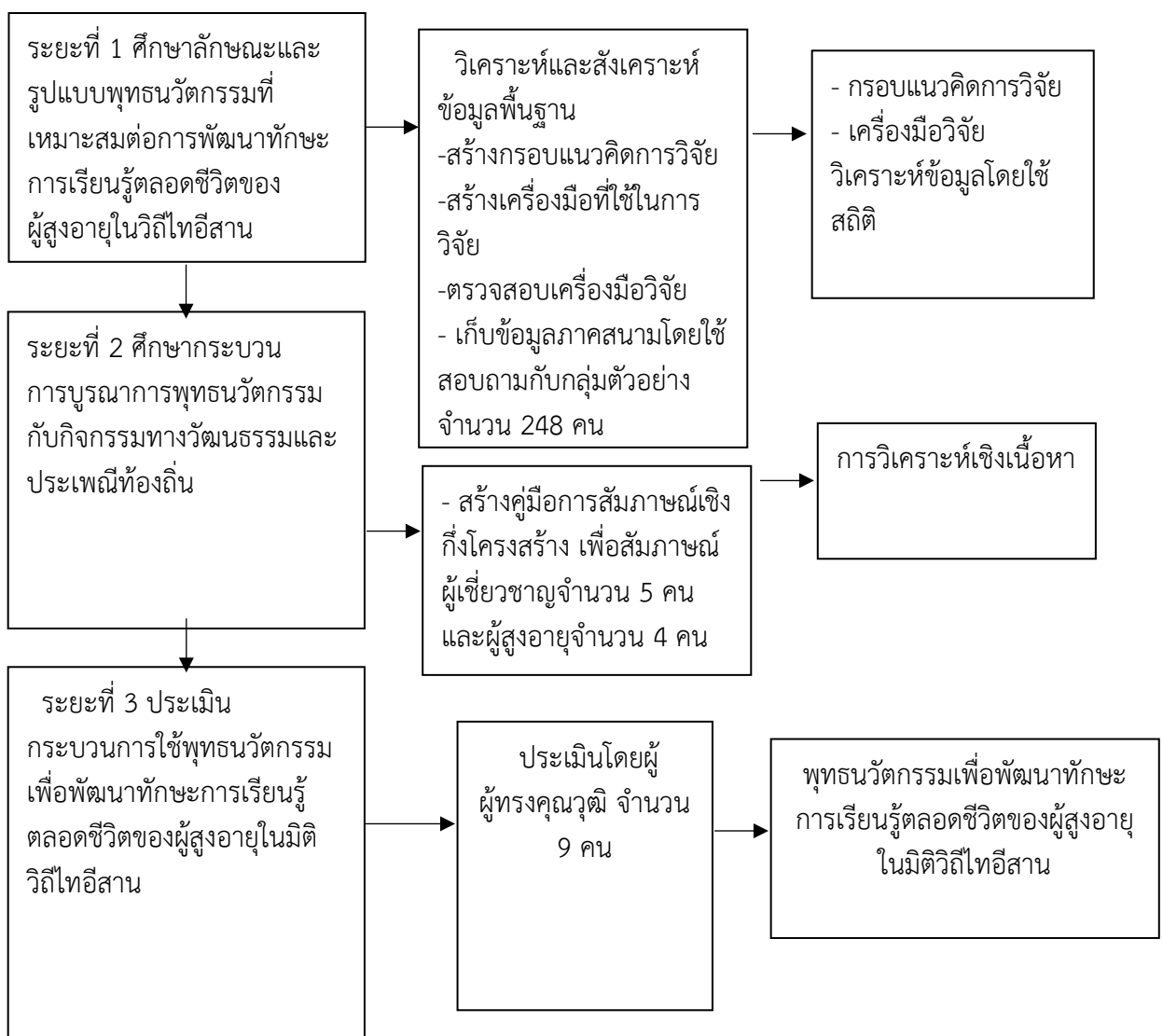
3.3 ระยะที่ 3 ประเมินกระบวนการและผลการใช้พุทธวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบพุทธวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน โดยมี องค์ประกอบ ตัวชี้วัด ขั้นตอนการดำเนินงาน สิ่งที่ต้องเตรียม การประเมินผล โดยประเมินและยืนยันรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Experts) จำนวน 9 คน เพื่อประเมินรูปแบบ โดยเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 4 รูป/คน ประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ โดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้นและตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และการอนุญาต

- 1) ขอความยินยอมโดยสมัครใจ (informed consent) จากผู้เข้าร่วมทุกคน (ทั้งผู้สูงอายุและผู้ทรงคุณวุฒิ) อธิบายวัตถุประสงค์ การเก็บข้อมูล ความลับ และการใช้ข้อมูล
- 2) ปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล (anonymity / confidentiality) และเก็บข้อมูลอย่างปลอดภัย
- 3) ขออนุมัติจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยมีเอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ จว.0168/2567

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 3.2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องพุทธรวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีถีไท้อีสาน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาลักษณะและรูปแบบพุทธรวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีถีไท้อีสาน 2) ศึกษากระบวนการบูรณาการพุทธรวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 3) ประเมินกระบวนการและผลการใช้พุทธรวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีถีไท้อีสาน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อความสะดวกและความเข้าใจที่ตรงกันในการเสนอผลการวิเคราะห์ และแปลความหมายข้อมูล ดังนี้

n	แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	แทน ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง (Mean)
S.D.	แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
Sig	แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Significant)
*	แทน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบพุทธรวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีถีไท้อีสาน

ตอนที่ 3 กระบวนการบูรณาการพุทธรวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

ตอนที่ 4 ประเมินกระบวนการใช้พุทธรวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีถีไท้อีสาน

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จำนวน 269 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 247 คน ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 150 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน รวม 248 คน สามารถเก็บรวบรวมแบบสอบถามได้จำนวน 248 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามสถานภาพเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ใช้วิธีการหาค่าความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำผลการวิเคราะห์ข้อมูล เสนอในรูปตารางและคำบรรยายดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพ

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษาและอาชีพ (n=248)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. อายุ		
1.1 60-65 ปี	86	34.68
1.2 65-70 ปี	125	50.40
1.3 70 ปีขึ้นไป	37	14.92
รวม	248	100.00
2. ระดับการศึกษา		
2.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี	177	71.37
2.2 ปริญญาตรี	65	26.21
2.3 สูงกว่าปริญญาตรี	6	2.42
รวม	248	100.00
3. อาชีพ		
3.1 เกษตรกร	152	61.29
3.2 อาชีพอิสระ	78	31.45
3.3 ข้าราชการบำนาญ	18	7.26
รวม	248	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 65-70 ปี จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 50.40 อายุ 60-65 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 34.68 อายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 14.92 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 71.37 ปริญญาตรี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 26.21 สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2.42 ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 61.29 อาชีพอิสระ จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 31.45 เป็นข้าราชการบำนาญ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 7.26

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยีสาน (วัตถุประสงค์ข้อที่ 1)

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยีสาน โดยรวมและรายด้าน (n=248)

ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยีสาน (หลัก อธิษฐาน 4)	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{x}	S.D.	ระดับ
1. ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้	3.70	.86	มาก
2. ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง	3.72	.90	มาก
3. ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข	3.73	.84	มาก
4. ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ	3.71	.91	มาก
รวม	3.72	.89	มาก

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นต่อลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยีสาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยอีสาน ด้านการเรียนรู้ (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ

(n = 248)

ด้านการเรียนรู้ (หลักอริชฐาน 4)	ระดับการปฏิบัติ			
	\bar{x}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ท่านได้รับความรู้และมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ฝึกอบรม	3.76	.97	มาก	2
2. ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ไปใช้ได้อย่างเข้าใจและถูกต้อง	3.73	1.00	มาก	3
3. ท่านสามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจที่ได้รับให้แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมหรือแก่ผู้อื่นได้	3.71	.97	มาก	6
4. สิ่งที่ท่านได้รับจากกิจกรรมในครั้งนี้ตรงตามความคาดหวังของท่าน	3.70	.97	มาก	7
5. ท่านคิดว่าการเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองได้ไม่มีจุดจบ หากมีความตั้งใจจริง แม้จะอยู่ในช่วงบั้นปลายชีวิตก็ตาม	3.72	1.00	มาก	4
6. ท่านมีการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้ตนเองเข้มแข็งที่จะรับปัญหาและแก้ไขได้ตลอดเวลา	3.67	1.01	มาก	10
7. ท่านมีการศึกษาวิชาธรรมะให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อระงับทุกข์ ความวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้วทำจิตใจให้สงบได้	3.69	.99	มาก	9
8. ท่านเข้าร่วมกับสถาบันการศึกษาในชุมชนของท่าน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้ด้วยปัญญา	3.68	1.04	มาก	8
9. ท่านมีการศึกษาทักษะกระบวนการคิดประกอบการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยเหตุและผล	3.83	1.00	มาก	1
10. ท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ	3.72	1.04	มาก	5
รวม	3.72	.86	มาก	

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ด้านการเรียนรู้ (หลักอริชฐาน 4) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยอีสาน โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการศึกษาทักษะกระบวนการคิดประกอบการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยเหตุและผล รองลงมาได้รับความรู้และมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ฝึกอบรม ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้ตนเองเข้มแข็งที่จะรับปัญหาและแก้ไขได้ตลอดเวลา

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิทยาลัยโสตศึกษา ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ

(n = 248)

ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4)	ระดับการปฏิบัติ			
	\bar{x}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ท่านมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง เข้าถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น	3.71	1.03	มาก	6
2. ท่านเห็นว่าการมีสมาคมหรือทำเนียบผู้สูงอายุเป็นการดีที่จะได้รวบรวมผู้มีความรู้ความชำนาญในสาขาต่าง ๆ มาทำประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้	3.62	1.08	มาก	10
3. ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในการหาความสุข สงบสบายใจให้กับตนเอง	3.81	1.02	มาก	1
4. ท่านนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันเช่น มีความรู้ซัดหยังรู้ในเหตุผล ความจริงดำรงมั่นในความจริงที่รู้ซัดด้วยปัญญา มีความเสียสละ และมีความสงบ เป็นต้น	3.73	1.03	มาก	5
5. ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตนพร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ให้กับตนเองได้	3.69	1.04	มาก	9
6. ท่านมีความสามารถในการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง	3.69	1.01	มาก	8
7. ท่านชอบศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	3.74	1.05	มาก	4
8. ท่านมีการศึกษาและทักษะเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.80	1.02	มาก	2
9. ท่านมีความรู้ซัด มีเหตุผล มีปัญญา มีความเสียสละ และมีความสงบ เพื่อใช้ในการทำงานด้วยตนเองและสามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างมีความสุข	3.71	1.08	มาก	7
10. ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้	3.75	1.00	มาก	3
รวม	3.72	.90	มาก	

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิทยาลัยโสตศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายชื่อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในการหาความสุข สงบสบายใจให้กับตนเอง รองลงมา มีการศึกษา

และทักษะเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ เห็นว่าการมีสมาคมหรือทำเนียบผู้สูงอายุเป็นการดีที่จะได้รวบรวมผู้มีความรู้ความชำนาญในสาขาต่าง ๆ มาทำประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ

(n = 248)

ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4)	ระดับการปฏิบัติ			
	\bar{x}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ท่านเข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนของตนและมีความเสียสละ	3.75	1.03	มาก	2
2. ท่านได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับบุคคลวัยอื่น	3.75	1.05	มาก	3
3. มีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกัน	3.72	1.02	มาก	7
4. ท่านมีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับบุคคลวัยอื่นที่ไม่ใช่วัยเดียวกัน	3.73	.99	มาก	5
5. ท่านได้ร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ โดยใช้ปัญญาและมีเหตุผล	3.72	1.03	มาก	8
6. ในชุมชนของท่านมีศูนย์บริการให้คำปรึกษาด้านการศึกษาอบรม แก่ผู้สูงอายุ	3.73	1.03	มาก	6
7. ชุมชนของท่านให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุให้แก่ทุกคน	3.80	1.03	มาก	1
8. ท่านมีความเป็นจิตอาสาพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้อื่น	3.75	1.08	มาก	4
รวม	3.73	.91	มาก	

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชุมชนให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุให้แก่ทุกคน รองลงมา ได้เข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนของตนและมีความเสียสละ ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ได้ร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ โดยใช้ปัญญาและมีเหตุผล

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยอีสาน ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4) โดยรวมและรายข้อ

(n = 248)

ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4)	ระดับการปฏิบัติ			
	\bar{x}	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ท่านสนใจเรียนรู้วิธีการใช้จ่ายเงินจากรายได้ที่มี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด	3.70	1.06	มาก	7
2. ท่านเจ้ามีหน่วยจัดหางานให้ผู้สูงอายุทำ เท่าที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้	3.72	1.10	มาก	5
3. ท่านเจ้าปรับปรุงแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับรายได้ที่ลดลงกว่าตอนที่ยังทำงานประจำอยู่	3.67	1.06	มาก	9
4. ท่านทำงานอดิเรกที่สร้างรายได้ เพื่อไม่ให้เสียเวลาเปล่า	3.70	1.00	มาก	6
5. ท่านขอศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อ	3.64	1.02	มาก	10
6. ประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง	3.80	1.00	มาก	1
7. ท่านมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.72	1.02	มาก	3
8. ท่านมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือทำงานด้วยตนเองและสามารถเลี้ยงตนเองได้	3.73	1.00	มาก	2
9. ท่านสามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้	3.69	1.00	มาก	8
10. ท่านสามารถพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตนพร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ การแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง	3.72	1.06	มาก	4
รวม	3.70	.92	มาก	

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4) ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อลักษณะและรูปแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทยอีสาน โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รองลงมา สามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้ ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ขอศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อ

ตอนที่ 3 กระบวนการบูรณาการพุทธทศวรรษวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น (วัตถุประสงค์ข้อที่ 2)

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธทศวรรษวัตกรรม เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 5 คน และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด จำนวน 4 คน เลือกแบบเจาะจง เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการพุทธทศวรรษวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และผลที่เกิดขึ้นต่อทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ครอบคลุมหัวข้อ แนวคิดการออกแบบพุทธทศวรรษวัตกรรม วิธีการบูรณาการกับประเพณี ขั้นตอนปฏิบัติ อุปสรรค ผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และตัวชี้วัดความสำเร็จ ในวันที่ 24 เมษายน 2568 ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 1 เวลาที่สัมภาษณ์ 09.00 – 09.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2 เวลาที่สัมภาษณ์ 10.00 – 10.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 3 เวลาที่สัมภาษณ์ 11.00 – 11.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 4 เวลาที่สัมภาษณ์ 13.00 – 13.30 น.

และทำการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ในวันที่ 25 เมษายน 2568 ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 5 เวลาที่สัมภาษณ์ 10.00 – 10.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 6 เวลาที่สัมภาษณ์ 11.00 – 11.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 7 เวลาที่สัมภาษณ์ 13.00 – 13.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 8 เวลาที่สัมภาษณ์ 14.00 – 14.30 น.

ผู้เชี่ยวชาญคนที่ 9 เวลาที่สัมภาษณ์ 15.00 – 15.30 น.

วิธีการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่าน ด้วยรูปแบบการสัมภาษณ์ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเข้าสัมภาษณ์ด้วยตนเอง 2) การสัมภาษณ์ผ่านเครื่องมือสื่อสารประกอบด้วย โทรศัพท์สัมภาษณ์ตามเบอร์โทรศัพท์ที่ผู้เชี่ยวชาญได้แจ้งไว้ และสัมภาษณ์ผ่านไลน์ (Line Application)

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 9 ท่าน ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการบูรณาการพุทธทศวรรษวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการออกแบบพุทธทศวรรษวัตกรรม

- ใช้ หลักธรรมพุทธศาสนา หลักอริยฐาน 4 เป็นแกนกลาง

- นำเสนอผ่าน สื่อและวิธีการที่ร่วมสมัย แต่ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น นิทานชาดกพื้นบ้าน, เพลงหมอลำธรรมะ, สื่อภาพ-เสียงเกี่ยวกับประเพณี

- ออกแบบให้ ผู้สูงอายุมมีส่วนร่วม ในการสร้างเนื้อหา เช่น เล่าเรื่องประสบการณ์บุญประเพณี, ถ่ายทอดภูมิปัญญา

- เน้น การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Experiential Learning) ผ่านการลงมือทำกิจกรรมบุญและวัฒนธรรม

- ใช้แนวคิด บูรณาการพหุปัญญา (Multiple Intelligences) เพื่อให้ตอบสนองความถนัดที่หลากหลายของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 3 ให้สัมภาษณ์ว่า “...แนวคิดการออกแบบพุทธทศวรรษวัตกรรม โดยการนำเสนอผ่าน สื่อและวิธีการที่ร่วมสมัย แต่ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น นิทานชาดกพื้นบ้าน, เพลงหมอลำธรรมะ, ประเพณีท้องถิ่น....” และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 6 ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ควรเน้น การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Experiential Learning) ผ่านการลงมือทำกิจกรรมบุญและวัฒนธรรม...”

2. วิธีการบูรณาการกับประเพณี

- ควรเลือกประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยอีสาน ที่มีฐานความเชื่อทางพุทธ เช่น บุญบั้งไฟ, บุญข้าวประดับดิน, บุญกฐิน, ฮีตสิบสอง คองสิบสี่

- ควรแทรกกิจกรรม พุทธนวัตกรรม ในแต่ละช่วงของประเพณี เช่น ก่อน จัดอบรมธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลหรือวงเสวนาผู้เฒ่า ระหว่างงาน ใช้กิจกรรมสาธิต เช่น การทำบายศรีพร้อมสอดแทรกธรรมะ และหลังงาน จัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปข้อคิดและความรู้ใหม่

- สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง หลักธรรม และ คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นความหมายและประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2 ให้สัมภาษณ์ว่า “...ควรเลือกประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยอีสาน ที่มีฐานความเชื่อทางพุทธ เช่น บุญบั้งไฟ, บุญข้าวประดับดิน, บุญกฐิน, ฮีตสิบสอง คองสิบสี่...” และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 4 ให้สัมภาษณ์ว่า “...สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง หลักธรรม และ คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นความหมายและประโยชน์ร่วมกัน...”

3. ขั้นตอนปฏิบัติ

- สำรวจและวิเคราะห์บริบท โดยศึกษาประเพณีท้องถิ่นที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมบ่อย และสำรวจความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดด้านร่างกาย/เทคโนโลยี

- ออกแบบพุทธนวัตกรรม โดยเลือกรูปแบบสื่อและกิจกรรมให้เหมาะสมกับทักษะผู้สูงอายุ ผสมผสานเนื้อหาธรรมะกับเรื่องเล่า/บทเพลง/งานฝีมือท้องถิ่น

- สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา และหน่วยงานวัฒนธรรม

- ทดลองและปรับปรุง โดยการจัดกิจกรรมขนาดเล็กเพื่อทดลองแนวคิดและเก็บข้อมูลสะท้อนผล

- จัดกิจกรรมในงานประเพณีจริง โดยบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมหลักของงาน

- ติดตามและประเมินผล โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถามเพื่อตรวจวัดผลการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 1 ให้สัมภาษณ์ว่า “...ออกแบบพุทธนวัตกรรม โดยเลือกรูปแบบสื่อและกิจกรรมให้เหมาะสมกับทักษะผู้สูงอายุ ผสมผสานเนื้อหาธรรมะกับเรื่องเล่า/บทเพลง/งานฝีมือท้องถิ่น...” และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 9 ให้สัมภาษณ์ว่า “...จัดกิจกรรมในงานประเพณีจริง โดยบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมหลักของงาน...”

4. อุปสรรค

- ผู้สูงอายุบางส่วนมีข้อจำกัดด้านร่างกาย เช่น มีปัญหาด้านสายตา และปัญหาด้านการได้ยิน

- ความคุ้นชินกับวิธีการเรียนรู้แบบเดิม อาจไม่เปิดรับรูปแบบใหม่ทันที

- ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเทคโนโลยี

- เวลาและตารางงานประเพณีที่อาจไม่เอื้อต่อการเพิ่มกิจกรรมใหม่

- ความแตกต่างระหว่างชุมชน ทำให้ต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะกับพื้นที่

ซึ่งสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 7 ให้สัมภาษณ์ว่า “...ความคุ้นชินกับวิธีการเรียนรู้แบบเดิม อาจไม่เปิดรับรูปแบบใหม่ทันที...” และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 8 ให้สัมภาษณ์ว่า “...ผู้สูงอายุบางส่วนมีข้อจำกัดด้านร่างกาย เช่นมีปัญหาด้านสายตา และปัญหาด้านการได้ยิน...”

5. ผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

- ด้านความรู้ โดยเข้าใจหลักธรรมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีได้ชัดเจน
- ด้านทักษะ โดยมีการพัฒนาทักษะสื่อสาร การเล่าเรื่อง การทำงานกลุ่ม และทักษะดิจิทัล
- ด้านทัศนคติ โดยรู้สึกมีคุณค่า เห็นความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- ด้านสังคม โดยมีเครือข่ายเพื่อนร่วมกิจกรรม เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัย

ซึ่งสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 4 ให้สัมภาษณ์ว่า “...ด้านทัศนคติ โดยรู้สึกมีคุณค่า เห็นความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต...” และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 6 ให้สัมภาษณ์ว่า “...ด้านความรู้ โดยเข้าใจหลักธรรมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีได้ชัดเจน...”

6. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- เติบโตขึ้น จากจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม และความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมพหุวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน

- เติบโตขึ้น โดยวัดระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรม (แบบสังเกต) จากการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ จากคุณภาพของผลงาน/เนื้อหาที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้นในกิจกรรม และจากการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 2 ให้สัมภาษณ์ว่า “...เติบโตขึ้น สามารถวัดได้จากจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม และความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมพหุวัฒนธรรมในรอบ 6 เดือน...” และสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญคนที่ 9 ให้สัมภาษณ์ว่า “...เติบโตขึ้น โดยวัดจากคุณภาพของผลงาน/เนื้อหาที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้นในกิจกรรม และจากการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน”

ตอนที่ 4 การประเมินกระบวนการและผลการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิตริวิถิไถ่สถาน (วัตถุประสงค์ข้อที่ 3)

ตารางที่ 4.7 ผลวิเคราะห์การประเมินกระบวนการและผลการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิตริวิถิไถ่สถานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ประเด็น	ระดับเหมาะสม/ปฏิบัติ		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
<p>1) แนวคิดการออกแบบพุทธนวัตกรรม การออกแบบสื่อและกิจกรรมที่ประยุกต์หลักธรรมกับภูมิปัญญาอีสาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ หลักธรรมพุทธศาสนา หลักอริยฐาน 4 เป็นแกนกลาง - นำเสนอผ่าน สื่อและวิธีการที่ร่วมสมัย แต่ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น นิทานชาดกพื้นบ้าน, เพลงหมอลำธรรมะ, สื่อภาพ-เสียงเกี่ยวกับประเพณี - ออกแบบให้ ผู้สูงอายุมมีส่วนร่วม ในการสร้างเนื้อหา เช่น เล่าเรื่องประสบการณ์บุญประเพณี, ถ่ายทอดภูมิปัญญา - เน้น การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Experiential Learning) ผ่านการลงมือทำกิจกรรมบุญและวัฒนธรรม - ใช้แนวคิด บูรณาการพหุปัญญา (Multiple Intelligences) เพื่อให้ตอบสนองความถนัดที่หลากหลายของผู้สูงอายุ 	4.21	0.81	มาก
<p>2) วิธีการบูรณาการกับประเพณี ใช้กิจกรรมในประเพณี เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ควรเลือกประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นไถ่สถาน ที่มีฐานความเชื่อทางพุทธ เช่น บุญบั้งไฟ, บุญข้าวประดับดิน, บุญกฐิน, ยี่สิบสอง คองสิบสี่ - ควรแทรกกิจกรรม พุทธนวัตกรรม ในแต่ละช่วงของประเพณี เช่น ก่อนจัดอบรมธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลหรือวงเสวนาผู้เฒ่า ระหว่างงาน ใช้กิจกรรมสาธิต เช่น การทำบายศรีพร้อมสอดแทรกธรรมะ และหลังงาน จัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปข้อคิดและความรู้ใหม่ - สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง หลักธรรม และ คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นความหมายและประโยชน์ร่วมกัน 	4.35	0.81	มาก
<p>3) ขั้นตอนปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำรวจและวิเคราะห์บริบท โดยศึกษาประเพณีท้องถิ่นที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมบ่อย และสำรวจความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดด้านร่างกาย/เทคโนโลยี - ออกแบบพุทธนวัตกรรม โดยเลือกรูปแบบสื่อและกิจกรรมให้เหมาะสมกับทักษะผู้สูงอายุผสมผสานเนื้อหาธรรมะกับเรื่องเล่า/บทเพลง/งานฝีมือท้องถิ่น 	4.18	0.80	มาก

ประเด็น	ระดับเหมาะสม/ปฏิบัติ		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
<ul style="list-style-type: none"> - สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา และหน่วยงานวัฒนธรรม - ทดลองและปรับปรุง โดยการจัดกิจกรรมขนาดเล็กเพื่อทดลองแนวคิด และเก็บข้อมูลสะท้อนผล - จัดกิจกรรมในงานประเพณีจริง โดยบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมหลักของงาน - ติดตามและประเมินผล โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถามเพื่อตรวจวัดผลการเรียนรู้ 			
<p>4) อุปสรรค ความท้าทายด้านข้อจำกัดทางร่างกายและทัศนคติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้สูงอายุบางส่วนมีข้อจำกัดด้านร่างกาย เช่นมีปัญหาด้านสายตา และปัญหาด้านการได้ยิน - ความคุ้นชินกับวิธีการเรียนรู้แบบเดิม อาจไม่เปิดรับรูปแบบใหม่ทันที - ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเทคโนโลยี - เวลาและตารางงานประเพณีที่อาจไม่เอื้อต่อการเพิ่มกิจกรรมใหม่ - ความแตกต่างระหว่างชุมชน ทำให้ต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะกับพื้นที่ 	4.19	0.75	มาก
<p>5) ผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผลลัพธ์เชิงบวกด้าน ความรู้ ทักษะ ทัศนคติและสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ด้านความรู้ โดยเข้าใจหลักธรรมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีได้ชัดเจนขึ้น - ด้านทักษะ โดยมีการพัฒนาทักษะสื่อสาร การเล่าเรื่อง การทำงานกลุ่ม และทักษะดิจิทัล - ด้านทัศนคติ โดยรู้สึกมีคุณค่า เห็นความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต - ด้านสังคม โดยมีเครือข่ายเพื่อนร่วมกิจกรรม เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัย 	4.57	0.77	มาก
<p>6) ตัวชี้วัดความสำเร็จ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เชิงปริมาณ จากจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม และความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมพุทธนวัตกรรมในรอบ 6 เดือน - เชิงคุณภาพ โดยวัดระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรม (แบบสังเกต) จากการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ จากคุณภาพของผลงาน/เนื้อหาที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้นในกิจกรรม และจากการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 	4.60	0.71	มาก
รวม	4.35	0.48	มาก

จากตารางที่ 4.7 แบบประเมินเป็นชนิดมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ เป็นการประเมินกระบวนการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน ประกอบด้วย 6 ประเด็น ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในด้านการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสานจำนวน 9 รูป/คน

พิจารณาจากการเลือกตามระดับของความเหมาะสมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งมีเกณฑ์ของไลเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale) ซึ่งกำหนดค่าระดับคะแนนช่วงความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ มีความหมาย โดยใช้เกณฑ์แปลความหมายของค่าเฉลี่ยของ Best (1978)

คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 4.51 – 5.00	หมายถึง	เหมาะสม/ปฏิบัติ ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 3.51 – 4.50	หมายถึง	เหมาะสม/ปฏิบัติ ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.51 – 3.50	หมายถึง	เหมาะสม/ปฏิบัติ ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 1.51 – 2.50	หมายถึง	เหมาะสม/ปฏิบัติ ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ยอยู่ในช่วง 1.00 – 1.50	หมายถึง	เหมาะสม/ปฏิบัติ ในระดับน้อยที่สุด

ผลการประเมินกระบวนการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า มีความเหมาะสมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยรวมอยู่ในระดับมาก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องพุทธรวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีทีไทยีสาน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาลักษณะและรูปแบบพุทธรวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีทีไทยีสาน 2) ศึกษากระบวนการบูรณาการพุทธรวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น 3) ประเมินกระบวนการใช้พุทธรวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีทีไทยีสาน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบพุทธรวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีทีไทยีสาน

ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะและรูปแบบพุทธรวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวีทีไทยีสาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข รองลงมาคือ ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีผลการวิจัย ดังนี้

1) **ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ (หลักอริชฐาน 4)** พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการศึกษาทักษะกระบวนการคิดประกอบการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยเหตุและผล รองลงมา ได้รับความรู้และมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ฝึกอบรม ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ มีการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้ตนเอง เข้มแข็งที่จะรับปัญหาและแก้ไขได้ตลอดเวลา

2) **ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4)** พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในการหาความสุขสงบสบายใจให้กับตนเอง รองลงมา มีการศึกษาและทักษะเพื่อการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ เห็นว่าการมีสมาคมหรือทำเนียบผู้สูงอายุเป็นการดีที่จะได้รวบรวมผู้มีความรู้ความชำนาญในสาขาต่าง ๆ มาทำประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้

3) **ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4)** พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ชุมชนให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุให้แก่ทุกคน รองลงมา ได้เข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนของตนและมีความเสียสละ ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ได้ร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ โดยใช้ปัญญาและมีเหตุผล

4) **ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4)** พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง รองลงมา สามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้ ส่วนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ชอบศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อ

5.1.2 กระบวนการบูรณาการพุทธรวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้ดังต่อไปนี้

5.1.2.1 แนวคิดการออกแบบพุทธรวัตกรรม

- (1) ใช้ หลักธรรมพุทธศาสนา หลักอริชฐาน 4 เป็นแกนกลาง
- (2) นำเสนอผ่าน สื่อและวิธีการที่ร่วมสมัย แต่ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น นิทานชาดกพื้นบ้าน, เพลงหมอลำธรรมะ, สื่อภาพ-เสียงเกี่ยวกับประเพณี
- (3) ออกแบบให้ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม ในการสร้างเนื้อหา เช่น เล่าเรื่องประสบการณ์บุญประเพณี, ถ่ายทอดภูมิปัญญา
- (4) เน้น การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Experiential Learning) ผ่านการลงมือทำกิจกรรมบุญและวัฒนธรรม
- (5) ใช้แนวคิด บูรณาการพหุปัญญา (Multiple Intelligences) เพื่อให้ตอบสนองความถนัดที่หลากหลายของผู้สูงอายุ

5.1.2.2 วิธีการบูรณาการกับประเพณี

- (1) ควรเลือกประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อีสาน ที่มีฐานความเชื่อทางพุทธ เช่น บุญบั้งไฟ, บุญข้าวประดับดิน, บุญกฐิน, ฮีตสิบสอง คองสิบสี่
- (2) ควรแทรกกิจกรรม พุทธรวัตกรรม ในแต่ละช่วงของประเพณี เช่น ก่อน จัดอบรมธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลหรือวงเสวนาผู้เฒ่า ระหว่างงาน ใช้กิจกรรมสาธิต เช่น การทำบายศรีพร้อมสอดแทรกธรรมะ และหลังงาน จัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปข้อคิดและความรู้ใหม่
- (3) สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง หลักธรรม และ คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นความหมายและประโยชน์ร่วมกัน

5.1.2.3 ขั้นตอนปฏิบัติ

- (1) สำรวจและวิเคราะห์บริบท โดยศึกษาประเพณีท้องถิ่นที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมบ่อย และสำรวจความต้องการเรียนรู้และข้อจำกัดด้านร่างกาย/เทคโนโลยี
- (2) ออกแบบพุทธรวัตกรรม โดยเลือกรูปแบบสื่อและกิจกรรมให้เหมาะสมกับทักษะผู้สูงอายุ ผสมผสานเนื้อหาธรรมะกับเรื่องเล่า/บทเพลง/งานฝีมือท้องถิ่น
- (3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญา และหน่วยงานวัฒนธรรม
- (4) ทดลองและปรับปรุง โดยการจัดกิจกรรมขนาดเล็กเพื่อทดลองแนวคิดและเก็บข้อมูลสะท้อนผล
- (5) จัดกิจกรรมในงานประเพณีจริง โดยบูรณาการพุทธรวัตกรรมกับกิจกรรมหลักของงาน
- (6) ติดตามและประเมินผล โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสอบถามเพื่อตรวจวัดผลการเรียนรู้

5.1.2.4 อุปสรรค

- (1) ผู้สูงอายุบางส่วนมีข้อจำกัดด้านร่างกาย เช่นมีปัญหาด้านสายตา และปัญหาด้านการได้ยิน
- (2) ความคุ้นชินกับวิธีการเรียนรู้แบบเดิม อาจไม่เปิดรับรูปแบบใหม่ทันที
- (3) ข้อจำกัดด้านงบประมาณและเทคโนโลยี
- (4) เวลาและตารางงานประเพณีที่อาจไม่เอื้อต่อการเพิ่มกิจกรรมใหม่
- (5) ความแตกต่างระหว่างชุมชน ทำให้ต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะกับพื้นที่

5.1.2.5 ผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

- (1) ด้านความรู้ โดยเข้าใจหลักธรรมเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีได้ชัดเจน
- (2) ด้านทักษะ โดยมีการพัฒนาทักษะสื่อสาร การเล่าเรื่อง การทำงานกลุ่ม และทักษะดิจิทัล
- (3) ด้านทัศนคติ โดยรู้สึกมีคุณค่า เห็นความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- (4) ด้านสังคม โดยมีเครือข่ายเพื่อนร่วมกิจกรรม เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัย

5.1.2.6 ตัวชี้วัดความสำเร็จ

- เติงปริมาณ จากจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม และความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมพุทธ นวัตกรรมในรอบ 6 เดือน

- เติงคุณภาพ โดยวัดระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรม (แบบสังเกต) จากการเปลี่ยนแปลง ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ จากคุณภาพของผลงาน/เนื้อหาที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้นใน กิจกรรม และจากการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

5.1.3 ผลการประเมินกระบวนการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน

ผลการประเมินกระบวนการใช้พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับมาก โดยส่งผลการพัฒนาทักษะผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความรู้: ผู้สูงอายุมีความเข้าใจหลักธรรมและสามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีได้อย่างชัดเจน (2) ด้านทักษะ: ได้พัฒนาทักษะการสื่อสาร การเล่าเรื่อง การทำงานกลุ่ม และทักษะดิจิทัล ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน (3) ด้านทัศนคติ: มีทัศนคติเชิงบวกต่อคุณค่าของตนเอง เห็นความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ต่อเนื่อง (4) ด้านสังคม: เกิดเครือข่ายเพื่อนร่วมกิจกรรม มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัย และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาอภิปรายเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน ดังนี้

5.2.1 ลักษณะและรูปแบบพุทธนวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในวิถีไทอีสาน ผลการวิจัย พบว่า ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะและรูปแบบพุทธนวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะ ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ซึ่งได้รับค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ และการเรียนรู้เพื่อรู้ตามลำดับ ผลดังกล่าวสะท้อนว่าผู้สูงอายุให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางสังคมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของ

ชุมชนอีสานที่มีความเป็นเครือญาติและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน (community-based life) แนวโน้มนี้ยังสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการศึกษาของ UNESCO (1996) ที่เสนอเสาหลักของการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) การเรียนเพื่อปฏิบัติ (Learning to do) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) (Delors, 1996) การที่ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญสูงสุดกับการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน แสดงให้เห็นว่าพุทธนวัตกรรมการออกแบบมีความสอดคล้องกับความต้องการเชิงสังคมและจิตใจของวัยสูงอายุ อันสอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่ของ Knowles (1980) ที่ระบุว่า ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับชีวิตจริงและบทบาททางสังคมที่ตนเผชิญ ผลลัพธ์ดังกล่าวยังสัมพันธ์กับงานของ Peterson (1979) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาและการนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการจัดรูปแบบพุทธนวัตกรรมการศึกษาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมจึงสามารถตอบโจทย์ความต้องการและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างเป็นรูปธรรม

5.2.2 กระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรมการศึกษากับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรมการศึกษากับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีในวิถีไทอีสาน ประกอบด้วย 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) แนวคิดการออกแบบ โดยใช้หลักอริยฐาน 4 เป็นแกนหลัก ผสมผสานกับสื่อร่วมสมัย เช่น นิทานชาดก หมอลำธรรมะ และสื่อดิจิทัล ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เข้าใจง่ายและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (2) วิธีการบูรณาการ โดยการแทรกพุทธนวัตกรรมการศึกษาในประเพณีพื้นบ้าน เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งช่วยเชื่อมโยงหลักธรรมกับคุณค่าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น (3) ขั้นตอนปฏิบัติ ตั้งแต่การสำรวจบริบทและความต้องการ ร่วมมือกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และครูภูมิปัญญา จนถึงการจัดกิจกรรมจริงและการติดตามประเมินผล (4) อุปสรรค ได้แก่ ข้อจำกัดด้านร่างกายของผู้สูงอายุ ความเคยชินกับวิธีเดิม ข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และความแตกต่างของแต่ละชุมชน (5) ผลกระทบต่อการเรียนรู้ ผู้สูงอายุมีความเข้าใจหลักธรรมมากขึ้น พัฒนาทักษะการสื่อสาร การเล่าเรื่อง การทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะดิจิทัล รวมทั้งมีทัศนคติเชิงบวกต่อคุณค่าของตนเอง (6) ตัวชี้วัดความสำเร็จ ทั้งเชิงปริมาณ (การเข้าร่วมกิจกรรม) และเชิงคุณภาพ (ความพึงพอใจ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการนำหลักธรรมไปใช้จริงในชีวิต) กระบวนการดังกล่าวสะท้อนถึง ทฤษฎีการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ของ ทิศนา ขัมมณี (2554) ที่เน้นการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การออกแบบ ทดลองใช้ และการเผยแพร่ผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประยงค์ จันทร์แดง (2562) ที่ศึกษาการดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ พบว่าการนำหลักพระพุทธศาสนา เช่น ไตรสิกขา มาบูรณาการกับกิจกรรมในวัดและชุมชน สามารถพัฒนาทั้งกายและใจของผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การบูรณาการพุทธนวัตกรรมการศึกษากับวิถีวัฒนธรรมอีสาน ยังสะท้อนแนวคิดของ Copley และ Dave (1978) ที่เสนอว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องผสมผสานทั้งมิติแนวตั้ง คือ การเรียนรู้ทุกช่วงวัย และมิติแนวนอน คือ การเรียนรู้จากชีวิตจริง ชุมชน และวัฒนธรรม จึงจะสามารถสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้จริง

5.2.3 ผลการประเมินกระบวนการใช้พุทธนวัตกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับมาก โดยส่งผลการพัฒนาทักษะผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความรู้: ผู้สูงอายุมีความเข้าใจหลักธรรมและสามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและประเพณีได้อย่างชัดเจน (2) ด้านทักษะ: ได้

พัฒนาทักษะการสื่อสาร การเล่าเรื่อง การทำงานกลุ่ม และทักษะดิจิทัล ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน (3) ด้านทัศนคติ: มีทัศนคติเชิงบวกต่อคุณค่าของตนเอง เห็นความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ต่อเนื่อง (3) ด้านสังคม: เกิดเครือข่ายเพื่อนร่วมกิจกรรม มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัย และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ Smith (2002) ที่ชี้ว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยสร้างความเสมอภาค การจ้างงาน และความเข้มแข็งของสังคม รวมถึงสอดคล้องกับ Peterson (1979) ที่มองว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการเปลี่ยนแปลงของบุคคลทั้งด้านสติปัญญาและสังคม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ แนวคิดการเรียนรู้ผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ Knowles (1980) ที่ย้ำว่าผู้ใหญ่ต้องการการเรียนรู้ที่มีความหมาย ทันท่อความเปลี่ยนแปลง และนำไปใช้ได้จริง

โดยสรุป การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าพุทธนวัตกรรมการเข้ากับวัฒนธรรมอีสาน ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมิติความรู้และทักษะ แต่ยังช่วยพัฒนาทัศนคติ ความสัมพันธ์ทางสังคม และคุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องทั้งกับทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น พุทธนวัตกรรมการศึกษาจึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(1) ภาครัฐและหน่วยงานด้านการศึกษา ควรกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้สูงอายุ โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น

(2) กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ควรสนับสนุนงบประมาณและบุคลากร ในการจัดทำ “ศูนย์เรียนรู้พุทธนวัตกรรมการศึกษา” ในชุมชน เพื่อใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมอีสาน

(3) ควรมีการจัดทำหลักสูตรหรือคู่มือการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุที่บูรณาการพุทธนวัตกรรมการศึกษา กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำไปใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุและศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของท้องถิ่น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

(1) ชุมชนและวัดสามารถใช้กระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรมการศึกษา กับประเพณีท้องถิ่น เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน และฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นแนวทางจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

(2) หน่วยงานด้านการศึกษา นอกกรอบ (กศน.) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำรูปแบบพุทธนวัตกรรมการศึกษาไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะดิจิทัล และทักษะทางสังคมของผู้สูงอายุ

(3) พระสงฆ์ ครูภูมิปัญญา และผู้นำชุมชน ควรร่วมมือกันพัฒนาสื่อและกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจ เช่น นิทานชาดก หมอลำธรรมะ หรือสื่อดิจิทัล เพื่อเพิ่มความสนใจและความมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรขยายการศึกษาไปยังภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของรูปแบบพฤติกรรมนวัตกรรมในแต่ละวัฒนธรรมท้องถิ่น

(2) ควรวิจัยเชิงปริมาณที่เน้นการวัดผลเชิงสถิติ เช่น การเปรียบเทียบก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อยืนยันผลลัพธ์ด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้สูงอายุ

(3) ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้พุทธนวัตกรรมต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เช่น ด้านสุขภาพจิต ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีส่วนร่วมในชุมชน

(4) ควรพัฒนานวัตกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชันมือถือหรือสื่อออนไลน์ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมยุคดิจิทัล

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปี พ.ศ.2559*. กรุงเทพฯ : กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). *แผนปฏิบัติการระยะ 3 ปี (พ.ศ.2563-2565) ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). *รายงานความมั่นคงของมนุษย์ประเทศไทย ปี 2563*. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- กุลธิดา กุลประทีปปัญญา และนิพนธ์พร สิ้นทรัพย์. (2564). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยอีสาน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 18(1), 26-40.
- เกษมศรี, อ. (2564). *พระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตคนอีสาน*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จันทร์ศรี สิมสินธุ์, ภูษิต บุญทองเถิง และ ทศนีย์ นาคคุณทรง. (2559). นวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(1), 1-12.
- จินตนา รอดอารมณ์. (2554). *ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองแก้ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จีราวัฒน์ จันทสิทธิ์ และคณะ. (2561). กลยุทธ์การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเทศบาลตำบลเด่นชัย. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 13(2), 28-37.
- ขวลิต ขอดศิริ, วชิรา เครือคำอ้าย และ ดารณีย์ พยัคฆ์กุล. (2566). การจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงวัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 8(1), 176-192.
- ชัยเลิศ พิษิตพรชัย. (2561). *นวัตกรรมการเรียนรู้คืออะไร*. สืบค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://il.mahidol.ac.th/th/i-Learning-Clinic/general-articles>.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *การจัดการนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ : แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น.
- ณัฐสิน ปพนไวน์วัฒน์. (2550). *การจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ถวัลย์ มาตจรัส. (2548). *คู่มือความคิดสร้างสรรค์ในการจัดทำนวัตกรรมการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ธารอักษร.
- ทิตนา แชมมณี. (2554). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรวิทย์ เอกะกุล. (2543). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. อุบลราชธานี : สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.

- ธีระศักดิ์ สร้อยศิริ และ อัจฉรา ปุระาคม. (2562). การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมบทเรียนออนไลน์ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ. (Development of Innovation Digital Learning with lifelong learning Model for the Elderly). *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 12(4), 414-430.
- นิตยา สำเร็จผล. (2547). การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. "การประชุมทางวิชาการการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้". กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 249-257.
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2542). นวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์.
- ประยงค์ จันทรแดง. (2562). การดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ : กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในวัดเขตตำบลแม่กา อ.เมือง จ.พะเยา. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 26(52), 28-48.
- ปัทมาพร เย็นบำรุง และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริการสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*.
- พรณี สมเทศน์. (2552). การดูแลผู้สูงอายุในระดับครอบครัว กรณีศึกษาบ้านนาศรีดงเค็ง ตำบลสะอาด อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*.
- พระครูพิสุทธิปัญญาวิวัฒน์ และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(1), 11-26.
- พระสุรชัย อยู่สุภาโก. (2550). พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุเทศบาลเมืองท่าพระ พระแท่น อำเภอท่ามะกาจังหวัดกาญจนบุรี. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปกร*.
- พิชริน วรรณชัย. (2547). ความสัมพันธ์ 4 ของทักษะการเรียนรู้แรงจูงใจภายในกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- เพ็ญผกา กาญจน์ภาส. (2541). งานวิจัยพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบล โพรงมะเดื่อ อำเภอ เมือง จังหวัดนครปฐม. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*.
- มาลี ไชยเสนา และพจน์ ไชยเสนา. (2561). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพนธ์*, 13(2), 147-154.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). *ปฏิวัติการศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มติชน.
- วรรณฤดี พิกหอม. (2545). การพัฒนาแบบประเมินทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ ของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 - 6. *วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- วันเพ็ญ ปันราช. (2552). การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- วันเพ็ญ วงศ์จันทรา. (2539). *แบบแผนสุขภาพของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านธรรมปกรณ์ จังหวัดเชียงใหม่*. *ปริญญาานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.

- วาสนา ทองจันทร์. (2550). *พฤติกรรมและความพึงพอใจในการใช้บริการของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2552). *รายงานการศึกษาโครงการปรับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564)*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรวัฒน์ เข้มแข็ง, คณิต เขียววิชัย และ นรินทร์ สังข์รักษา. (2561). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างทุนทางปัญญา ในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 33(3), 60-70.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). *สวัสดิการผู้สูงอายุ : แนวคิดและวิธีปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย) จำกัด.
- สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *รายงานสรุปผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ประจำปี 2562 / สำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สมพล นวะกะกะ. (2555). *ความต้องการได้รับสวัสดิการของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลอ่าวลึกใต้ อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2546). *แนวดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์พัฒนาคุณภาพภายในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ. (2553). *คู่มือสิทธิผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน สถิติแห่งชาติ.
- สิรินธร สิ้นจินดาวงศ์ และ ผุสดี กลิ่นเกสร. (2563). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงวัย*. ประชุมวิชาการและเผยแพร่ผลงานวิจัยคัดสรร สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่4 หัวข้อ “การศึกษายุค Digital Disruption” วันที่ 1-2 กุมภาพันธ์ 2563 ณ โรงแรมชาโต เดอ เขาใหญ่ อ.ปากช่อง จ. นครราชสีมา หน้า 70-83.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2543). *วิวัฒนาการการศึกษานอกระบบของไทย, ในการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ*. หน้า 158-231. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุบิน ไชยยะ และคณะ. (2558). ทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย: กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 21(3), 149-171.
- สุพรรณษา วัังศิริ. (2552). *บทบาทของการดูแลผู้สูงอายุในการดูแลผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามพิษณุโลก.

- สุมาลี สังข์ศรี และคณะ. (2565). การพัฒนาระบบและกลไกส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 12(1), 178-194.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุรพล ชยภพ. (2552). การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุริยันต์, ว. (2565). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เสาวภา รัตนพันธ์. (2553). ระบบการดูแลผู้สูงอายุตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลบ้านตาขุน อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อวย เกตุสิงห์. (2523). ผลงานของศาสตราจารย์นายแพทย์อวยเกตุสิงห์. กรุงเทพฯ : ศิวพร.
- อัญชิษฐา ศิริคำเพ็ง และภักดี โพธิ์สิงห์. (2560). การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวที่มีภาวะพึ่งพิงในยุคนประเทศไทย 4.0. *วารสารวิชาการธรรมทรรคน*. 17(3): 235-243.
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2554). การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2559). การเรียนรู้ของผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cropley, A. J., and Dave, R. H. (1978). *Lifelong Education and the Training of Teachers: Developing a Curriculum for Teacher Education on the Basis of the Principles of Lifelong Education*. Hamburg : UNESCO Institute for Education.
- Delors, J. (1996). *Learning: The treasure within*. Paris: UNESCO.
- Kemp. (1998). *Pathways and Priorities for Lifelong Learning*. Available :<http://www.detya.gov.au/archive/ministers/Kemp/ks300398.htm>. 2024, 1 February.
- Knowles, M. S. (1978). *The Adult Learning : A Neglected Species*. (2 nd edition). Houston : Gulf Publishing.
- Krejcie, R. V. , and Morgan D.W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities*. Psychological measurement : 607-610.
- Matteson, M.A., and McConnell, E.S. (1988). *Deontological nursing : Concepts and practice*. Philadelphia: W.B. Saunders.
- Peterson, Gary. (1975). *Administrative organization*. New York : Macmillan.
- Peterson, R. (1979). *Lifelong learning in America*. San Francisco : Jossey-Bass.
- Pongwat, P. (2020). Buddhist innovation for lifelong learning: A case study in Thailand. *Journal of Buddhist Studies*, 15(2), 45–60.

Smith, A. (2002). *Lifelong learning policies and practices across Europe*. *Journal of Adult and Continuing Education*, 8(2), 5–16.

UNESCO. (1968). *An Asia Model of Educational Development*. 88-89.

UNESCO. (2016). *Global report on adult learning and education: The impact of adult learning and education on health and well-being, employment and the labour market, and social, civic and community life* (3rd ed.). Paris: UNESCO.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย

**รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย
เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน**

1) ด้านการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม

รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

2) ด้านการนำหลักอริยฐาน 4 มาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย

พระเทพวชิรวิมล, ดร. ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)

3) ด้านทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ว่าที่ร้อยโท จำนงค์ นนทะมาศ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้
ประจำจังหวัดยโสธร

นายสุรติ วิภักดิ์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้
ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

4) ด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

นางวนิดา สมานมิตร ตำแหน่ง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลี้ยวเมือง ตำบลตาดาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๑๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๐๘
www.rec.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๔๑๗/๑๐๕๖

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
เจริญพร ว่าที่ร้อยโท จ่านงค์ นนทะมาศ

ด้วยสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง
“พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน (Buddhist innovations
for enhancing lifelong learning skills of the elderly in the Isan way of life)” ประจำปีงบประมาณ
๒๕๖๗ ซึ่งสถาบันวิจัยญาณสังวร โดย ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ใ้ขอความอนุเคราะห์ท่าน
เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยทางสถาบันวิจัยญาณสังวรได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.จิราภรณ์
ผันสว่าง พร้อมคณะเดินทางไปติดต่อประสานงานในการขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ
วิจัยสำหรับโครงการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปตามกระบวนการและ
วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อนำ
ข้อมูลมาประเมินและพัฒนาคุณภาพของพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติ
วิถีไทอีสาน และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

ขอเจริญพร

พ. เมธีวัชรภรณ์

(พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

-ทพ
-อินทิรา ออมอนิธราน์

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔, ๐-๔๓๕๑-๖๐๗๖

โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘ [http:// www.rec.mbu.ac.th](http://www.rec.mbu.ac.th)

ผู้ประสานงาน ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง โทร ๐๘๑-๐๕๕๘๐๕๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายจัดการศึกษา วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร.๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔

ที่ อว ๗๔๑๗ / ๑๐๗๑๑

วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

กราบเรียน พระเทพวชิรวิมล, ดร.

ด้วยสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน (Buddhist innovations for enhancing lifelong learning skills of the elderly in the Isan way of life)” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗ ซึ่งสถาบันวิจัยญาณสังวร โดย ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ใคร่ขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยทางสถาบันวิจัยญาณสังวรได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง พร้อมคณะเดินทางไปติดต่อประสานงานในการขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยสำหรับโครงการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปตามกระบวนการและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาประเมินและพัฒนาคุณภาพของพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อพิจารณา

ผ. วนิชวิมล

(พระเมธีวชิราภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

วิมลวิมล

และคณะ

พระเทพวชิรวิมล

(พระเทพวชิรวิมล)

จจ. วิมลวิมล (ข)

ที่ อว ๗๔๑๗/ว๐๕๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียบเมือง ตำบลกลาง
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๕ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๕๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร นายสุรติ วิภักดิ์

ด้วยสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน (Buddhist innovations for enhancing lifelong learning skills of the elderly in the Isan way of life)” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗ ซึ่งสถาบันวิจัยญาณสังวร โดย ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ใ้ขอความอนุเคราะห์ท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยทางสถาบันวิจัยญาณสังวรได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง พร้อมคณะเดินทางไปติดต่อประสานงานในการขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยสำหรับโครงการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปตามกระบวนการและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาประเมินและพัฒนาคุณภาพของพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

ขอเจริญพร

(พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๕, ๐-๔๓๕๑-๖๐๗๖

โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๕๖๑๘ [http:// www.rec.mbu.ac.th](http://www.rec.mbu.ac.th)

ผู้ประสานงาน ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง โทร ๐๘๑-๐๕๕๘๐๕๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ฝ่ายจัดการศึกษา วิทยาเขตร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔

ที่ อว ๗๙๑๗ / ๖๐๗๑๑ วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ เมยโธสง

ด้วยสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน (Buddhist innovations for enhancing lifelong learning skills of the elderly in the Isan way of life)” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗ ซึ่งสถาบันวิจัยญาณสังวร โดย ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ใคร่ขออนุมัติคราะห์ท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยทางสถาบันวิจัยญาณสังวรได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง พร้อมคณะเดินทางไปติดต่อประสานงานในการขออนุมัติคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยสำหรับโครงการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปตามกระบวนการและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขออนุมัติคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาประเมินและพัฒนาคุณภาพของพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อพิจารณา

น. เมธีวัชรภรณ์

(พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

วิรัตน์ ๑๐พ ๐๗/๑๓๓๓

[Signature]

(รศ.ดร. สุเทพ เมยโธสง)

ที่ อว ๗๙๑๗/๗๐๔๐๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ดถนนเลี้ยวเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๐๑๘
www.rec.mbu.ac.th

๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร นางวนิดา สมานมิตร

ด้วยสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน (Buddhist innovations for enhancing lifelong learning skills of the elderly in the Isan way of life)” ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๗ ซึ่งสถาบันวิจัยญาณสังวร โดย ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ใ้ขอความอนุเคราะห์ท่าน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย โดยทางสถาบันวิจัยญาณสังวรได้มอบหมายให้ ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง พร้อมคณะเดินทางไปติดต่อประสานงานในการขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยสำหรับโครงการวิจัยดังกล่าว เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปตามกระบวนการและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาประเมินและพัฒนาคุณภาพของพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมต่อไป

ขอเจริญพร

(พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔, ๐-๔๓๕๑-๖๐๗๖

โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘ [http:// www.rec.mbu.ac.th](http://www.rec.mbu.ac.th)

ผู้ประสานงาน ผศ.ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง โทร ๐๘๑-๐๕๕๘๐๕๐

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

1) พระเทพวชิรวิมล, ดร.	ตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธ)
2) นางสาวฉัฐพร งามเกลี้ยง	ตำแหน่ง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด
ขอนแก่น
3) นางศิริกร ณ ระนอง	ตำแหน่ง พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด
กาฬสินธุ์
4) ว่าที่ร้อยโท จำนงค์ นนทะมาศ	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้
ประจำจังหวัดยโสธร
5) ดร.มิตรธีรา วิสุตรานุกูล	ตำแหน่ง ประธานสภาเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด ดูแลศูนย์บริการ
และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุเทศบาลเมือง
ร้อยเอ็ด
- 5) ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดขอนแก่น จำนวน 1 คน
 ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 1 คน
 ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1 คน
 และผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุต้นแบบจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1 คน

ภาคผนวก ง
เครื่องมือเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิติไทยีสาน

คำชี้แจง

1 . แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิติไทยีสาน

2 . แบบสอบถามมีทั้งหมด 2 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิติไทยีสาน โดยนำหลักหลักอริยฐาน 4 มาบูรณาการ ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ 2) ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3) ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข 4) ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ

3. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน โดยผู้ศึกษาจะนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิติไทยีสาน

4. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับและนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อสถานภาพใด ๆ ของท่านแต่อย่างใดจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน ได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จิราภรณ์ ผันสว่าง
หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่เป็นจริง

1. อายุ
 - 60-65 ปี
 - 65-70 ปี
 - 70 ปีขึ้นไป
2. ระดับการศึกษา
 - ต่ำกว่าปริญญาตรี
 - ปริญญาตรี
 - สูงกว่าปริญญาตรี
3. อาชีพ
 - เกษตรกร
 - อาชีพอิสระ
 - ข้าราชการบำนาญ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน โดยนำหลักหลักอริชฐาน 4 มาบูรณาการ ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ 2) ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3) ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข 4) ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านที่สุดเพียงข้อเดียว โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อยมาก

ข้อที่	พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน	ระดับการปฏิบัติ				
		(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
ด้านการเรียนรู้ (หลักอริชฐาน 4)						
1	ท่านได้รับความรู้และมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ฝึกอบรม					
2	ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ไปใช้ได้ อย่างเข้าใจและถูกต้อง					
3	ท่านสามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจที่ได้รับให้แก่ผู้ ที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมหรือแก่ผู้อื่นได้					
4	สิ่งที่ท่านได้รับจากกิจกรรมในครั้งนี้ตรงตามความ คาดหวังของท่าน					
5	ท่านคิดว่าการเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองได้ไม่มีจุด จบ หากมีความตั้งใจจริง แม้จะอยู่ในช่วงบั้นปลายชีวิต ก็ตาม					
6	ท่านมีการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้ ตนเองเข้มแข็งที่จะรับปัญหาและแก้ไขได้ตลอดเวลา					
7	ท่านมีการศึกษาวิชาธรรมะให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจ เพื่อระงับทุกข์ ความวุ่นวายอันเกิดจากกิเลส ทั้งหลายแล้วทำจิตใจให้สงบได้					
8	ท่านเข้าร่วมกับสถาบันการศึกษาในชุมชนของท่าน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้ด้วยปัญญา					
9	ท่านมีการศึกษาทักษะกระบวนการคิดประกอบการ ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยเหตุและ ผล					
10	ท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ					

ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4)						
11	ท่านมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง เข้าถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น					
12	ท่านเห็นว่าการมีสมาธิหรือทำเนียบผู้สูงอายุเป็นการดีที่จะได้รวบรวมผู้มีความรู้ความชำนาญในสาขาต่าง ๆ มาทำประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้					
13	ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในการหาความสุข สงบสบายใจให้กับตนเอง					
14	ท่านนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น มีความรู้ชัดหยั่งรู้ในเหตุผล ความจริงดำรงมั่นในความจริงที่รู้ชัดด้วยปัญญา มีความเสียสละ และมีความสงบ เป็นต้น					
15	ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตน พร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ให้กับตนเองได้					
16	ท่านมีความสามารถในการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง					
17	ท่านขอศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน					
18	ท่านมีการศึกษาและทักษะเพื่อกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง					
19	ท่านมีความรู้ชัด มีเหตุผล มีปัญญา มีความเสียสละ และมีความสงบ เพื่อใช้ในการทำงานด้วยตนเองและสามารถเลี้ยงตนเองได้ อย่างมีความสุข					
20	ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการและประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้					

ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4)						
21	ท่านเข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนของตนและมีความเสียสละ					
22	ท่านได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับบุคคลวัยอื่น					
23	มีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกัน					
24	ท่านมีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับบุคคลวัยอื่นที่ไม่ใช่วัยเดียวกัน					
25	ท่านได้ร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ โดยใช้ปัญญาและมีเหตุผล					
26	ในชุมชนของท่านมีศูนย์บริการให้คำปรึกษาด้านการศึกษา อบรม แก่ผู้สูงอายุ					
27	ชุมชนของท่านให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุให้แก่ทุกคน					
28	ท่านมีความเป็นจิตอาสาพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้อื่น					

ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4)						
29	สนใจเรียนรู้วิธีการใช้จ่ายเงินจากรายได้ที่มี เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด					
30	ข้าพเจ้ามีหน่วยจัดหางานให้ผู้สูงอายุทำ เท่าที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้					
31	ปรับปรุงแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับรายได้ที่ลดลงกว่าตอนที่ยังทำงานประจำอยู่					
32	ข้าพเจ้าทำงานอดิเรกที่สร้างรายได้ เพื่อไม่ให้เสียเวลาเปล่า					
33	ท่านชอบศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง					
34	ท่านมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง					
35	ท่านมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือทำงานด้วยตนเอง และสามารถเลี้ยงตนเองได้					
36	ท่านสามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้					
37	ท่านสามารถพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตนพร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่					
38	ท่านมีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง					

คู่มือสัมภาษณ์เชิงกึ่งโครงสร้างเพื่อการวิจัย เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิถิวิถึไทยีสาน

หัวข้อ: กระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และผลที่เกิดขึ้นต่อทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิถิวิถึไทยีสาน

กลุ่มเป้าหมาย: ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ นักวิชาการด้านพุทธศาสนา นักวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน และนักการศึกษาเพื่อผู้สูงอายุ

ระยะเวลา: ประมาณ 45-60 นาทีต่อคน

1. คำแนะนำเบื้องต้น

“สวัสดีครับ/ค่ะ ดิฉัน/ผมเป็นผู้วิจัยเรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิถิวิถึไทยีสาน วันนี้ขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ของท่านเกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รวมถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ข้อมูลที่ได้จะใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น และจะเก็บเป็นความลับ”

2. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

กรุณาเล่าประวัติย่อของท่าน และบทบาทของท่านในชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา/วัฒนธรรมท้องถิ่น ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิถิวิถึไทยีสาน

3. ประเด็นเกี่ยวกับ “กระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรม”

3.1 ในมุมมองของท่าน คำว่า “พุทธนวัตกรรม” หมายถึงอะไร และมีความสำคัญอย่างไรต่อสังคมผู้สูงอายุในมิถิวิถึไทยีสาน

3.2 จากประสบการณ์ของท่าน มีตัวอย่างกิจกรรมทางพุทธศาสนาหรือวัฒนธรรมใดที่ถือว่าเป็นนวัตกรรม หรือมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

3.3 กระบวนการบูรณาการพุทธนวัตกรรมเข้ากับกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือประเพณีท้องถิ่นควรดำเนินการอย่างไรบ้าง (ตั้งแต่การวางแผน จัดกิจกรรม จนถึงการติดตามผล)

3.4 ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้การบูรณาการประสบความสำเร็จมีอะไรบ้าง (เช่น บุคคล ทรัพยากร ความร่วมมือชุมชน)

3.5 อุปสรรคหรือความท้าทายที่มักพบในการบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมท้องถิ่นคืออะไร และท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

4. ประเด็นเกี่ยวกับ “ผลลัพธ์ต่อทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ”

4.1 จากประสบการณ์ของท่าน การใช้พุทธนวัตกรรมในกิจกรรมวัฒนธรรมส่งผลต่อผู้สูงอายุในด้านความรู้ ความเข้าใจ หรือการเรียนรู้สิ่งใหม่อย่างไร

4.2 มีผลต่อทักษะการปฏิบัติ (Learning to Do) ของผู้สูงอายุอย่างไร

4.3 มีผลต่อทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม (Learning to Live Together) และความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างไร

4.4 มีผลต่อการพัฒนาตนเองภายใน (Learning to Be) เช่น การตระหนักรู้ ความสุขทางใจ หรือการใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันอย่างไร

4.5 มีผลลัพธ์ที่จับต้องได้หรือเป็นรูปธรรมอื่น ๆ ที่ท่านสังเกตเห็นหรือไม่ (เช่น การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมใหม่ การสร้างเครือข่ายชุมชน)

5. ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและขยายผล

5.1 ท่านคิดว่ารูปแบบพุทธนวัตกรรมใดที่ควรนำมาขยายผลในชุมชนอื่น?

5.2 ควรปรับปรุงหรือเพิ่มเติมสิ่งใดเพื่อให้การบูรณาการพุทธนวัตกรรมกับกิจกรรมท้องถิ่นมีความยั่งยืน

5.3 ท่านมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติใดให้หน่วยงานหรือชุมชนที่ต้องการพัฒนาพุทธนวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

6. ปิดการสัมภาษณ์

“ขอบพระคุณท่านที่สละเวลาและแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ ข้อมูลทั้งหมดจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้และรูปแบบพุทธนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในวิถีไทยอีสาน”

ภาคผนวก จ

ค่าดัชนีความสอดคล้องแบบสอบถาม (IOC) ของเครื่องมือเพื่อการวิจัย (Index of Item – Objective Congruence)

ผลการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรื่อง พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิติไทยีสาน

ข้อ	พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิติไทยีสาน	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ					ΣR	IOC	เทียบกับเกณฑ์
		1	2	3	4	5			
ด้านการเรียนรู้ (หลักอริชฐาน 4)									
1	ท่านได้รับความรู้และมีความเข้าใจในกิจกรรมที่ฝึกอบรม	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
2	ท่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ไปใช้ได้อย่างเข้าใจและถูกต้อง	+1	+1	0	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
3	ท่านสามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจที่ได้รับให้แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมหรือแก่ผู้อื่นได้	+1	0	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
4	สิ่งที่ท่านได้รับจากกิจกรรมในครั้งนี้ตรงตามความคาดหวังของท่าน	+1	+1	+1	0	+1	3	0.80	ใช้ได้
5	ท่านคิดว่าการเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองได้ไม่มีจุดจบ หากมีความตั้งใจจริง แม้จะอยู่ในช่วงบั้นปลายชีวิตก็ตาม	+1	+1	0	+1	+1	3	0.80	ใช้ได้
6	ท่านมีการศึกษาเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและทำให้ตนเองเข้มแข็งที่จะรับปัญหาและแก้ไขได้ตลอดเวลา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
7	ท่านมีการศึกษาวิชาธรรมะให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อระงับทุกข์ ความวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลายแล้วทำจิตใจให้สงบได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
8	ท่านเข้าร่วมกับสถาบันการศึกษาในชุมชนของท่าน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้ด้วยปัญญา	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
9	ท่านมีการศึกษาทักษะกระบวนการคิดประกอบการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยเหตุและผล	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
10	ท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติ	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ข้อ	พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถี ไทอีสาน	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ					ΣR	IOC	เทียบกับ เกณฑ์
		1	2	3	4	5			
ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (หลักอริชฐาน 4)									
11	ท่านมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับ สถานการณ์หรือธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลง เข้าถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
12	ท่านเห็นว่าการมีสมาคมหรือทำเนียบ ผู้สูงอายุเป็นการดีที่จะได้รวบรวมผู้มี ความรู้ความชำนาญในสาขาต่าง ๆ มาทำ ประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
13	ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ใน การหาความสุข สงบสบายใจให้กับตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
14	ท่านนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ใน ชีวิตประจำวันเช่น มีความรู้ชัดหยั่งรู้ใน เหตุผล ความจริงดำรงมั่นในความจริงที่รู้ ชัดด้วยปัญญา มีความเสียสละ และมี ความสงบ เป็นต้น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
15	ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาทักษะที่มี อยู่ในตนพร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่ ให้กับตนเองได้	+1	+1	+1	+1	0	4	0.80	ใช้ได้
16	ท่านมีความสามารถในการเรียนรู้ เพื่อใช้ ในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่าง ต่อเนื่อง	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
17	ท่านชอบศึกษาหรือได้รับความรู้ จาก การศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วย ตนเอง เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
18	ท่านมีการศึกษาและทักษะเพื่อการ กำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ ด้วยตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
19	ท่านมีความรู้ชัด มีเหตุผล มีปัญญา มี ความเสียสละ และมีความสงบ เพื่อใช้ใน ทำงานด้วยตนเองและสามารถเลี้ยงตนเอง ได้ อย่างมีความสุข	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
20	ท่านนำองค์ความรู้ที่ได้มาบูรณาการและ ประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ข้อ	พุทธนวัตกรรมการเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทอีสาน	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ					ΣR	IOC	เทียบกับเกณฑ์
		1	2	3	4	5			
ด้านการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (หลักอริชฐาน 4)									
21	ท่านเข้าร่วมกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อยังประโยชน์ต่อชุมชนของตนและมีความเสียสละ	0	+1	+1	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้
22	ท่านได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับบุคคลวัยอื่น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
23	มีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับเพื่อนวัยเดียวกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
24	ท่านมีการพบปะสังสรรค์เข้ากลุ่มกับบุคคลวัยอื่นที่ไม่ใช่วัยเดียวกัน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
25	ท่านได้ร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ โดยใช้ปัญญาและมีเหตุผล	+1	+1	+1	+1	0	4	0.80	ใช้ได้
26	ในชุมชนของท่านมีศูนย์บริการให้คำปรึกษาด้านการศึกษา อบรม แก่ผู้สูงอายุ	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
27	ชุมชนของท่านให้ความสำคัญในการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมสู่วัยสูงอายุให้แก่ทุกคน	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
28	ท่านมีความเป็นจิตอาสาพร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับผู้อื่น	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
ด้านการเรียนรู้เพื่อชีวิตที่มีคุณภาพ (หลักอริชฐาน 4)									
29	สนใจเรียนรู้วิธีการใช้จ่ายเงินจากรายได้ที่มิ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
30	ข้าพเจ้ามีหน่วยจัดหางานให้ผู้สูงอายุทำเท่าที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
31	ปรับรูปแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับรายได้ที่ลดลงกว่าตอนที่ยังทำงานประจำอยู่	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
32	ข้าพเจ้าทำงานอดิเรกที่สร้างรายได้ เพื่อไม่ให้เสียเวลาเปล่า	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
33	ท่านชอบศึกษาหรือได้รับความรู้ จากการศึกษาด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ด้วยตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้

ข้อ	พุทธนวัตกรรมการเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถี ไทอีสาน	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ					ΣR	IOC	เทียบกับ เกณฑ์
		1	2	3	4	5			
34	ท่านมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
35	ท่านมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือทำงานด้วยตนเองและสามารถเลี้ยงตนเองได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
36	ท่านสามารถบูรณาการและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
37	ท่านสามารถพัฒนาทักษะที่มีอยู่ในตน พร้อมทั้งเสริมสร้างสมรรถนะใหม่	+1	+1	+1	+1	+1	5	1.00	ใช้ได้
38	ท่านมีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง	+1	+1	0	+1	+1	4	0.80	ใช้ได้

คู่มือสัมภาษณ์เชิงกึ่งโครงสร้างเพื่อการวิจัย
ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน มีความเห็นว่ามีเหมาะสม สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

ภาคผนวก ฉ

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย

ค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
0.974	38

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	174.1333	929.499	.710	.985
a2	174.0000	921.862	.759	.985
a3	174.1000	915.472	.795	.985
a4	174.1333	921.154	.757	.985
a5	174.0000	926.483	.750	.985
a6	173.9333	921.237	.790	.985
a7	174.1000	918.990	.729	.985
a8	174.1667	920.420	.771	.985
a9	174.0667	923.995	.745	.985
a10	174.2000	923.062	.718	.985
b1	174.0667	915.099	.844	.985
b2	173.9000	921.886	.744	.985
b3	174.0333	916.723	.816	.985
b4	174.1000	928.231	.614	.985
b5	174.1333	923.085	.808	.985
b6	174.1333	915.775	.755	.985
b7	173.9667	919.275	.778	.985
b8	174.0667	921.306	.759	.985
b9	174.0333	918.654	.778	.985
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
b10	174.3333	916.161	.834	.985
c1	174.1333	920.326	.819	.985
c2	174.1667	921.040	.802	.985

c3	174.2000	918.234	.777	.985
c4	174.2000	921.062	.759	.985
c5	174.1667	925.385	.708	.985
c6	174.0333	923.068	.691	.985
c7	174.0667	931.857	.613	.985
c8	174.0667	920.892	.813	.985
d1	174.1000	919.334	.757	.985
d2	174.0667	928.133	.655	.985
d3	174.2333	922.875	.724	.985
d4	174.2000	917.476	.724	.985
d5	174.2667	922.892	.769	.985
d6	174.1000	921.197	.758	.985
d7	174.1667	921.178	.718	.985
d8	174.2667	922.133	.742	.985
d9	174.1667	920.764	.665	.985
d10	174.0000	916.621	.824	.985

ภาคผนวก ช

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ จว.0168/2567

ที่ จว. ๐๑๖๘/๒๕๖๗

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยอีสาน

TITLE: BUDDHIST INNOVATIONS FOR ENHANCING LIFELONG LEARNING SKILLS OF THE ELDERLY IN THE ISAN WAY OF LIFE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ ผันสว่าง

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๘/๒๕๖๗ วันจันทร์ที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๑๕๗/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๓๑ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ลงนาม

(พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวจิราภรณ์ ผันสว่าง
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2540 ปริญญาตรี (ค.บ.) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สถาบันราชภัฏเลย พ.ศ. 2550 ปริญญาโท (ศศ.ม.) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ม.ราชภัฏเลย พ.ศ. 2557 ปริญญาเอก (ปร.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ม.ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
การทำงาน	พ.ศ. 2552-2557 อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ผลงานทางวิชาการ

จิราภรณ์ ผันสว่าง. (2560). ASEAN Integration: A two-side coin. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 6(2) : 226-228. (TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/issue/view/14476>

จิราภรณ์ ผันสว่าง. (2561). “การส่งเสริมสิทธิสตรีด้วยการศึกษาบทบาทสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย”(Education Oriented Promotion of Women’s Rights: An Outstanding Rule of Mahamakut Buddhist University). *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 7(2) : 256-264. (TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/196707>

พระมหาสำรอง สุนฺญโต ญัฐชยา จิตภักดี และจิราภรณ์ ผันสว่าง. (2563). บทวิจารณ์หนังสือ Book Reviews “ร่างกายภายใต้บังการปฐมบทแห่งอำนาจในวิถีใหม่ (The Chapter “Les Corps Dociles” From Surveiller Et Punir. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 7(4) : 479-490. (TCI 2). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/237770>

Jiraporn Phansawang, Phrakhru Sudhikhambhirayan, Prayoon Saengsai, Panjitr Sukumal, Panya Klaydesh, Sanya Kenaphoom. (2021) “Buddhist Education: The Noble Path to Peace” *Journal of Management Information and Decision Science*, 24(Special 6): 1-6. (Scopus Q2).

<https://www.abacademies.org/articles/buddhist-education-the-noble-path-to-peace-12878.html>

Jiraporn Phansawang, PhrakhruKitiwarathon. (2022) “The Role of Education in Dealing with Technology: Both Negative and Positive Impacts” *Academic MCU Buriram Journal.*, 7(1) : 279-293.(TCI 2).

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ambj/article/view/250633>

- พระมหาปฐมภูมิ ปัญญาปทีโป(จังพล) **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2565). ภาวะผู้นำทางการศึกษากับการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 2(1) : 67-76. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/1869/1229>
- อมรรัตน์ ผันสว่าง **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2565). ภาวะผู้นำสถานศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 2(1) : 77-87. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/1870/1230>
- ปรมัตถ์ บุญโพธิ์ **จิราภรณ์ ผันสว่าง** และพระครูวิจิตรปัญญาภรณ์. (2566). การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 3(2): 177-189. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2214/1416>
- จิราภรณ์ ผันสว่าง** เอกราช ไชยิตพิมานเวช ระพีพัฒน์ ทาญโสภา อมรรัตน์ ผันสว่าง. (2567). วิธีการวิจัยในประชากรกลุ่มเปราะบางทางการศึกษา. *วารสารปัญญาภิธาน*, 9(2): 29-42. (TCI 2).
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/article/view/276150/184997>
- ศิโรรัตน์ วรเชษฐ์, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). แนวทางการจัดการความรู้ส่วนบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา. *วารสารรัฐศาสตร์สาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 4(1): 9-16.(TCI 2).
ojs.mbu.ac.th/index.php/MBUPJ/article/view/2828/1797
- พัทธกฤษฏี สมจิตพันธ์โชติ, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). ปัญหาประติสัมพันธ์กับการบริหารการศึกษา: พลิกโฉมระบบการเรียนการสอนสู่อนาคต. *วารสารรัฐศาสตร์สาส์น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 4(1): 17-28.(TCI 2).
ojs.mbu.ac.th/index.php/MBUPJ/article/view/2831/1804
- พระครูศีลสรธาคุณ, อิศเรศ จินฤทธิ์, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, ศุภสิทธิ์ ลินทมาตย์. (2568). การเข้าถึงวรรณคดีด้วยแนวคิดสตรีนิยม ACCESSING LITERATURE THROUGH FEMINIST PERSPECTIVES. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์* 9(2): 171-181. (TCI 2).
<https://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/2875/1867>

ผลงานการวิจัย

- วศยา เอกวิสัย, กุสุมา สุ่มมาตร, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, ริศร พงษ์สุวรรณ. (2564). การสื่อสารอย่างสันติเพื่อลดความรุนแรงของการใช้ภาษาของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 10(1) : 645-655. (TCI 2).
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/247748>
- สุเมตร เทพโสภา, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, พระครูปราโมทย์ศีลคุณ และทองเปลือง อภัยวงศ์. (2564). การเผยแพร่พุทธวิธีเพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าวของคนไทยในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 10(1) : 792-806. (TCI 2).
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/247850>

พระครูกิตติวราทร, พระครูพิศิษฐ์ธรรมนิเทศ, พระครูวิกรมธรรมธัช, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, ปิยะสุดา เพชรเวช อมรรัตน์ ผันสว่าง และ, รพีพัฒน์ หาญโสภณ. (2564). การพัฒนารูปแบบการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 ด้วยพุทธวิธี. *วารสาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 10(1) : 818-829. (TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/248130>

ประวิณา ทองวิเศษ, อธิภัทร์ ถิ่นแสนดี, **จิราภรณ์ ผันสว่าง** (2564). การบริหารงานบุคคลตามหลัก บารมี 6 ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 27. *วารสาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 10(1) : 845-857.(TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/227424>

มณฑา วงษาไฮ, **จิราภรณ์ ผันสว่าง** (2564). การบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของผู้บริหาร สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต 2. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 5(2) : 12-23. (TCI 2). <http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1726>

Worapol Tiwhuang, **Jiraporn Phansawang**, Vimoporn Suwansaentavee (2021). A Model of Information Systems Management Effectiveness for Academic Works of The College of Agriculture and Technology in The Northeast. *Turkish Journal of Physiotherapy and Rehabilitation*, 32(3) : 11086-11091. (Scopus Q4).

<https://turkjphysiotherrehabill.org/pub/32-3.html>

บรรจง ลาวะลี, พระครูชัยรัตนากร สุเทพ เมย์โธสง **จิราภรณ์ ผันสว่าง** อติศักดิ์ ทุมอนันต์ และฉัตรชัย ชมขารี (2564). การพัฒนากิจกรรมนันทนาการเพื่อสร้างสมรรถนะจิตใจและทางกาย ของ โรงเรียนผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารพุทธมคัศ*, 6(2) : 77-86. (TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/246259>

เดือนฉาย เงามาม, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, พระครูชัยรัตนากร (2565). ภาวะผู้นำตามหลักกัลยาณมิตร ธรรม 7 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. *วารสาร พุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 6(1) : 39-50. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1741>

พระครูชัยรัตนากร, **จิราภรณ์ ผันสว่าง** (2565). การฝึกปฏิบัติการบริหารการศึกษาตามหลัก กัลยาณมิตรธรรมของนักศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยา เขตร้อยเอ็ด. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 6(1) : 217-228. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1828>

อมร เอื้อกิจ, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, สุรสิทธิ์ ไกรสิน (2565). การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 11(1) : 34-48.(TCI 2).<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/255212>

วรวิทย์ บุญญาธิพิทักษ์, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, พระครูชัยรัตนากร. (2565). การบริหารงานวิชาการแบบมี ส่วนร่วมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษาอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 6(2) : 477-491.

(TCI 2). <http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1774>

สุภาภรณ์ สังข์มนต์, จิราภรณ์ ผันสว่าง, พระครูวิจิตรปัญญาภรณ์. (2565). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดลพบุรี. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 6(2) : 492-506. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1777>

สุเทพ เมยไธสง, จิราภรณ์ ผันสว่าง, สกล คามบุศย์, บรรจง ลาวะลี. (2565). การบริหารจัดการเชิงรุกของโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางใจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารพุทธมคัศ*, 7(2): 1-12. (TCI 2). <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/246580/170757>

สุเทพ เมยไธสง, บรรจง ลาวะลี, อติศักดิ์ ทูมนันต์, ฉัตรชัย ชมชาวี, จิราภรณ์ ผันสว่าง. (2565). การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารจัดการเชิงรุกโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางใจและประสิทธิผลของโรงเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(3) : 33-47. (TCI 1).

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/253147/174709>

พระครูประโชติสารนิวิฐ(ลมมนตรี), สุเทพ เมยไธสง, จิราภรณ์ ผันสว่าง. (2566). รูปแบบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 ที่มีอิทธิพลต่อการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 2. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(2): 205-220.

(TCI 1). <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/261984>

นฤพล สายวิสัย และจิราภรณ์ ผันสว่าง. (2566). สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาศตวรรษที่ 21 ในสหวิทยาเขตสาเกตนครสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 3(1) : 14-26. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2093/1320>

อภิญา พลอาสา และจิราภรณ์ ผันสว่าง. (2566). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 3(1) : 36-47. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2095/1322>

ปิยะนุช สุขประเสริฐ และจิราภรณ์ ผันสว่าง. (2566). การบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองโรงเรียนอนุบาลพยัคฆภูมิพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 3(1): 48-58. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2096/1323>

พระทองเหลี่ยม ถิรคุณ(แฝงจันดา), จิราภรณ์ ผันสว่าง, วิมลพร สุวรรณแสนทวี. (2566). ภาวะผู้นำตามแนวพุทธศาสตร์ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 12(1) : 25-36. (TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/263058/171795>

สุภาพร สุริยะสุขประเสริฐ, ชีรภัทร์ ถิ่นแสนดี, จิราภรณ์ ผันสว่าง. (2566). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในยุควิถีใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 12(1) : 197-209. (TCI 2).

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/AJMBU/article/view/264535/172745>

- พระครูสุตธรรมปคุณ (สำราญ จันทโรท), ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2566). การบริหาร การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์* 7(1) : 24-36. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1789/1326>
- นายจรรุวัฒน์ ปาสาโก, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, กฤตยากร ลดาวัลย์. (2566). การบริหารงานงบประมาณ ตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์* 7(1) : 37-50. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1809/1327>
48. พระธนิษฐ ศรีสมบัติ, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, สุเทพ เมยไธสง. (2566). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการครอง ตนครองคน และครองงานของบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์* 7(1) : 1-11. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/1781/1324>
- เอกราช โฆษิตพิมานเวช, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2566). รูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้โรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 12. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 23(2): 151-162. (TCI 1).
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/259501/177713>
- ประสิทธิ์ ธนानันต์, สุเทพ เมยไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2566). การพัฒนาแบบจำลองสมรรถนะของ ผู้บริหารเพื่อเข้าสู่องค์กรสมรรถนะสูง ของเทศบาลเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสาร สังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(8) : 167-178. (TCI 1).
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/266454>
- พระครูกิตติวราทร, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, อมรรัตน์ ผันสว่าง, พระครูปลัด สุริยะ ขวนปญโญ(ศรีสุระ). (2566). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมกระบวนการจตุภาคีในการป้องกันยาเสพติดของเด็ก และเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักพุทธวิธี. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 7(2): 758-772. (TCI 2). <http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/2351/1506>
- วรรณภา สังวิบุตร, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2566). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธสู่ความเป็น โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำของโรงเรียนโคกกล่ามพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. *วารสารพุทธปรัชญาวิวัฒน์*, 7(2) : 540-550. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/2332/1489>
- จิราภรณ์ ผันสว่าง**, พระครูชัยรัตนากร, เอกราช โฆษิตพิมานเวช, อมรรัตน์ ผันสว่าง. (2566). การ พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิพากษ์การศึกษาไทยในสังคมโลกและ ภูมิภาคด้วยการจัดการ เรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับสื่อมัลติมีเดีย ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. *วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์*, 3(3) : 233-244. (TCI 2).
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/article/view/841/628>
- นาริรัตน์ จันทวฤทธิ, สุเทพ เมยไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2566). โมเดลการบริหารจัดการสู่ความเป็น เลิศระดับการศึกษาปฐมวัยของสถานศึกษาเอกชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสาร สังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(10) : 156-170. (TCI 1).
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/268146/179778>

พระครูพิมลรัตน์โนภาส (จรรยาโม/รักษากักติ), สุเทพ เมย์ไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, พระเมธีวัชรภรณ์, บรรจง ลาวะลี. (2566). รูปแบบการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมโดยประยุกต์ใช้หลัก โยนิโสมนสิการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ขอนแก่น เขต 2. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 7(11) : 11-23. (TCI 1).

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/268619/179938>

จิราภรณ์ ผันสว่าง, พระครูกิตติวราทร, อมรรัตน์ ผันสว่าง, เอกราช โฆษิตพิมานเวช, ระพีพัฒน์ หาญโสภณ. (2567). รูปแบบการสร้างภูมิคุ้มกันและแก้ไขการทะเลาะวิวาทอย่างสร้างสรรค์โดยใช้หลักอริยสัจสี่ของเยาวชนกลุ่มเปราะบางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(1) : 401-420. (TCI 1).

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/269039/182945

เอกราช โฆษิตพิมานเวช, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**, อุดลย พิมพ์ทอง, ชาดิชาย เกตุพรหม และชญานิต โฆษิตพิมานเวช. (2567). ระบบการจัดการสอนออนไลน์ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน เอกชน ประเภทสามัญ สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น. *Journal of Buddhist Education and Research*, 10(1) : 1-18. (TCI 2).

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jber/article/view/272701/182189>

เจียรประคัลภ์ เอี่ยมสุวรรณ, สุเทพ เมย์ไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(6) : 216-226. (TCI 1).

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/274664/184059>

จิตภา เพ็ญจันทร์, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). แนวทางการบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาล โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วารสารพุทธปรัชญา วิวัฒน์*, 8(1) : 146-154. (TCI 2).

<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/jbpe/article/view/2442/1550>

ปัทมา สังขชาติ, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*, 9(2) : 1-11. (TCI 2).

<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/saketreview/article/view/269003/184898>

ธีรยุทธ เดชวงษา และ**จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา แบบมีส่วนร่วมของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 1. การ นำเสนอในที่ประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติครั้งที่ 8 และตีพิมพ์ใน สืบเนื่องจากการประชุม (14 ธันวาคม 2567) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, หน้า 175-187.

พงศ์จักร ยามสุข, สุเทพ เมย์ไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). การพัฒนากลยุทธ์การบริหาร สถานศึกษาตามแนวคิดไม่ทิ้งเด็กคนใดไว้ข้างหลังของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 8(1) : 243-256. (TCI 1).

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/270386/181543>

- รัตติกาล โยธาทักดี, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลกลุ่มเครือข่ายการศึกษาบัวเขต 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. *วารสารบริหารการศึกษา มจร วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 4(3) : 31-42. (TCI 2).
<http://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2582/1653>
- รัตติกาล ทอจันท์, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). สมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ 8 เมืองเกษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี*, 6(3): 1471-1484.(TCI 2).
<https://drive.google.com/file/d/1gLrJTDC19nJCDwXXtbqTDPzwU4R7aRX/view>
- ธัชพร ลาภาทองนากุล, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). แนวทางการบริหารงานกองลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานลูกเสือเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. *วารสารเสกขวิทย์ปริทรรศน์*, 4(2) : 173-184. (TCI 2).
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/article/view/1063/1097>
- จุฑารัตน์ แฝ้วไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). แนวทางการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. *วารสารเสกขวิทย์ปริทรรศน์*, 4(2) : 185-196. (TCI 2).
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/article/view/1064/1100>
- สุดารัตน์ วรสาร, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2567). การบริหารงานวิชาการเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศูนย์เครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาอำเภอหนองกงบุรี 2 จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการบริหารการศึกษา มจร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 4(2): 33-45. (TCI 2). August
<https://ojs.mbu.ac.th/index.php/RJGE/article/view/2504/1597>
- ประมุข จารีประสิทธิ์, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). รูปแบบการบริหารจัดการการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของธนาคารไทยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการธรรมศาสตร์*, 25(1): 371-386. (TCI 1).
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/279890/188342>
- ศุภกิจ ประสีระเก **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). ภาวะผู้นำที่แท้จริงของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพ การศึกษาที่ 5 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. *วารสารเสกขวิทย์ปริทัศน์*, 5(1) : 330-341. (TCI 2). April
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/article/view/1775/1954>
- ทยิดา อุดมรักษ์ **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะกับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดศูนย์การศึกษาพิเศษในกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษ กลุ่มเครือข่ายที่ 9. *วารสารเสกขวิทย์ปริทัศน์*, 5(1) : 456-466. (TCI 2).
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/article/view/1847/1960>
- นฤมล เชื้อนคำ **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). ทักษะการบริหารตามหลักอคติ 4 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 2. *วารสารเสกขวิทย์ปริทัศน์*, 5(1) : 467-476. (TCI 2). April
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/article/view/1906/1959>

- พัทธนะไชย ห่วงแก้ว, สุเทพ เมยไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). แบบจำลองการบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากล ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 19(2):173-190(TCI 1). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JournalGradVRU/article/view/272608/185958>
- พัชรภรณ์ ช่างเหล็กและ **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในของผู้บริหารสถานศึกษา สหวิทยาเขตทุ่งกุลาทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. *วารสารปัญญาพัฒนา*, 3(6): 49-62. (TCI 2). <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JAE/article/view/2415/2170>
- จุฑามาศ แนวชัยเหล็กและ **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2568). การบริหารงานบุคคลของผู้บริหารสถานศึกษาในเครือข่ายเขตอภัยไทย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. *วารสารปัญญาพัฒนา*, 3(6): 75-84. (TCI 2). <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/JAE/article/view/2606/2173>
- Ekkarach Kositpimanvech, **Jiraporn Phansawang**, Chayanit Kositpimanvech. (2026). Development of a Zero-Waste Management Model in Educational Institutions under Khon Kaen Municipality. *Journal of Education and Learning*, 15(2) : 386-393. (ERIC). <https://ccsenet.org/journal/index.php/jel/article/view/0/52664>
- เฉลิมเกียรติ ถีอาสนา, สุเทพ เมยไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2569). โมเดลการบริหารตามหลักพุทธวิธีที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้ประกอบการของนักศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 13(1): 308-320. (TCI 1). January <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/296108/192659>
- จิราภรณ์ ผันสว่าง**, พระครูกิตติวราทร, พระเมธาวิเชียร, กฤตยากร ลดาวัลย์, วีรณัฐ พรหมจักร และ อิศเรศ จิณฤทธิ์. (2569). พุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในมิติวิถีไทยีสาน. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 7(1): 247-257 (TCI 1). January-February <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JPP/article/view/7941/5182>
- ร้อยรัตน์ แก้วพิพัฒน์อำรง, สุเทพ เมยไธสง, **จิราภรณ์ ผันสว่าง**. (2569). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 13(2): 1-11. (TCI 1). February <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/296192/192712>

สถานที่ทำงานปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด